

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2003:29

Nuorisoriikostoimikunnan mietintö
KM 2003:2

Tiivistelmä lausunnoista

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2003:29

Nuorisoriikostoimikunnan mietintö
KM 2003:2

Tiivistelmä lausunnoista

OIKEUSMINISTERIÖ
HELSINKI 2003

ISSN 1458-7149
ISBN 952-466-186-1
Oikeusministeriö
Helsinki

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
12.9.2003

<p>Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)</p> <p>Erityisasiantuntija Janne Kanerva</p>	<p>Julkaisun laji Lausuntotiivistelmä</p>		
	<p>Toimeksiantaja Oikeusministeriö</p>		
	<p>Toimielimen asettamispäivä</p>		
<p>Julkaisun nimi Nuorisorikostoimikunnan mietintö KM 2003:2 Tiivistelmä lausunnoista</p>			
<p>Julkaisun osat</p> <p>1. Johdanto 2. Yleistä 3. Mietinnön I osaan liittyvät lausunnot 4. Mietinnön II osaan liittyvät lausunnot Liite lausunnonantajista</p>			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Nuorisorikostoimikunnan mietintö luovutettiin 6.3.2003. Oikeusministeriö pyysi 21.3.2003 päivätyllä lausuntopyynnöllä 78 viranomaiselta ja organisaatiolta kirjallisen lausunnon mietinnöstä. Mietinnön I osaa koskeva lausuntoaika päättyi 30.5.2003 ja II osaa koskeva 29.8.2003. Lausunnon antoivat 54 tahoa, joista useimmat lausuiivat mietinnön molemmista osista.</p> <p>Lausuntotiivistelmässä on nuorisorikostoimikunnan mietinnöstä kertovan johdannon jälkeen yleinen osa, johon on kerätty lausunnonantajien yleisiä huomioita toimikunnan tavoitteista ja ehdotuksista sekä lausunnoissa esiin nostettuja yleisluonteisia kysymyksiä. Yleisen osan jälkeen mietinnön I osaan liittyviä lainsäädäntöehdotuksia käsitellään lakikohtaisesti. Pykäläkohtaista palautetta on käyttökelpoisuuden ja hyödyllisyyden varmistamiseksi otettu mukaan suhteellisen laajasti. Mietinnön II osaan liittyvä palaute on vähäisempää ja yleisluonteisempaa.</p> <p>Saatujen lausuntojen perusteella nuorten rikosten käsittelyä ja seuraamuksia koskevaa uudistamista tullaan jatkamaan oikeusministeriössä.</p>			
<p>Avainsanat: (asiasanat) Esitutkinta, henkilötutkinta, syyttäjät, oikeudenkäynti, toimenpiteistä luopuminen, nuorisorangaistus ja vankeusrangaistus</p>			
<p>Muut tiedot Yhteyshenkilö oikeusministeriössä: Janne Kanerva (puh. 09-160 67723 ja janne.kanerva@om.fi) OM 2/061/2001, HARE OM 031:00/2001</p>			
<p>Sarjan nimi ja numero Lausuntoja ja selvityksiä 2003:29</p>	<p>ISSN 1458-7149</p>	<p>ISBN 952-466-186-1</p>	
<p>Kokonaissivumäärä</p>	<p>Kieli suomi</p>	<p>Hinta</p>	<p>Luottamuksellisuus julkinen</p>
<p>Jakaja Oikeusministeriö</p>	<p>Kustantaja Oikeusministeriö</p>		

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	5
1.1. Nuorisorikostoimikunnan mietintö	5
1.2. Lausuntomenettely ja lausuntotiivistelmän sisältö	8
2. YLEISTÄ	9
3. MIETINNÖN I OSAAN LIITTYVÄT LAUSUNNOT	12
3.1. Laki esitutkintalain muuttamisesta	12
3.1.1. Yleistä	12
3.1.2. Esitutkintalaki 4 b §	12
3.1.3. Esitutkintalaki 6 §	13
3.1.4. Esitutkintalaki 8 a §	14
3.1.5. Esitutkintalaki 10 a §	15
3.1.6. Esitutkintalaki 17 a §	17
3.1.7. Esitutkintalaki 33 a §	18
3.1.8. Esitutkintalaki 33 b §	19
3.1.9. Esitutkintalaki 43 §	20
3.2. Laki pakkokeinolain muuttamisesta (pakkokeinolain 1 luvun 2 b)	21
3.3. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL) muuttamisesta	22
3.3.1. Yleistä	22
3.3.2. ROL 1 luku 8 §	23
3.3.3. ROL 1 luku 8 a §	25
3.3.4. ROL 1 luku 8 c §	27
3.3.5. ROL 1 luku 9 b §	31
3.3.6. ROL 1 luku 10 §	32
3.3.7. ROL 1 luku 18 §	32
3.3.8. ROL 6 luku 1 a §	34
3.3.9. ROL 8 luku 13 §	37
3.3.10. ROL 11 luku 7 a §	38
3.4. Laki nuoren rikosentekijän tilanteen selvittämisestä	40
3.4.1. Yleistä	40
3.4.2. Selvitysvelvollisuus (1 §)	43
3.4.3. Selvitysten tekijät (2 §)	44
3.4.4. Poliisin ilmoitusvelvollisuus (3 §)	44
3.4.5. Poikkeukset sosiaaliselvityksen tekemisvelvollisuudesta (4 §)	45
3.4.6. Sosiaaliselvityksen sisältö (5 §)	46
3.4.7. Seuraamusselvitys (6 §)	46
3.4.8. Tuomioistuinkäsittelyn valmistelutoimet (7 §)	47
3.4.9. Tiedonsaantioikeus (8 §)	48
3.4.10. Kuuleminen (9 §)	48
3.5. Laki rikoslain muuttamisesta	49
3.5.1. Rangaistuslajit (rikoslaki 6 luku 1 §)	49
3.5.2. Valinta ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välillä (rikoslaki 6 luku 9 §)	50
3.5.3. Nuorisorangaistus (rikoslaki 6 luku 10 a §)	50
3.5.4. Rangaistuksen tuomitsematta jättäminen (rikoslaki 6 luku 12 §)	55
3.5.5. Aikaisemmin tuomitun nuorisorangaistuksen huomioon ottaminen (rikoslaki 7 luku 8 §)	55
3.6. Laki ehdollisen vankeuden valvonnasta	56
3.6.1. Yleistä	56
3.6.2. Valvonnan järjestäminen ja johto (2 §)	57
3.6.3. Valvonnan sisältö (4 §)	58
3.6.4. Valvontatapaamisten järjestäminen (5 §)	58
3.6.5. Nouto valvontatapaamiseen (8 §)	59
3.6.6. Yhteyden ottaminen ja huomauttaminen (9 §)	60
3.7. Laki nuorisorangaistuksesta	60
3.7.1. Nuorisorangaistuksen tuomitsemisen edellytykset (1 §)	61
3.7.2. Nuorisorangaistuksen sisältö (2 §)	62
3.7.3. Nuorisorangaistuksen suorittaminen hoitona (3 §)	62
3.7.4. Nuorisorangaistuksen tukitoimet (4 §)	65

3.7.5. Alustava toimeenpanosuunnitelma (5 §).....	65
3.7.6. Toimeenpanosuunnitelma (6 §).....	66
3.7.7. Nuorisorangaistuksen täytäntöönpanon aloittaminen (7 §).....	67
3.7.8. Valvojan määrääminen (11 §).....	68
3.7.9. Valvojan tehtävät (12 §).....	68
3.7.10. Nouto nuorisorangaistuksen suorittamista varten (15 §).....	68
3.7.11. Nuorisorangaistuksen ehtojen ja määräysten rikkominen (16 §).....	69
3.7.12. Rikkomusten oikeudenkäyntimenettely (17 §).....	70
3.7.13. Nuorisorangaistuksen sijaan tuomittava rangaistus (18 §).....	70
3.7.14. Yhteisen ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitseminen (19 §).....	72
3.8. Laki nuorista rikoksentekeijöistä annetun lain eräiden säännösten kumoamisesta.....	73
3.9. Laki henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain 5 §:n muuttamisesta.....	73
3.10. Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta.....	73
4. MIETINNÖN II OSAAN LIITTYVÄT LAUSUNNOT	74
4.1. Yhteenveto mietinnön II osaan liittyvistä lausunnoista.....	74
4.2. Yleisiä lausumia mietinnön II osasta.....	75
4.3. Nuorisorikollisuuden ominaispiirteitä ja taustatekijöitä.....	76
4.4. Prosessioikeuteen liittyviä kysymyksiä.....	77
4.4.1. Matkustuskielto.....	77
4.4.2. Käsittelyn nopeuttaminen.....	78
4.4.3. Huoltajan osallistuminen nuoren rikosasian käsittelyyn.....	78
4.4.4. Oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus.....	80
4.5. Seuraamusjärjestelmä.....	81
4.5.1. Yleistä.....	81
4.5.2. Ehdollinen vankeus.....	83
4.5.3. Sakko.....	84
4.5.4. Uudet seuraamusvaihtoehdot.....	85
4.6. Rikosoikeudellinen vastuukäräjä.....	89
4.7. Sovittelu.....	91
4.8. Viranomaisyhteistyö nuoren rikosasian käsittelyssä.....	92
4.9. Rikosoikeudellista vastuukäräjää nuoremmat lapset.....	94
4.9.1. Varhainen puuttuminen.....	94
4.9.2. Vanhemmuuden ja kodin edellytysten tukeminen.....	94
4.9.3. Koulun merkitys.....	95
4.9.4. Lastensuojelujärjestelmän merkitys.....	95
4.9.5. Mielenterveys- ja päihdeongelmien hoitaminen.....	97
4.9.6. Maahanmuuttajataustaiset lapset.....	97
LIITE LAUSUNNONANTAJISTA	99

1. JOHDANTO

1.1. Nuorisorikostoimikunnan mietintö

Oikeusministeriö asetti 10.10.2001 toimikunnan, jonka tehtäväksi annettiin nuoria rikoksentekejiä koskevan seuraamusjärjestelmän laaja-alainen tarkastelu. Seuraamusjärjestelmän uudistamisen I-säksi toimikunnan oli selvitettävä, onko syytä tarkistaa nuorten tekemien rikosten esitutkintaa ja tuomioistuinkäsittelyä koskevia säännöksiä. Toimikunnan tehtäväksi annettiin myös ehdotuksen laatiminen henkilötutkintaa koskevan lainsäädännön kokonaisuudistukseksi. Selvitettäviin asioihin kuuluivat niin ikään puuttumistavat rikosoikeudellista vastuukäytäntöä nuorempien lasten tekemiin rikoksiin. Seuraamusjärjestelmää sekä esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä koskevien säännösten uudistamista koskevat ehdotuksensa toimikunnan oli laadittava hallituksen esityksen muotoon.

Nuorisorikostoimikunta luovutti mietintönsä 6.3.2003 oikeusministeri Johannes Koskiselle. Mietintö on julkaistu oikeusministeriön komiteamietintönä 2003:2. Mietinnössä on kaksi osaa, joista ensimmäinen osa sisältää hallituksen esityksen muotoon laaditut lakiehdotukset, jotka koskevat esitutkintaa, oikeudenkäyntiä, nuoren rikoksentekejän tilanteen selvittämistä ja seuraamusjärjestelmää. Mietinnön II osa sisältää toimikunnan kannanotot muihin kysymyksiin sekä erilaisia vertailu-, tausta- ja tilastotietoja.

Nuorisorikostoimikunnan lähtökohtana on, että uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi nuorten rikoksiin pyritään puuttumaan nopeasti ja vaikuttavasti, jotta teon ja seuraamuksen välinen yhteys ja yhteiskunnan vakava suhtautuminen tekoon korostuvat. Nopeuttamisen kannalta tärkeää on viranomaisyhteistyön käytännön järjestäminen. Hyvällä yhteistyöllä myös käsittelyn laatu paranee. Uusintarikollisuuden ehkäisemisessä on toimikunnan mukaan keskeistä huomion kiinnittäminen niihin tekijöihin, jotka ovat johtaneet rikokseen. Tämä koskee seuraamuksen määräämisen lisäksi nuoren rikosasian muutakin käsittelyä. Olennaista on nuoren sosiaali- ja terveydenhuollon tarpeen selvittäminen.

Nuorisorikostoimikunnan mukaan myös nuorten seuraamusjärjestelmää on kehitettävä hallitusti. Rangaistuksen yleisestävän vaikutuksen edellytyksiä ovat rangaistusjärjestelmän ymmärrettävyys ja selkeys. Uusien seuraamusten ja seuraamusyhdistelmien kehittäminen johtaa helposti siihen, että rikosoikeudellinen järjestelmä muuttuu vaikeasti ymmärrettäväksi ja hallittavaksi. Erityisestävyyssikin edellyttää rangaistuksilta yksilöivää tunnistettavuutta.

Nuorisorikostoimikunta ehdottaa esitutkintalakiin otettavaksi joitakin nykyisin asetuksessa olevia säännöksiä nuoren epäillyn kohtelemisesta ja häneen kohdistettavien tutkintatoimenpiteiden edellytyksistä. Alle 18-vuotiaan esitutkinnassa toimikunta piti tärkeänä kiireellisyyttä, avustajan käyttämistä, vanhempien saamista mukaan kuulusteluun sekä poliisin puhuttelua niissä tapauksissa, joissa asia ei etene syyttäjälle. Pakkokeinolakiin ehdotetaan otettavaksi säännös alle 15-vuotiaan epäillyn kiinniottamisesta.

Toimikunnan lainsäädäntöehdotuksissa korostetaan nuoria koskevan asiantuntemuksen merkitystä. Sen vuoksi ehdotetaan, että alle 21-vuotiaana tehtyä rikosta koskevaa asiaa käsittelevän virallisen syyttäjän ja käräjäoikeuden puheenjohtajan olisi mahdollisuuksien mukaan oltava nuorten asioiden käsittelyyn erikoistuneita. Tuomioistuinkäsittelyyn liittyen ehdotetaan myös, että alle 18-vuotiaan rikosasia voitaisiin vain erityisistä syistä tutkia ja ratkaista hänen ollessaan poissa. Tuomion julis-

tamisen yhteydessä tuomioistuimen puheenjohtajan olisi myös tarpeen mukaan puhuteltava alle 18-vuotiaasta tuomittua ja selvitettävä hänelle tuomion sisältöä sekä varoitettava rikollisen käyttäytymisen jatkamisesta aiheutuvista seurauksista.

Nuorisorikostoimikunta ehdottaa nykyisen vanhentuneen henkilötutkinnan korvattavaksi nuoren rikoksentehtäjän tilanteen selvittämisellä, josta säädettäisiin oma lakinsa. Alle 21-vuotiaana rikokseen syyllistyneen tilanne selvitettäisiin kunnan sosiaaliviranomaisen poliisin ilmoituksesta tekemällä sosiaaliselvityksellä ja Kriminaalihuoltolaitoksen syyttäjän aloitteesta tekemällä seuraamusselvityksellä. Sosiaaliselvityksellä koottaisiin seuraamusselvitystä ja sitä kautta tuomioistuimen seuraamusharkintaa varten erityisesti epäillyn elinolosuhteisiin ja terveydentilaan liittyvät sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimia koskevat tiedot. Seuraamusselvityksessä arvioitaisiin sitä, miten seuraamuksen valinnalla voidaan edistää epäillyn sosiaalista selviytymistä ja estää hänen syyllistymistään uusiin rikoksiin.

Nuorisorikostoimikunnan mietinnössä ehdotetaan nuorisorangaistuksen käyttöön ottamista koko maassa ja sen käyttöalan laajentamista myös 18-20-vuotiaana tehtyihin rikoksiin. Nuorisorangaistus jakaantuisi perusmuotoiseen ja työpalvelulla tehostettuun. Perusmuotoinen nuorisorangaistus sisältäisi valvontatapaamisia, sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta. Tapaamisen laiminlyönyt voitaisiin määrätä noudettavaksi seuraavaan valvontatapaamiseen. Työpalvelulla tehostettuna nuorisorangaistus voitaisiin tuomita 18-20-vuotiaana tehdystä rikoksesta, jos perusmuotoista nuorisorangaistusta yksinään pidettäisiin riittämättömänä rangaistuksena. Vähintään 10 ja enintään 100 tuntia tuomittava työpalvelu käsittäisi työharjoittelua ja palkatonta työtä. Huomattava muutos nykyisin kokeiltavaan nuorisorangaistukseen olisi, että nuorisorangaistus voitaisiin määrätä kokonaan tai osaksi suoritettavaksi mielenterveys- tai päihdehoitona. Jos nuorisorangaistuksen suorittaminen epäonnistuu, suorittamatta jääneen osan sijasta voitaisiin erityisistä syistä tuomita ehdoton vankeusrangaistus.

Toimikunnan ehdotusten mukaan epäilty voitaisiin jättää syyttämättä ja vastaaja rangaistukseen tuomitsematta myös sosiaalista selviytymistä edistävään hankkeeseen osallistumisen vuoksi. Kysymyksessä ovat yleensä kokeiluluonteiset hankkeet, joilla pyritään vastaamaan tietyn alueen nuorisorikollisuuden asettamiin haasteisiin. Hankkeisiin voi sisältyä elämysluonteista leiritoimintaa, työtä, opiskelua sekä ryhmä- ja verkostotapaamisia.

Vaikka nuoren rikosasian nopeaa käsittelyä pidetään tavoiteltavana, nuorisorikostoimikunnan ehdotuksen mukaan syyttäjä voisi lykätä alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta epäiltyä koskevaa syyteratkaisuaan enintään kuudeksi kuukaudeksi sovintoneuvottelujen, sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteiden tai sosiaalista selviytymistä edistävän hankkeen taikka muiden vastaavien syiden vuoksi. Näistä hyödyllisistä ja paikoin tuntuvistakin toimista saattaisi seurauksena olla syyttämättä jättäminen.

Nuorisorikostoimikunta ehdottaa ehdollisen syyttämättä jättämisen käyttöön ottamista. Ehtona olisi pidättäytyminen uusista rikoksista päätöksen tekemistä seuraavien kuuden kuukauden aikana. Jos nuori joutuisi syytteeseen uudesta koeaikana tehdystä rikoksesta, syyttäjä voisi nostaa syytteen ehdollisen syyttämättä jättämisen kohteena olleesta rikoksesta. Päätös ehdollisesta syyttämättä jättämisestä olisi tehtävä henkilökohtaisessa tapaamisessa epäillyn kanssa. Myös sosiaaliviranomaisen edustaja ja huoltaja kutsuttaisiin tapaamiseen.

Vankeusrangaistuksen haittavaikutusten ja nuorten vankien korkean uusimisriskin vuoksi toimikunta ehdottaa, että tuomitessa alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta olisi kiinnitettävä erityistä huomiota mahdollisuuksiin olla tuomitsematta ehdotonta vankeutta. Ehdotus liittyy erityisesti nuorisorangaistukseen.

rangaistuksen käyttöön ottamiseen rikoksiin 18-20-vuotiaana syyllistyneille tuomittavana rangaistuksena. Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei edelleenkään saisi tuomita ehdottomaan vankeuteen, elleivät painavat syyt sitä vaadi.

Ehdollisen vankeuden valvontaan liittyvät säännökset ehdotetaan otettavaksi sitä koskevaan uuteen lakiin. Valvontaan määräämistä koskevaa rikoslain säännöstä ei ehdoteta muutettavaksi. Seuraamusjärjestelmän selkeyden vuoksi sekä seuraamusten päällekkäisyyden välttämiseksi ehdollisen vankeuden valvonnan ehdotetaan pitkälti vastaavan nykyistä. Tarkoitus on, että ehdollinen vankeus valvontoiheen ja nuorisorangaistus ovat sisällöltään toisistaan erotettavia seuraamuksia, joiden kohderyhmä on erilainen tehtyjen rikosten edellyttämien toimenpiteiden suhteen. Ehdollisen vankeuden valvonta perustuisi edelleenkin valvontatapaamisiin. Siihen saapumatta jäänyt voitaisiin noutaa seuraavaan tapaamiseen. Valvottavalle voitaisiin myös antaa huomautus.

Nuorisorikostoimikunta arvioi tarvetta ja mahdollisuuksia ottaa uusina seuraamuksina käyttöön aresti, rangaistusvaroitus, ehdollinen tuomitsematta jättäminen ja erityinen valvontaseuraamus. Niihin ei kuitenkaan päädytty syyistä, jotka ilmenevät mietinnön II osasta.

Nuorisorikostoimikunta ei nähnyt aihetta alentaa nykyistä 15 vuoden rikosoikeudellista vastuukärajaa. Ratkaisevaksi ikärajan kannalta nähtiin seuraamusjärjestelmän sisältö. Alle 15-vuotiaille rikolliseen tekoon syyllistyneille parhaiten soveltuvat keinot ovat lastensuojelun käytössä. Niiden määrittämiseen osaksi rikosoikeudellista järjestelmää ei ole järkeviä eikä pitäviä käytännön syitä. Lastensuojelun määrällisesti ja laadullisesti riittävät voimavarat on kuitenkin turvattava. Rikollisilla teoilla oireileviin lapsiin kohdistuvia toimenpiteitä ja sääntelytarvetta tulee toimikunnan mukaan erityisesti harkita lastensuojelulain uudistamisen yhteydessä. Alle 15-vuotiaan rikollisella teolla saattaa lastensuojelullisten toimien lisäksi olla muitakin seurauksia.

Nuorisorikostoimikunta korostaa sitä, että lasten kohdalla on aihetta kiinnittää huomiota myös muuhun oirehtivaan häiriökäyttäytymiseen kuin rikosten tekemiseen. Vanhempien kasvatusedellytysten ja perheiden olosuhteiden parantamisella voidaan estää rikosten taustasyitä. Koulun merkitys on erityisen suuri, mihin liittyen oppimisvaikeuksiin on kiinnitettävä riittävästi huomiota. Harkita tulisi myös sitä, missä määrin koulutuksen tulisi sisältää tietoa rikoksista, rikosten seurauksista sekä rikoksiin liittyvistä moraalikysymyksistä. Opetuksen sisällössä ja käytännön ongelmiin puuttumisessa voidaan myös ottaa huomioon koulun mahdollisuus tehdä yhteistyötä poliisin kanssa.

Nuorisorikostoimikunta korostaa varhaista puuttumista lasten päihde- ja mielenterveysongelmiin sekä puuttumisessa tarvittavien voimavarojen turvaamista. Rikosoireileviin lapsiin liittyen on selvítettävä nykyisen pakkohoitolainsäädännön asianmukaisuus. Maahanmuuttajanlasten rikollista käyttäytymistä torjuvat kotouttamistoimenpiteet. Nuorisorikollisuutta ja nuoriin kohdistettavien rikosentorjuntatoimien vaikuttavuutta koskevasta tutkimuksesta on huolehdittava.

Mietinnön mukaan tekijän ja uhrin välistä sovittelua on sen myönteisten vaikutusten vuoksi syytä tukea. Kansalaisten yhdenvertaisuus edellyttää, että sovittelu on kaikkien käytössä asuinpaikasta riippumatta ja että sovittelumenettely on yhdenmukaista. Sovittelulainsäädäntöä valmisteltaessa olisi syytä kiinnittää huomiota muun ohessa sovittelun käynnistämiseen rikosasian käsittelyn alkuvaiheessa, rikosentekijän riittävään kypsyyteen, sovittelijan kokemukseen nuorisotyöstä, vanhempien osallistumistarpeen arviointiin sekä tiedon kulkuun sovittelusta.

1.2. Lausuntomenettely ja lausuntotiivistelmän sisältö

Oikeusministeriö pyysi 21.3.2003 päivätyllä lausuntopyynnöllä 78 viranomaiselta ja organisaatiolta kirjallisen lausunnon nuorisorikostoimikunnan mietinnöstä. Lausunnon I osaa koskeva lausunto pyydettiin toimittamaan viimeistään 30.5.2003 ja II osaa koskeva 29.8.2003. Lausunnon toimittaneet ja toimittamatta jättäneet tahot ilmenevät lausuntotiivistelmän liitteestä.

Lausuntotiivistelmässä on ensin yleinen osa, johon on kerätty lausunnonantajien yleisiä huomiota nuorisorikostoimikunnan tavoitteista ja ehdotuksista sekä lausunnoissa esiin nostettuja yleisluonteisia kysymyksiä. Yleisen osan jälkeen mietinnön I osaan liittyviä lainsäädäntöehdotuksia käsitellään lakikohtaisesti. Tarvittaessa lakikohtaisen jakson alussa on yhteenvetoa lakia koskevasta lausuntopalautteesta, minkä jälkeen siirrytään pykäläkohtaiseen palautteeseen, jota on otettu käyttökelpoisuuden ja hyödyllisyyden varmistamiseksi mukaan suhteellisen laajasti. Mietinnön II osaan liittyvä palaute on vähäisempää ja yleisluonteisempaa.

Tiivistelmän on laatinut nuorisorikostoimikunnan päätoimisena sihteerinä toiminut erityisasiantuntija Janne Kanerva.

2. YLEISTÄ

Lausunnoissa nuorisorikostoimikunnan tavoitteita ja ehdotuksia pidetään yleisesti ottaen perusteltuina, kannatettavina ja oikeansuuntaisina. Näiltä osin lausunnoissa korostetaan erityisesti seuraavia näkökohtia:

1) *Nuorten elinolosuhteiden ja rikoksen taustatekijöiden huomioon ottaminen eli erityisesti näkökulman painottaminen*, johon ovat yleisesti huomiota kiinnittäneet **valtiovarainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, Rikosseuraamusvirasto, Helsingin hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Lastensuojelun Keskusliitto ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto.**

2) *Nuorten erikoisaseman korostaminen rikosoikeusjärjestelmässä*, johon ovat yleisesti huomiota kiinnittäneet **eduskunnan apulaisoikeusasiamies, Seinäjoen kaupungin perusturvakeskus ja Lastensuojelun Keskusliitto.**

3) *Nopea ja vaikuttava puuttuminen tekoon*, johon ovat yleisesti huomiota kiinnittäneet **valtiovarainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, eduskunnan apulaisoikeusasiamies, Rovaniemen hovioikeus, Helsingin käräjäoikeus, Suomen Vanhempainliitto ry, Suomen Mielenterveysseura ja Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.**

4) *Viranomaisyhteistyö*, johon ovat yleisesti huomiota kiinnittäneet **Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto.**

5) *Vapaudessa suoritettavien seuraamusten painottaminen*, johon liittyy ehdottoman vankeuden välttäminen ja johon ovat yleisesti huomiota kiinnittäneet **valtiovarainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, eduskunnan apulaisoikeusasiamies, Rikosseuraamusvirasto, Itä-Suomen hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry, Suomen Mielenterveysseura ja Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.**

6) *Suhtautuminen pidättyvästi säätämiseen lakia alemmantasoisilla säännöksillä*, johon ovat yleisesti huomiota kiinnittäneet **eduskunnan apulaisoikeusasiamies ja Rovaniemen hovioikeus.**

7) *Hoidon kytkeminen seuraamusjärjestelmään*, johon ovat yleisesti huomiota kiinnittäneet **Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry, Lastensuojelun Keskusliitto, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT ja Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.**

Nuorisorikostoimikunnan esitutkintalakiin ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin ehdottamia muutoksia ei ole kaikilta osin pidetty onnistuneina. Vastaavanlaista arvostelua eivät ole saaneet osakseen rikosentekijän tilanteen selvittämiseen, ehdollisen vankeuden valvontaan ja nuorisorangaistukseen liittyvät lakiehdotukset. Lainsäädäntöön liittyvää lausuntopalautetta on käsitelty lähemmin jaksossa 2. **Rovaniemen hovioikeuden** mukaan toimikunta on onnistunut hyvin *lakisysteemaattisissa ratkaisuisaan*.

Yleisimmin toimikunnan mietintöä arvostellaan siitä, että siinä *ei ole riittävästi kiinnitetty huomiota ehdotusten taloudellisiin vaikutuksiin ja henkilöstövaikutuksiin tai että vaikutuksia on vähätelty*. Tämä koskee kaikkia nuorten rikosasioiden käsittelyssä mukana olevia tahoja. Yleistä vaikutusten selvittämistarvetta korostavat **valtiovarainministeriö, eduskunnan apulaisoikeusasiamies ja Rikosseuraamusvirasto**. Poliisiviranomaisiin liittyvien tehtävien lisääntymiseen ja/tai vaikutusten selvittämiseen ovat kiinnittäneet huomiota **sisäasiainministeriö, Helsingin kihlakunnan poliisilaitos, Jämsän kihlakunnan poliisilaitos ja Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry**. Syyttäjien resurssikysymyksiin kiinnittävät huomiota **Turun kihlakunnan syyttäjänvirasto, Vaasan kihlakunnan syyttäjänvirasto ja Suomen Syyttäjähdistys ry**. Sosiaali- ja terveysturvan toimintaan liittyvistä tahoista voimavarakysymyksiin ovat kiinnittäneet huomiota **Sosiaali- ja terveysalan tut-**

kimus- ja kehittämiskeskus, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Joensuun kaupungin peruspalveluvirasto, Piikkiön kunnan sosiaalilautakunta ja Lastensuojelun Keskusliitto.

Tietosuojavaltuutetun toimiston lausunnon mukaan tietosuojaviranomaisten toimialalla säädös-kokonaisuus ei tule aiheuttamaan työmäärän lisääntymistä. **Rovaniemen hovioikeus** on toimikunnan kanssa samaa mieltä siitä, että esituskintaan ja tuomioistuimen toimintaan liittyvistä ehdotuksista ei voi juurikaan olettaa aiheutuvan taloudellisia vaikutuksia eikä henkilöstövaikutuksia. **Helsingin hovioikeuden** mukaan nuorisorangaistuksen menestykselliseen toteuttamiseen tarvittavat resurssit on turvattava. Myös **Helsingin kärjäoikeus** on kiinnittänyt huomiota tuomioistuimen puheenjohtajan erikoistumista ja nuorisorangaistuksen laajentamista koskevien ehdotusten resurssi-vaikutuksiin. **Hämeenlinnan kärjäoikeuden** mukaan ehdotetut muutokset eivät sanottavasti lisää tuomioistuinten työmäärää, vastakkaista käsitystä edustaa **Vantaan kärjäoikeus**.

Useissa lausunnoissa kiinnitetään huomiota mietinnön ehdotusten aiheuttamaan *koulutustarpeeseen*, johon osittain liittyvät myös edellä mainitut resurssikysymykset. Koulutustarpeeseen ovat omiin aloihinsa liittyen yleisesti kiinnittäneet huomiota **Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, tietosuojavaltuutetun toimisto, Rovaniemen hovioikeus, Helsingin kärjäoikeus, Vaasan kihlakunnan syyttäjänvirasto, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ja Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry**.

Joissakin lausunnoissa on katsottu, että toimikunnan *seuraamusjärjestelmään ehdottamat muutokset ovat jääneet puolitiehen*. **Kriminaalihuoltolaitoksen** mukaan vaikuttaa siltä, että toimikunnan aika ei ole riittänyt tarpeeksi nuoria koskevan seuraamusjärjestelmän kokonaisuuden tarkasteluun, mistä aiheutuu seuraamusten monimutkaisuutta ja päällekkäisyyttä ja minkä vuoksi seuraamusten erottaminen toisistaan ja erityisesti ankaruudeltaan ei ole helppoa. **Rovaniemen hovioikeuden** mukaan seuraamusjärjestelmään liittyvät ehdotukset ovat liiaksi sidoksissa nykyiseen lainsäädäntöön ja ennen muuta aikuisten rangaistusjärjestelmän perusratkaisuihin. **Turun kihlakunnan syyttäjänviraston** mukaan seuraamusvalikoima jää riittämättömäksi, koska ehdotukset eivät sisällä mitään oleellisia rakenteellisia uudistuksia. **Joensuun kaupungin peruspalveluviraston** mukaan rangaistusvalikoimassa voisi olla vieläkin enemmän vaihtoehtoja (esimerkiksi arestirangaistus).

Edelleen seuraamusjärjestelmän kehittämisen yleislinjoihin liittyen **Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry** katsoo, että I osassa on pitäydytty varsin perinteisellä linjalla. Sen mukaan olisi saattanut olla hedelmällistä tarkastella aihetta kokonaisvaltaisesti poikkihallinnollisina ratkaisuin. **Kärjäoikeustuomarit ry:n** mukaan voidaan kysyä, olisiko pitänyt pyrkiä voimakkaammin rikkomaan eri hallinnonalojen välisiä raja-aitoja toimintamallien ja uusien toimivien seuraamusvaihtoehtojen etsimiseksi. **Suomen Asianajajaliitto** näkee tarpeelliseksi uusien rangaistusvaihtoehtojen perusteellisemmän harkinnan ja koko järjestelmän laajemmankin tarkastelun. **Mannerheimin Lastensuojeluliiton** mukaan kokonaisuudistus on varsin vaatimaton uusien seuraamusvaihtoehtojen puuttumisen vuoksi. **Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT** pitää ongelmallisena sitä, että toimeksiannon, määrääjän ja voimavarojen pohjalta hallituksen esityksen muotoon laaditut ehdotukset on laadittu nykyisen seuraamusjärjestelmän periaatteita ja lähtökohtia noudattaen, mikä on kaventanut tarkastelunäkökulmaa ja estänyt vaihtoehtojen seuraamusvaihtoehtojen etsintää sekä jättänyt epäselväksi lastensuojelun ja seuraamusjärjestelmän välisen suhteen, yhteistyön ja työnjaon.

Kriminaalihuoltolaitos esittää lisäksi, että 18-20-vuotiaina rikoksiin syyllistyneiden osalta seuraamusjärjestelmän kehittämistä pohdittaisiin jatkovalmistelussa erikseen omana kokonaisuutenaan ja että hoitoseuraamusten osalta seuraamusjärjestelmää täydennettäisiin myöhemmin.

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan jatkovalmistelussa tulee selvittää, olisiko kunnan sosiaali- viranomaisten tehtäväksi tarkoitettu toiminta luonteeltaan sellaista tehtävien laajennusta, että se edellyttäisi *kuntien valtiosuuksien tarkistamista* sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtiosuudesta annetun lain mukaisesti. Jatkotyössä tulee myös selvitettäväksi se, edellyttävätkö lakimuutokset myös *muutoksia sosiaalihuoltolainsäädäntöön* esimerkiksi sosiaalihuollon tehtävämäärittelyjen tai tietosuojasäännösten osalta. Lisäksi tulee pohdittavaksi se, miten pitkällä aikavälillä olisi mahdollista vahvistaa nyt ehdotetun lainsäädännön vaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuollollisin keinoin.

Lausunnoissa on lisäksi kiinnitetty huomiota joihinkin muihin erityiskysymyksiin:

- 1) **Sisäasiainministeriön** mukaan nuorten rikollisuuden käsittelyssä on kysymys laaja-alaisesta asiasta, johon kuuluvat myös *vaikuttaminen rikollisuuden syihin, rikostorjunta, turvallisuuspalvelujen kehittäminen ja nuoren joutuminen rikoksen uhriksi*.
- 2) **Kriminaalihuoltolaitoksen** mukaan tuomioistuinkäsittelyä edeltäviin selvitysten laatimiseen tai muihin täytäntöönpanoviranomaisen aloitteesta tapahtuviin tilaisuuksiin osallistumisesta aiheutuvat *matkakustannukset tulisi korvata*.
- 3) *Lastensuojelun aseman ja roolin selkeyttämiseen ja kehittämiseen* ovat erityisesti kiinnittäneet huomiota **Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Lappeenrannan käräjäoikeus, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ja Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT**.
- 4) **Helsingin hovioikeus** on esittänyt kysymyksen, *vaikuttaako uudistus ja miten nuorten rikosten tekijöiden vangitsemiseen pakkokeinoin nojalla*.
- 5) **Hämeenlinnan käräjäoikeuden** mukaan olisi tutkittava, voidaanko nuoren rikosrekisterimerkinnät asettaa erityisasemaan tietojen antamisen ja poistojen suhteen.
- 6) Tehokas keino rikosten ehkäisemiseen nuortenkin kohdalla on *kiinnijäämisriskin lisääminen*, johon liittyy poliisin resurssien liittäminen (**Lappeenrannan käräjäoikeus**).
- 7) **Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen** mukaan mietinnössä ei ole yhtään säännöstä, joka varmistaisi tai edes mahdollistaisi *nuoren irtaantumisen kaveripiiristä*, jonka mukana hän on syyllistynyt rikokseen (esimerkiksi aresti, kotiaresti ja matkustuskielto).
- 8) *Viranomaisten välisen tiedonkulun* merkitystä korostetaan **Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:n** lausunnossa.
- 9) **Käräjäoikeustuomarit ry:n** mukaan ehdotuksessa on jäänyt pohtimatta laajempi tarve uudistaa lapsia ja nuoria koskeva tuomioistuinorganisaatio perustamalla *perhetuomioistuin* vaikka käräjäoikeuden erityiskokoonpanona. Siinä voitaisiin käsitellä lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyviä asioita ja sille voitaisiin uskoa sosiaaliviranomaisille nykyisin kuuluvia keinoja, jotka saattaisivat sopia nuorten rikosten seuraamuksiksi paremmin kuin nykyiset rangaistukset.
- 10) **Suomen Syyttäjähdistys ry:n** mukaan *liian vähälle huomiolle on jäänyt varsinainen kohde-ryhmä eli ongelmanuoret*. Lisäksi yhdistyksen mukaan käsittelyn nopeuttamista varten tulisi selvittää mahdollisuus *erottaa yksityisoikeudellisten vaatimusten käsittely rikosasian käsittelystä*.

Oulun käräjäoikeus on lausunnossaan todennut mietinnön I osan osalta ainoastaan, että toimikunnan esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset ovat kaikilta osin kannatettavia.

3. MIETINNÖN I OSAAN LIITTYVÄT LAUSUNNOT

3.1. Laki esitutkintalain muuttamisesta

3.1.1. Yleistä

Esitutkintalakia koskevia ehdotuksia on pidetty pääsääntöisesti onnistuneina.

Esitutkintalakia koskeviin säännösehdoiksiin liittyen on lukuisissa lausunnoissa kiinnitetty huomiota *voimavarakysymyksiin*. **Sisäasiainministeriön** mukaan poliisille ei tule lailla määrätä velvoitteita, ellei poliisin henkilöstöä vastaavasti lisätä. **Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen** mukaan säännöksissä ei ole otettu huomioon niiden vaikutusta poliisin resurssitarpeeseen. **Jämsän kihlakunnan poliisilaitoksen** mukaan poliisiviranomaisten työmäärä tulee melko suurella todennäköisyydellä lisääntymään järjestyspoliisin ja rikostutkinnan osalta. **Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitoksen** mukaan uudistusehdotuksen kirjaimen ja hengen noudattaminen vaatii selkeästi lisäresurssointia tutkintatehtäviin. Poliisin voimavarojen riittämättömyyteen ovat yksittäisten säännösehdo- tusten osalta viitanneet myös **Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry** (8 a §) ja **Helsingin kihlakun- nan poliisilaitos** (43 a §).

Esitutkintalakiin liittyvistä pykäläehdotuksista suurin arvostelu kohdistuu 10 a §:ään, joka koskee avustajan hankkimista esitutkintaan alle 18-vuotiaalle epäillylle. Joissakin lausunnoissa koko pykä- lää pidetään tarpeettomana, joissakin arvostelu kohdistuu sen yksityiskohtiin. Lausunnoissa kiinni- tetään tähän liittyen huomiota avustajan tarpeettomuuteen tietyissä rikoksissa, avustajan saamisen vaikeuteen erityisesti poikkeuksellisina ajankohtina, uudistuksen kustannusvaikutuksiin, epäillyn omaan tahtoon ja muihin kuulusteluissa mukana oleviin tahoihin eli vanhempiin ja sosiaaliviran- omaisen edustajiin.

Esitutkintalakiin ehdotettua uutta 6 §:n 2 momenttia (alle 18-vuotiaan esitutkinnan kiireellisyys) on joissakin lausunnoissa pidetty tarpeettomana. Muutamassa lausunnossa on samaan säännökseen liittyen asetettu harkittavaksi, pitäisikö alle 18- vuotiaan esitutkinnalle säätää määräaika.

3.1.2. Esitutkintalaki 4 b §

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus esitutkintalain uudeksi 4 b §:ksi:

Sosiaaliselvityksen tekemiseen liittyvästä poliisin ilmoitusvelvollisuudesta säädetään nuoren ri- koksentehtäjän tilanteen selvittämisestä annetussa laissa (/).

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus mukaan kaikki toimenpiteet tulisi käynnistää mahdollisimman pian rikoksen tapahduttua.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäsoston lausunnossa todetaan, että rikosasian käsittelyn hitaus esitutkintavaiheessa on usein pidentänyt kohtuuttomasti käsittelyaikaa. Esitutkintalain 4 b ja 6 §:ää koskevat ehdotetut muutokset velvoittavat jatkossa myös esitutkintaviranomaisen toimimaan rikosasiaa tutkittaessa ”välittömästi” ja ”kiireellisesti” nykyisen ”ilman aiheetonta viivytystä” sijasta.

3.1.3. Esitutkintalaki 6 §

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus esitutkintalain 6 §:n uudeksi 2 momentiksi:

 Alle 18-vuotiaan ollessa epäiltynä rikoksesta tai rikollisesta teosta hänen kuulustelunsa ja muut häneen kohdistettavat tutkintatoimenpiteet on toimitettava kiireellisesti.

Sisäasiainministeriön mukaan on nykyisen 6 §:n sisältö huomioon ottaen tarpeetonta lisätä kiireellisyysvaatimus koskemaan alle 18-vuotiasta. Myöskään taktisessa mielessä vaatimus ei ole kannatettava. Riittävän ajan käyttäminen tutkintaan on tärkeätä myös oikeusturvan kannalta. Käytännössä esimerkiksi nuorten prosessin nopeuttamisen yhteydessä on koko prosessin käsittelyajat pystytty puolittamaan.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies pitää hyvänä, että esitutkintalaissa korostetaan tässäkin kohdin nuorten erityistä asemaa rikosoikeudellisessa järjestelmässä.

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan uudistus on kannatettava ja odotettu. Menettelyn kokonaisnopeus ei toteudu, jos yksikin rikosketjun toimijoista jättää priorisoimatta jutut omassa tehtäväkentässään.

Kouvolan hovioikeus pitää välttämättömänä nopeaa puuttumista nuorten tekemiin rikoksiin esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä. Nopealla puuttumisella voidaan vaikuttaa siten, että nuori rikoksenteekijä ymmärtää tekonsa ja siitä tulevan seurauksen välisen yhteyden ja että nuorelle osoitetaan yhteiskunnan vakava suhtautuminen hänen tekoonsa. On harkittava, tulisiko määrääjat laajentaa koskemaan tuomioistuinkäsittelyn lisäksi esitutkintaa ja syyteharkintaa.

Helsingin käräjäoikeus katsoo, että ehdotus esitutkinnan kiireellisestä toimittamisesta on käräjäoikeuden näkökulmasta olennainen parannus aikaisempaan. Tuomioistuimelle laissa asetettu määräaika on epäjohdonmukainen ja menettää tarkoituksensa, jos juttu viipyy esitutkinnassa kuukausia.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäsoston lausunnossa todetaan, että rikosasian käsittelyn hitaus esitutkintavaiheessa on usein pidentänyt kohtuuttomasti käsittelyaikaa. Esitutkintalain 4 b ja 6 §:ää koskevat ehdotetut muutokset velvoittavat jatkossa myös esitutkintaviranomaisen toimimaan rikosasiaa tutkittaessa ”välittömästi” ja ”kiireellisesti” nykyisen ”ilman aiheetonta viivytystä” sijasta.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen lausunnossa todetaan, että esitutkintalain 6 §:n mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä. Esitutkintalain 6 §:n 1 momentin (nykyinen esitutkintalain 6 §) ja ehdotetun 2 momentin vertailu johtaa ajatukseen, että vaikka alle 18-vuotiaan epäillyn kuulustelut ja muut häneen kohdistettavat tutkintatoimenpiteet toimitettaisiinkin kiireelli-

sesti, 1 momentin mukaisesti esitutkinta toimitettaisiin kuitenkin normaalitahtiin eli ilman aiheeton- ta viivytystä. Alle 18-vuotiaan nuoren edun mukaista lienee, että myös esitutkinta kokonaisuudes- saan suoritettaisiin kiireellisesti.

Jämsän kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan ehdotus on käytännössä jossakin määrin ristiriitai- nen poliisin käytettävissä olevien resurssien kanssa. Tähän liittyy erityisesti se, että varsin usein nuorten rikokset ovat ryhmässä tehtyjä.

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen mukaan, vaikka laissa asetettujen määräaikojen käyttökelpoisuus on usein kyseenalainen, olisi tässä yhteydessä hyvä asettaa määräaika kiireelliselle käsittelylle.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunnan mukaan ehdotettu säännös on tarpeellinen.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry pitää myönteisenä, että eri viranomaiset joutuvat käsittele- mään nuorten asiat kiireellisinä.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry pitää hyvänä nuorten rikoksente- kijöiden asioiden nopeaa käsittelyä.

3.1.4. Esitutkintalaki 8 a §

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus esitutkintalain uudeksi 8 a §:ksi:

Alle 18-vuotiasta rikoksesta tai rikollisesta teosta epäiltyä on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Erityisesti on huolehdittava siitä, ettei tutkintatoimenpi- teistä aiheudu epäillylle tarpeetonta haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäris- tössä.

Alle 18-vuotiaisiin rikoksesta tai rikollisesta teosta epäiltyihin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneiden poliisimiesten suoritetta- viksi. Esitutkintaviranomaisen on tarvittaessa neuvoteltava lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaanko epäiltyyn kohdistaa tutkintatoimenpiteitä.

Sisäasiainministeriön mukaan 2 momentissa esitetty vaatimus tutkintatoimenpiteiden antamisesta perehtyneiden poliisimiesten suoritettavaksi ei ole toteuttamiskelpoinen. Ehdotetulla tavalla voitai- siin menetellä vain suurempien kihlakuntien poliisilaitoksissa rikoksissa, joissa on vain yksi tekijä. Käytännössä niissä onkin poliisimiehiä, jotka ovat perehtyneet esimerkiksi lasten kuulusteluihin. Koko maata ajatellen esteeksi nousee myös yhdenvertaisuusperiaate.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan ehdotus vastaa sisällöltään nykyistä esitutkinta- ja pakkokeinoasetuksen 11 §:n 1 ja 2 momenttia. Säännös on asiallista siirtää asetuksesta lakiin.

Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan yhtenä käytännön ongelmana haja-asutusalueella tulee olemaan säädösesitys, joka velvoittaa esitutkintaviranomaisen neuvottelemaan lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa. Neuvottelu myös edellyttää asiantuntijan etukäteistietoa tutkittavasta. Neuvottelovelvoite tulisi tarvittaessa rajata koskemaan alle 16-vuotiaita tutkittavia.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry toteaa, että ajatus erityisestä perehtyneisyydestä on kannatettava, mutta ainakaan poliisin nykyiset voimavarat ja tehtävämäärät huomioiden ei organisaatiota muuttamalla ole mahdollisuuksia esitettyyn erikoistumiseen. Malli ei toimi käytännössä. Jokaisen poliisin henkilöstöön kuuluvan on kyettävä palvelemaan kaikkia henkilöitä.

3.1.5. Esitutkintalaki 10 a §

Nuorisoriikostoimikunnan ehdotus esitutkintalain uudeksi 10 a §:ksi:

Jos rikoksesta epäilty on alle 18-vuotias, tutkinnanjohtajan on huolehdittava siitä, että epäillyllä on esitutkinnassa avustaja. Epäillyn avustajana voi toimia julkinen oikeusavustaja tai asianajaja taikka erityisestä syystä muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö.

Ilman avustajaa olevaan alle 18-vuotiaaseen epäiltyyn voidaan kohdistaa esitutkintatoimenpiteitä, jos epäillyn rikoksen vähäisyyden vuoksi tai muusta syystä avustajan tarvetta ei ole.

Sisäasiainministeriön mukaan avustajan ehdoton käyttäminen ei ole kannatettavaa. Ehdotus tulisi toteutuessaan kalliiksi ja aiheuttaisi lisätyötä varsinkin sarjarikoksissa, joissa on useita tekijöitä. Pääsääntöisesti on kysymys asioista, joissa avustajaa ei tarvita. Myöskään yksinomaan rikoksen vähäisyys ei voi olla 2 momentin mukaisesti perusteena.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies viittaa siihen, että säännös ei koske alle 15-vuotiasta rikollisesta teosta epäiltyä. Teosta voi seurata esimerkiksi huomattava vahingonkorvausvastuu. Tulisi pohdita, pitäisikö alle 15-vuotiaalla epäillyllä olla avustaja tutkinnassa ainakin vakavimmissa tapauksissa.

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan uudistus on kannatettava. Avustajan läsnäolo on sitä tarpeellisempaa mitä vakavammasta rikosepäilystä on kyse. Avustajan läsnäolo kuulustelussa on omiaan vähentämään kuulustelun kulusta tai sen olosuhteista jälkikäteen esitettyjä väitteitä.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskukseen mukaan on hyvin perusteltua, että alle 18-vuotiaalla epäillyllä on esitutkinnassa avustaja.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan avustajan hankkimista nuorelle vastaajalle voidaan pitää kannatettavana rikosprosessin nopean kulun ja fair trial -periaatteen turvaamisen kannalta. Pääkäsitteilyjä joudutaan peruuttamaan siksi, että nuori vastaaja ei itse ymmärrä tarvetta kääntyä avustajan puoleen.

Turun käräjäoikeuden mukaan lainkohdan tulkintaa selventäisi maininta siitä, että avustajaa ei hankita, ellei epäilty tätä halua. Avustajan käyttäminen tarpeettomasti ehkä pitkissäkin esitutkinnoissa on omiaan lisäämään valtiolle oikeusavusta aiheutuvia muutenkin kasvavia kustannuksia

Lappeenrannan käräjäoikeuden mukaan käytännössä on ollut vaikeuksia saada pidätetyille avustajia viikonloppuisin ja muulloinkin lyhyellä varoitusajalla. Avustaja voitaisiin hankkia sosiaaliviranomaisen toimesta. Lisäksi voitaisiin järjestää oikeusaputoimiston ja asianajajalaitoksen yhteinen päivystysrengas kiireellisiä tapauksia varten. Tämä tietysti edellyttäisi palkkiojärjestelmää.

Raahen kihlakunnanviraston syyttäjäosaston mukaan avustajapakko alle 18-vuotiaiden kuulusteluissa tuo ongelmia erityisesti poliisilaitosten sivupiireissä ja pikkukaupungeissa, joissa avustajia on vain muutama. Lain säännökseen tulisi tältä osin lisätä jonkinlainen varaventiili.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäosaston mukaan 10 a § nopeuttaa asian käsittelyä ja sen merkitys on olennainen pääkäsittelyn onnistumiseksi. Käytännössä on ollut jossain määrin epäselvää, missä vaiheessa ja kenen asiana on ollut ryhtyä avustajan hankkimiseen tapauksissa, joissa nuori ei tätä itse ole kokenut tarpeelliseksi. Ei ole ollut mitenkään harvinaista pääkäsittelyn peruuntuminen avustajan puuttumisen vuoksi tai avustajalle liian lyhyeksi jääneen valmisteluajan johdosta.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen lausunnon mukaan 1 momentin soveltaminen käytännön tilanteissa esitetyssä ehdottomassa muodossa vaikuttaa mahdottomalta. 2 momenttia käsittelevä hallituksen esitys on niukkasanainen eikä rikoksen vähäisyyttä ole määritelty. Tavanomaisten rikosten esitutkinnaissa on havaittu, etteivät avustajat useinkaan halua tulla mukaan kuulusteluihin. Eriytyisen ongelmallinen on tilanne, jos 18-vuotias nuori on jäänyt kiinni myöhään illalla tai yöllä rikoksesta, josta epäiltynä hänet voitaisiin pidättää. On otettava myös huomioon HE 52/2003 vp esitutkintalain 45 §:n muuttamiseksi. Nuoret tekevät usein rikoksia jengeissä, jolloin jokaiselle alle 18-vuotiaalle rikoksesta epäillylle pitäisi hankkia oma avustaja. Tämä lienee erityisesti ilta- ja yöaikaan mahdotonta, jolloin ainoaksi tosiasialliseksi vaihtoehdoksi jäisi nuorten pidättäminen. Ehdotuksessa ei ole myöskään otettu huomioon säännöksen vaikutuksia resursseihin ja kustannuksiin.

Jämsän kihlakunnan poliisilaitoksen lausunnossa todetaan, että tällä hetkellä käytännössä avustajan hankkimisesta nuorelle huolehtii rikostutkija. Käytäntö on osoittanut, että kuulustelut sijoittuvat hyvin usein ilta-aikaan, jolloin avustajiin ei aina saada yhteyttä edes puhelimitse. Toimiakseen järjestelmä edellyttäisi kuntiin toimivaa avustajapäivystysjärjestelmää. On jossakin määrin yliampuva idea, että tutkinnanjohtajan tulisi arvioida avustajaa valitessaan tämän kyvykkyyttä hoitaa nuoren henkilön avustamista. Lähtökohtaisesti jokaisella avustajalla on riittävästi tietoa, kykyä ja taitoa. Kysymys saattaa olla pikemminkin koulutuksellinen.

Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan oikeusavun järjestäminen alle 18-vuotiaalle ehdotetulla tavalla saattaa muodostua ongelmalliseksi. Asia tulisi esitutkintavaiheessa pääsääntöisesti jättää julkisen oikeusavun varaan. Se edellyttäisi oikeusaputoimistojen päivystysjärjestelmää. Epäilyt saattavat lisäksi haluta avustajakseen maineikkaita pitkien matkojen päässä asuvia huippuasianajajia.

Turun kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan herää kysymys, onko juuri oikeustieteellisen loppututkinnon suorittanut lakimies välttämätön saada aina mukaan ensimmäisistä kuulusteluista lähtien. Näihin kuulusteluihin varataan jo tilaisuus lapsen holhoojille ja sosiaaliviranomaisille olla läsnä. Lisäksi kuulustelut tulee aina suorittaa kuulustelutodistajan läsnä ollessa. Lisäksi epäillyllä on mahdollisuus halutessaan saada avustaja itselleen mukaan kuulusteluun. Pykälän 2 momentin tiukan noudattamisen kautta esitutkinna nopeus ja sitä kautta yleisesti hyväksyty vaatimus nuorten tekemien rikosten nopeasta käsittelystä saattavat kärsiä.

Joensuun kaupungin peruspalveluviraston mukaan kuulustelutilanteet nuorten kohdalla tulee suorittaa pikaisesti ja on hyvä, jos nuoren mukana on avustaja. Kysymyksen arvioinnissa on merkitystä rikoksen laadulla. Tärkeämpää lienee, että paikalla ovat edustettuina vanhemmat ja sosiaalityö. Kuulusteluissa läsnä olevien määrä kasvaa aika suureksi, jos paikalla on vielä kuulustelutodistaja ja avustaja. Vanhempien ja sosiaalitoimen roolia tulee erityisesti kuitenkin korostaa. Esitutkinnaissa nuorten asioiden perehtyneen poliisin merkityksen voi nähdä suurempana kuin avustajan välttämättömyyden.

Suomen Asianajajaliiton mukaan ehdotettu säännös on erityisen kannatettava. Uudistusesityksen tekee merkittäväksi nimenomaan se seikka, että esitutkintaviranomaisen tulee viran puolesta tarvittaessa hankkia epäillylle avustaja. Ehdotukseen sisältyvä määräys siitä, ketkä voivat toimia avustajana, on tarpeellinen ja sopuosoinnussa muiden vastaavien säännösten kanssa.

Suomen Lakimiesliiton mukaan on tärkeää, että nuorten avustajat ovat tällaisiin juttuihin erityisesti perehtyneitä. Uudistuksen jatkovalmistelussa tulisi selvittää, olisiko 10 a §:ssä tarpeen säätää avustajan pätevyydestä sekä mahdollisesti hänen velvollisuudestaan perehtyä asiaan, yhteydenpidostaan huoltajiin ja sosiaaliviranomaiseen sekä oikeudestaan saada tietoja sosiaaliselvityksestä ja seuraamus selvityksestä.

Julkiset Oikeusavustajat ry:n mukaan vaarana on, että avustajan läsnäololla esitutkinnassa ei saavuteta merkittävää epäillyn oikeusturvan parannusta, koska oletettavasti avustajalla ei olisi mahdollisuutta etukäteen valmistautua asiaan. Avustajan tarve esitutkinnassa ei ole niin merkittävä kuin oikeudenkäynnissä. Tavoitteena tulisi olla, että alaikäiselle määrätään avustaja hyvissä ajoin ennen oikeudenkäyntiä. Avustajan saaminen pikaisesti esitutkintaan tulisi olemaan ongelmallista. Lisäksi on kyseenalaista hankkia alaikäiselle avustaja vastoin tahtoa, ainakin silloin kun alaikäinen joutuisi maksamaan avusta. Tulisi harkita, pitäisikö 1 momentti kirjoittaa siten, että tutkinnanjohtaja avustaa alaikäistä avustajan hankkimisessa. Pyrittäessä parantamaan nuoren rikosentekijän oikeudellista asemaa tulisi oikeusapulakiin ottaa tässä yhteydessä määräykset siitä, milloin alaikäisellä on asian laadun mukaan oikeus avustajan käyttämiseen.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry kannattaa sitä, että tutkinnanjohtajan on huolehdittava siitä, että alle 18-vuotiaalle hankitaan yleensä esitutkinnassa avustaja.

3.1.6. Esitutkintalaki 17 a §

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus esitutkintalain uudeksi 17 a §:ksi:

Kun 15 vuotta nuoremman lapsen epäillään syyllistyneen rikolliseen tekoon, häntä voidaan kuulustella teon johdosta.

Teon johdosta voidaan myös toimittaa tutkinta

- 1) sen selvittämiseksi, onko 15 vuotta täyttänyt ollut osallisena rikoksessa;
- 2) teolla menetetyt omaisuudet saamiseksi takaisin;
- 3) tutkinnanjohtajan katsoessa siihen olevan erityistä syytä; tai
- 4) sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:n 1 momentissa tarkoitetun monijäsenisen toimielimen (sosiaaliviranomainen) sitä pyytäessä.

Kuulustelusta ja tutkinnasta on soveltuvin osin voimassa, mitä esitutkinnasta rikosasioissa on säädetty.

Helsingin käräjäoikeus pitää säännöstä kannatettava ennakoestävyyden ja mahdollisen rikoskierteen aikaisen katkaisemisen kannalta.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen lausunnossa todetaan, että säännös vastaa sisällöltään esitutkinta- ja pakkokeinoasetuksen 14 §:ää, jonka siirtäminen lakiin on perusteltua.

Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan säännös on hyvä ja selkeyttää poliisin työtapoja. Ehdotettu säännös myös korjaa voimassa olevassa laissa olevaa puutetta.

3.1.7. Esitutkintalaki 33 a §

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus esitutkintalain uudeksi 33 a §:ksi:

Rikoksesta tai rikollisesta teosta epäillyn alle 18-vuotiaan kuulustelusta on etukäteen ilmoitettava 33 §:ssä tarkoitetuille läsnäoloon oikeutetuille vajaanvaltaisen edustajille. Ainakin yhdelle heistä on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa.

Ilmoitusvelvollisuudesta ja tilaisuuden varaamisesta läsnäoloon kuulustelussa voidaan poiketa vain, jos 1 momentissa tarkoitettua edustajaa ei kyetä tavoittamaan ja epäiltyä on rikoksen tai rikollisen teon selvittämiseksi viipymättä kuulusteltava. Kuulustelusta ja sen sisällöstä on tällöin mahdollisimman pian ilmoitettava kuulustellun edustajalle.

Sisäasiainministeriö ehdottaa, että alle 18-vuotiaan kuulustelusta olisi vaihtoehtoisesti ilmoitettava ainakin sosiaaliviranomaiselle, ellei muuta edustajaa tavoiteta. Tämä myös siksi, että muut edustajat, kuten vanhemmat, voivat joskus olla asianosaisia.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies kiinnittää huomiota siihen, että säännös koskee vain kuulustelusta ilmoittamista eikä muuta tutkintatoimenpidettä. Ilmoittaminen laillisille edustajille myös kiinnittämistä on tärkeää. Sen vuoksi on suotavaa, että pakkokeinolakiin otettaisiin ainakin alle 15-vuotiaita kiinniotettuja koskeva säännös, joka velvoittaisi ilmoittamaan kiinniotosta laillisille edustajille.

Rovaniemen hovioikeuden mukaan säännös on erittäin tervetullut ja tähdentää yhteistyön merkitystä heti alusta pitäen. Kyseenalaista on, riittääkö tilaisuuden varaaminen vai pitäisikö vanhempi asian tärkeän merkityksen vuoksi velvoittaa osallistumaan esitutkintaan.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen lausunnossa todetaan säännöksen vastaavan pääosin voimassa olevaa, kumottavaksi ehdotettua 33 §:n 4 momenttia.

Turun kihlakunnan poliisilaitoksen lausunnossa todetaan, että 2 momentin perustelujen mukaan kuulustelusta poissa olleille vajaanvaltaisen holhoojille on lähetettävä epäillyn kuulustelukertomus. Periaatteessa kuulustelukertomuksen lähettäminen on hyväksyttävää, mutta on ajoittain tilanteita, joissa kertomusta ei voida vielä antaa tutkinnallisiin syihin liittyen kenellekään asianosaiselle. Pääsääntö ei siten voi olla kertomusten lähettäminen holhoojille. Kertomuksen sisältämät tiedot voidaan toki luovuttaa.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunnan mukaan vanhemman tai muun huoltajan osallistumista rikoksen käsittelyyn tulisi korostaa. Alaikäisten lasten edunvalvoja tulisi lailla velvoittaa osallistumaan asioiden käsittelyyn. Vastahakoisten vanhempien velvoittaminen osallistumaan sakon uhkalla esitutkintakuulusteluun ei varmaankaan ole tarkoituksenmukaista. Sosiaalityöntekijää voisi hyödyntää vanhempien saamisessa paikalle. On tilanteita, joissa vanhempien mukana ololla ei ole merkitystä tai se jopa pahentaa tilannetta.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto pitää tärkeänä vanhempien kuulusteluun osallistumisen korostamista.

Suomen Vanhempainliitto ry:n mukaan nuoren epäillyn vanhemmat on riittävästä pyrittävä yhdistämään rikosasian käsittelyyn. On tärkeätä, että esitutkintalaissa säädettäisiin laillisen edustajan

oikeudesta olla läsnä alle 18-vuotiaan epäillyn kuulustelussa. Tällä olisi myös nuoren oman oikeusturvan kannalta merkitystä.

3.1.8. Esitutkintalaki 33 b §

Nuorisoriikostoimikunnan ehdotus esitutkintalain uudeksi 33 b §:ksi:

Kun alle 18-vuotiasta kuulustellaan epäiltynä rikoksesta tai rikollisesta teosta, sosiaaliviranomaiselle on varattava tilaisuus lähettää edustajansa kuulusteluun, jollei tätä ole pidettävä selvästi tarpeettomana. Esitutkintaviranomaisen on viipymättä toimitettava kuulustelupöytäkirja sosiaaliviranomaiselle.

Sisäasiainministeriön mukaan sosiaaliviranomaiselle tulisi säilyttää aktiivisempi toimintavelvollisuus kuin mitä 33 b §:ssä ehdotetaan. Varhainen puuttuminen ei saisi jäädä tekemättä sen vuoksi, että edustajan lähettämistä kuulusteluun pidetään selvästi tarpeettomana.

Rovaniemen hovioikeuden mukaan säännös on erittäin tervetullut ja tähdentää yhteistyön merkitystä heti alusta pitäen. Kyseenalaista on, riittääkö tilaisuuden varaaminen vai pitäisikö asian tärkeyden merkityksen vuoksi sosiaaliviranomaisen edustaja velvoittaa osallistumaan esitutkintaan.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan olisi toivottavaa, että sama sosiaaliviranomaisen edustaja olisi läsnä myös tuomioistuinkäsittelyssä. Nykyään edustajan esiintyminen oikeudessa on enemmänkin poikkeuksellista.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen lausunnossa todetaan, että säännös vastaa sisällöltään esitutkinta- ja pakkokeinoasetuksen 15 §:ää, jonka siirtäminen lakiin on perusteltua.

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen mukaan sosiaaliviranomaisten kuulusteluihin osallistumista vaikeuttaa se, että tieto kuulustelun järjestämisestä tulee poliisiviranomaisilta myöhään. Kuulustelut joudutaan joskus toteuttamaan varsin nopealla aikataululla ja sosiaaliviranomaisen mukanaolo näissäkin tilanteissa asettaa haasteita sosiaalitoimen päivystystyön kehittämiseksi. Sosiaalipäivystysjärjestelmä tulisi luoda koko maahan pian. Velvollisuus kuulustelupöytäkirjan toimittamisesta sosiaaliviranomaiselle on tärkeää kirjata lakiin.

Joensuun kaupungin peruspalveluviraston lausunnossa todetaan, että sosiaalityön roolia kuulusteluissa on aiheellisesti painotettu, koska kuulusteluihin osallistuminen sosiaalitoimen osalta vaihtelee voimakkaasti paikkakunnista riippuen ja on pääsääntöisesti vähäistä. Toisaalta, kun nuorten asiat on käsiteltävä viipymättä, on monen kunnan osalta varmaan edelleen vaikeaa saada edustajaa kuulusteluihin, jos ei siihen sosiaalitoimen resursseissa ole erityisesti varauduttu. Tilanne on huomattavasti parempi paikkakunnilla, joissa poliisitoimen tiloissa työskentelee sosiaalitoimen edustaja. Sosiaalitoimen mukanaoloon kuulusteluhetkellä liittyy esitutkinnan kanssa tapahtuvan rinnakkaisen prosessin käynnistyminen ja asioiden käsittelyn jouduttaminen, koska tässä yhteydessä on mahdollisuus käynnistää jo sosiaaliselvityksen teko ja kuulla nuoren näkemykset ja asenteet tapahtuneeseen.

Suomen Vanhempainliitto ry:n mukaan sosiaaliviranomaiset on riittävästi pyrittävä yhdistämään rikosasian käsittelyyn.

3.1.9. Esitutkintalaki 43 §

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus esitutkintalain 43 §:n muutetuksi 3 momentiksi:

 Esitutkintaviranomainen voi 2 momentin 2 kohdassa tarkoitetussa tapauksessa antaa rikokseen syyllistyneelle suullisen tai kirjallisen huomautuksen. *Rikokseen alle 18-vuotiaana syyllistynyttä on henkilökohtaisesti puhuteltava, jollei puhuttelua ole tehty jo kuulustelun yhteydessä tai jollei sitä ole muuten pidettävä selvästi tarpeettomana.*

Rovaniemen hovioikeus uskoo, että esitutkintaviranomaisen suorittama nuoren puhuttelu tuottaa tulosta ja havahduttaa nuoren miettimään tekonsa seurauksia.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan säännös puoltaa paikkaansa, koska nuoren rikosentekijän puhuttelun vaikuttavuus korostuu asian ollessa tuore ja varsinkin silloin, kun asiaa ei saateta syyteharkintaan.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäosaston mukaan 43 §:n 3 momentin mukaisella henkilökohtaisella puhuttelulla ja huomautuksen antamisella saattaa jossain tapauksissa, esimerkiksi ensikertalaisen kohdalla, olla merkitystä nuoren tulevaan käyttäytymiseen. Ainakin puhuttelun järjestämisen helppous nuoren ollessa useinkin valmiiksi poliisin huostassa alentaa kynnystä sen pitämiseen.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen lausunnossa todetaan perustelujen lähtevän siitä ajatuksesta, että puhuttelu suoritettaisiin pääsääntöisesti kuulustelun yhteydessä, jolloin ei tarvitsisi ryhtyä erillisiin toimenpiteisiin puhuttelutilaisuuden järjestämiseksi. Jotta puhuttelu voitaisiin suorittaa kuulustelussa, kuulustelijan täytyisi ennen kuulustelua tai viimeistään sen lopussa tietää, ettei asiaa saateta syyteharkintaan. Saattaa syntyä tilanne, jossa epäiltyä on toisaalta esitutkintalain 7 §:n mukaisesti kohdeltava syyttömänä ja toisaalta tutkinnanjohtajan pitäisi ennen kuulustelua päättää, että kuulusteltava on syyllistynyt tekoon ja että asiaa ei saateta syyteharkintaan. Kuulustelun yhteydessä tapahtuva puhuttelu saattaa myös olla mahdotonta senkin vuoksi, että rikos ei välttämättä ole vielä rikoksesta epäillyn kuulustelulla riittävästi selvitetty. Puhuttelutilaisuuksien järjestämisestä myöhemmin aiheutuu poliisille lisätyötä, mistä aiheutuva resurssitarvetta ei ole otettu huomioon. Lisäksi säännös saattaa osittain menettää merkityksensä sitä kautta, että mietinnössä ei esitetä mitään sanktiota tapauksiin, joissa nuori ei tule puhuteltavaksi.

Jämsän kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan 43 § poliisimiehen nuoreen kohdistamasta henkilökohtaisesta puhuttelemisesta on onnistunut. Puhuttelua ovat hoitaneet tähänkin asti kaikki vastuuntuntoisesti tehtävänsä suhtautuneet poliisimiehet. Puhuttelun taitoon liittyy oman elämäkokemuksen määrä ja vanhemmuus, eivätkä nämä taidot lisääny puhutteluvollisuuden määräämisestä pakolliseksi.

Turun kihlakunnan poliisilaitoksen lausunnossa todetaan, että esitutkinnassa epäiltyä yleensä aina puhutellaan joko kuulustelun yhteydessä tai erikseen. Se, että puhuttelun suorittaminen tulee esityksen mukaan merkitä asiakirjaan, on käytännössä ainoastaan vallitsevan nykytilan kirjaamista.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry kannattaa poliisin tekemien puhuttelujen lisäämistä alle 18-vuotiaille. On tärkeää velvoittaa poliisi pitämään tilastoa pitämistään puhutteluista.

3.2. Laki pakkokeinolain muuttamisesta (pakkokeinolain 1 luvun 2 b)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus pakkokeinolain 1 luvun uudeksi 2 b §:ksi:

Poliisimies saa ottaa kiinni alle 15-vuotiaan rikollisesta teosta todennäköisin syin epäillyn enintään kolmen tunnin ajaksi, jos se on kuulustelun tai tutkinnan suorittamiseksi välttämätöntä.

Jos kiinnipitämiseen on 1 momentissa mainitun ajan kuluttua erityisiä syitä, sitä voidaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä jatkaa enintään yhdeksän tunnin ajan.

Kiinnipitäminen rikollisen teon vuoksi on lopetettava välittömästi sen jälkeen, kun tutkinnasta aiheutuvaa tarvetta siihen ei enää ole.

Sisäasiainministeriön mukaan kiinniottoaikoja ei tule lyhentää nykyisestä. Ehdotus voisi aiheuttaa sen, että pidättäminen saattaisi tulla kysymykseen entistä useammin ja siten ehdotus olisi myös vastoin vähemmän haitan periaatetta. Ehdotuksen toteutuminen heikentäisi myös mahdollisuuksia vaikuttaa uusintarikollisuuteen.

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan ehdotusta tulisi tarkentaa lapsen iän ja kiinnipitämisajan suhteen. Ehdotusta laadittaessa ei ole otettu huomioon, että esimerkiksi jo 8-vuotias lapsi voi syyllistyä rikolliseen tekoon. Tilanteessa, jossa vanhempia ei heti tavoiteta, ovat lakiin ehdotetut aikamäärät lapselle liian pitkät.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan asian ottaminen lakiin on tärkeää. Alle 15-vuotiaan vapauden riistämiseen on kuitenkin suhtauduttava pidättyväisesti. Tulisi harkita, pitäisikö laissa kieltää alle 15-vuotiaan kiinniotetun sijoittaminen putkaan tai vastaavaan säilytyshuoneeseen sillä perusteella, että häntä epäillään rikollisesta teosta tai tulisiko ainakin asettaa edes jokin alaikäraja putkan lyhytaikaiselle käytölle. Joka tapauksessa säännöksen soveltamisedellytyksissä olisi syytä korostaa suhteellisuusperiaatteen noudattamista.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies kiinnittää esitutkintalain 33 a §:n kohdalla huomiota siihen, että se säännös koskee vain kuulustelusta ilmoittamista eikä muuta tutkintatoimenpidettä. Ilmoittaminen laillisille edustajille myös kiinniottamisesta on tärkeää. Sen vuoksi on suotavaa, että pakkokeinolakiin otettaisiin ainakin alle 15-vuotiaita kiinniotettuja koskeva säännös, joka velvoittaisi ilmoittamaan kiinniotosta laillisille edustajille.

Rikosseuraamusviraston mukaan säännös alle 15-vuotiaan kiinniottamisesta on tarpeellinen.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus pitää perusteltuna pakkokeinolakiin sijoitettavaa sääntelyä. Menettelyyn on kuitenkin aiheellista liittää ohjaaminen rikosten sovitteluun silloin, kun se tapauksen luonteesta johtuen näyttää perustellulta.

Rovaniemen hovioikeudella ei ole huomautettavaa pykälästä. Enintään 12 tunnin kiinniottoaika on pidettävä oikeana ja tarkoituksenmukaisena.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan ehdotus on kannatettava. Suhteellisuusperiaatteen mukaan kiinni oleminen tulee toteutumaan vain vakavammassa teoissa. Esitutkinnan turvaamisen lisäksi säännöksen mukaisella kiinniololla voidaan olettaa olevan merkitystä ”pienena arestina”, joka antaa lapselle heti vaikuttavan signaalin asian vakavasti ottamisesta.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäsoston mukaan säännöksessä säännellyllä alle 15-vuotiaan kiinniottamisella ja aina yhdeksään tuntiin kestäväällä kiinniottoajalla saattaa olla ennalta estävää vaikutusta verrattuna nykyiseen käytäntöön.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan säännös on kannatettava mutta riittämätön. Vakavimpien rikosten tutkinnassa 12 tuntia on hyvin lyhyt aika, varsinkin jos epäiltynä on useita henkilöitä. Jengissä tehtyjen rikosten tutkinnassa on ensiarvoisen tärkeitä sotkemisvaaran ehkäisy. Erityisesti milloin joku epäillyistä jää kiinni yöllä, muiden epäiltyjen tavoittaminen 12 tunnin sisällä saattaa olla hyvin vaikeaa. Sen vuoksi oikeus alle 15-vuotiaan kiinnipitämiseen tulisi olla 24 tuntia.

Jämsän kihlakunnan poliisilaitoksen lausunnossa todetaan olevan rikosasian esitutkinnalle hyväksi, jos esitys alle 15-vuotiaan kiinniotosta ja tutkinnasta hyväksytään. Kiinniottoaika on varsin kohtuullisesti arvioitu lapsen kannalta. Tutkinnallisesti tämä aika ei aina ole läheskään riittävä.

Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan säännös merkitsee erittäin tervetullutta uudistusta. Ehdotus sisältää selkeät aikarajat todennäköisin syin rikollisesta teosta epäillyn kiinniotolle sekä siihen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä tehtävästä jatkoajasta.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunnan mukaan ehdotus on hyvä. Sen antamaa mahdollisuutta tulee kuitenkin käyttää erittäin säästeliäästi mietittäessä esimerkiksi kiireellisen huostaanoton tekemistä tai kun nuoren käyttäytyminen on erittäin aggressiivista.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n mukaan on huolehdittava siitä, ettei ehdotuksen kautta ajeta rikosoikeudellisen ikärajan alentamista. On tarpeellista tarkoin määrittellä edellytykset ja ohjeet pidättämisajalle.

Suomen Vanhempainliitto ry:n mukaan epäillyn kiinniottaminen saattaa auttaa nuorta.

3.3. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL) muuttamisesta

3.3.1. Yleistä

Selkeästi kannatettavana pidetään uuden syyttämättäjättämisperusteen (sosiaalista selviytymistä edistävään hankkeeseen osallistuminen) ottamista ROL 1 luvun 1 §:n 1 kohtaan. Sama koskee myös ROL 1 luvun 8 a §:n 2 momentin muuttamista siten, että syyttäjän kiirehtimisvelvollisuuden kannalta ratkaisevaa on tekijän alle 18 vuoden ikä tekohetkellä, ja uuden 3 momentin (mahdollisuus lykätä syyteratkaisua alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta) lisäämistä viimeksi mainittuun pykälään.

Ehdollista syyttämättä jättämistä koskevat säännökset (ROL 1 luku 8 c ja 9 b §) saavat ristiriitaisen vastaanoton, vaikka ehdollisen syyttämättä jättämisen omaksumista kielteisissäkin lausunnoissa pidetään lähtökohtaisesti hyvänä ajatuksena. Kielteisissä lausunnoissa keskeisiä perusteita ovat ehdotetun menettelyn lisätyötä aiheuttava luonne (lisäresurssien tarve) ja käytännön hankaluudet, jotka liittyvät erityisesti uuteen rikokseen liittyvään seurantaan, uuden rikoksen selvitysasteeseen sekä menettelyyn harkittaessa ja nostettaessa syytettä ehdollisen syyttämättä jättämisen kohteena olleesta

rikoksesta. Myös syyteratkaisun lykkäämismahdollisuuden (ehdotettu ROL 1 luvun 8 §:n uusi 3 momentti) riittävyteen ja asianomistajan asemaan turvaamistarpeeseen on viitattu.

Ehdotettua syyttäjän erikoistumista (ROL 1 luvun uusi 18 §) pidetään pääsääntöisesti hyvänä ehdotuksena, joskin useissa lausunnoissa viitataan toteuttamismahdollisuuteen vain suurissa syyttäjäyksiköissä. Vain pieni osa syyttäjäyksiköistä käsittää enemmän kuin kolme syyttäjää. Erikoistumisen edellyttämä koulutus on turvattava.

Käräjäoikeuden puheenjohtajan erikoistumista koskevan säännöksen tarpeellisuus (ROL 6 luvun uusi 1 a §) asetetaan kyseenalaiseksi useissa lausunnoissa. Niissä lausunnoissa painotetaan nuorten tekemien rikosten yksinkertaisuutta ja nuorten asioiden käsittelemisen kuulumista tuomarin perusammattitaitoon. Tuomareiden erikoistumisen katsotaan aiheuttavan käytännön ongelmia kaikenkoisissa käräjäoikeuksissa.

Alle 18-vuotiaan vastaajan läsnäolon korostamisen käräjäoikeuskäsittelyssä (ROL 8 luvun 13 §:n uusi 2 momentti) ei joissakin lausunnoissa katsota johtavan hyödylliseen lopputulokseen. Myös alle 18-vuotiaan vastaajan tuomioistuimessa tapahtuvan puhuttelun (ROL 11 luvun uusi 7 a §) sääntelemiseen laissa suhtaudutaan joissakin lausunnoissa epäillen.

Suomen Asianajajaliiton mukaan on epäiltävissä, kun kyse on syyttäjän velvollisuuksien lisäämisestä, että syyttäjät tulisivat käyttämään uusia keinoja vähän.

Lisäksi joissakin lausunnossa otetaan kantaa oikeudenkäyntikysymyksiin, jotka eivät liity mihinkään nuorisorikostoimikunnan säännösehdotukseen. **Rovaniemen käräjäoikeuden** mukaan julkisen puolustajan määrääminen johtaa eräissä tapauksissa siihen, että nuori saa oppitunnin siitä, miten asian selvittämistä voidaan vaikeuttaa esimerkiksi oikeudessa vaikenemalla. Tämä ei liene esityksen tavoitteen eli nuoren vastaisen sosiaalisen selviytymisen edistämisen mukaista. Tämän vuoksi olisi harkittava sitä, tuleeko nuorelle henkilölle määrätylle puolustajalle asettaa velvollisuus nuorta puolustaessaan toimia nuorten vastaista sosiaalista selviytymistä edistävällä tavalla.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:n mukaan jatkovalmistelussa olisi syytä harkita nuorien rikoksiin syylliseksi epäiltyjen asioiden tuomioistuin-käsittelyn toteuttamista esimerkiksi samansuuntaisesti kuin pidätettyjen vangitsemisoikeudenkäynti on järjestetty. Osa nuorten tekemistä rikoksista voitaisiin käsitellä 1-3 vuorokauden kuluessa rikoksen ilmitulosta.

Suomen Vanhempainliitto ry:n mukaan yhteiskunnan vakavaa suhtautumista voidaan korostaa esitetyllä tavalla tuomalla uusia menettelytapoja rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumisen yhteyteen.

3.3.2. ROL 1 luku 8 §

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 §:n muuttetuksi 1 kohdaksi:

Jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi, virallinen syyttäjä saa sen lisäksi, mitä 7 §:ssä säädetään, jättää syytteen nostamatta, milloin:

- 1) oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai *muuhun sosiaalista selviytymistä edistävään hankkeeseen osallistuminen* tai muut seikat; taikka
-

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan uusi peruste toimenpiteistä luopumiselle on kannatettava.

Rikosseuraamusviraston mukaan syyteoikeutta koskevat säännökset ovat yksi keino nuorten ja lasten erityisaseman huomioon ottamisessa. Joidenkin nuorten kohdalla nämä toimenpiteet tulevat todennäköisesti olemaan riittäviä.

Itä-Suomen hovioikeuden mukaan panostaminen nuorten osallistumiseen sosiaalista selviytymistä edistäviin hankkeisiin on erityisen kannatettavaa. Hovioikeus hyväksyy syyttämättä jättämistä koskeviin säännöksiin ehdotetut muutokset.

Rovaniemen hovioikeuden mukaan ehdotettu säännös on kannatettava sekä parantaa nuorten asioiden käsittelyä ja osaltaan monipuolistaa keinovalikoimaa.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan ehdotettu syyttäjän toimintavaihtoehtojen monipuolistaminen (8, 8 a, 8 c ja 9 b §) on kannatettavaa ja istuu erityisen hyvin nuorten rikosentekijöiden asioihin. Varsinaisen oikeudenkäynnin ulkopuolella vastaaja ei samalla tavalla leimaudu rikosentekijäksi kuin tuomioistuinkäsittelyssä. Kysymyksellä on merkitystä myös sovintoneuvottelujen ja asianomistajan vahingonkorvauksen saamismahdollisuuksien kannalta.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäsoston mukaan muiden ohessa 8 §:n 1 kohdan muutos lisää ja monipuolistaa syyttäjän mahdollisuuksia olla saattamatta nuoren rikosasiaa oikeuden käsiteltäväksi.

Joensuun kaupungin peruspalveluviraston lausunnon mukaan ehdotettu uusi syyttämättä jättämisperuste on nähtävä myös motivoituneena ja mahdollisuutena saada otetta nuoren elämänhallintaan.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunnan mukaan ehdotuksen mukainen syyttämättä jättäminen on paikallaan. Se edellyttää viranomaisten ja järjestöjen vahvaa verkostoitumista, kokeilujen ja projektien muuttamista normaaliksi työksi ja vakituisen henkilöstön lisäämistä. Nuorten kanssa tehdään erilaisia hankkeita, jotka tähtäävät sosiaaliseen selviytymiseen, mutta varsinkin pienissä kunnissa ne eivät ole riittävän systemaattisia. Sosiaalitoimen työmäärä on nykyisellään niin suuri, että kyseessä olevan velvoitteen tehokas toteutuminen ei ole mahdollista nykyisillä resursseilla.

Suomen Asianajajaliitto näkee perustelluksi harkita, pitäisikö sosiaaliseen hankkeeseen osallistumista pitää vaihtoehtona jopa ehdottoman vankeuden sijasta. Esimerkiksi laitoksessa toteutettavaan huumevieroitushoitoon sitoutuminen voisi merkitä ehdottoman vankeuden välttämistä.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry kannattaa sosiaalista selviytymistä edistävän hankkeen ottamista syyttämättä jättämisperusteeksi.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto pitää lisäystä hyvänä.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT puoltaa uutta syyttämättäjättämisperustetta.

Suomen Mielenterveysseuran mukaan mietinnön myötä näyttäisi mahdolliselta, että syyttämättäjättämispäätöksiä tullaan tekemään aiempaa enemmän. On kuitenkin muistettava, että rikoksen kohteeksi joutuneen osapuolen oikeusturva ei saa heikentyä sen myötä, ettei hänellä ole mahdollisuutta esittää muun muassa vahingonkorvausvaatimuksiaan tuomioistuinkäsittelyssä.

3.3.3. ROL 1 luku 8 a §

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 a §:n muutetuksi 2 momentiksi ja uudeksi 3 momentiksi:

Jos rikos on *tehty alle 18-vuotiaana*, virallisen syyttäjän on kiireellisesti ratkaistava, nostaako hän rikoksesta syytteen. Myös syyte on nostettava ilman viivytystä.

Syyttäjä voi lykätä 2 momentissa tarkoitettua ratkaisuaan rikoksesta epäillyn ja asianomistajan välillä käytävien sovintoneuvottelujen, epäillyn sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteisiin tai sosiaalista selviytymistä edistävän hankkeen pariin hakeutumisen taikka muiden vastaavien sellaisten syiden vuoksi, joilla voidaan olettaa olevan merkitystä syyteharkinnassa. Ratkaisun tekemistä ei saa kuitenkaan lykätä yli kuutta kuukautta esitutinnan päättymisestä. Lykkääminen on saatettava asianosaisten tietoon.

2 momentti

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan rikoksen teko hetken asettaminen ratkaisevaksi kiireellisyysperusteen soveltamisessa on selkeä ja kannatettava vaihtoehto.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen mukaan kaikki toimenpiteet tulisi käynnistää mahdollisimman pian rikoksen tapahduttua.

Kouvolan hovioikeus pitää välttämättömänä nopeaa puuttumista nuorten tekemiin rikoksiin esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä. Nopealla puuttumisella voidaan vaikuttaa siten, että nuori rikosentekijä ymmärtää tekonsa ja siitä tulevan seurauksen välisen yhteyden ja että nuorelle osoitetaan yhteiskunnan vakava suhtautuminen hänen tekoonsa. On harkittava, tulisiko määrääjät laajentaa koskemaan tuomioistuinkäsittelyn lisäksi esitutkintaa ja syyteharkintaa.

Rovaniemen hovioikeuden mukaan ehdotettu säännös on kannatettava.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäosaston mukaan muutoksella ei ole huomattavaa käytännön merkitystä. Esitutkintalakiin ehdotetut muutoksetkin huomioon ottaen syyttäjän pöydälle tulee nykyistä harvemmin tapaus, jossa epäilty on jo täyttänyt 18 vuotta.

Turun kihlakunnan syyttäjänviraston mukaan momentti voisi kuulua seuraavasti:

Jos rikos on tehty alle 18-vuotiaana, virallisen syyttäjän on kiireellisesti ratkaistava, nostaako hän rikoksesta syytteen. Jos syyte nostetaan, on se nostettava ilman viivytystä.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry pitää myönteisenä, että eri viranomaiset joutuvat käsittelemään nuorten asiat kiireellisinä.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry pitää hyvänä nuorten rikoksenteijöiden asioiden nopeaa käsittelyä.

3 momentti

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan lykkäysaikaa ei pitäisi säätää ehdottomaksi. Tältä osin sanamuodon pitäisi olla seuraava: ”Ratkaisun tekemistä ei saa kuitenkaan **ilman erityistä syytä** lykätä yli kuutta kuukautta esitutinnan päättymisestä.” Yksityiskohtaisiin perusteluihin pitäisi kirjata esimerkiksi erityisistä syistä jutun poikkeuksellinen laajuus tai sovintomenettelyssä sovittu ajallisesti pitkä maksuohjelma. Syyttäjä voi ilmoittaa epäillylle lykkäyspäätöksestä, sen perusteista ja merkityksestä kirjeellä ilman tapaamista. Nuorta henkilöä koskevasta menettelystä ei pitäisi luoda liian monivaiheista eikä sellaista, että hän joutuu käymään usean eri viranomaisen luona kuulemasa samaa asiaa.

Rikosseuraamusviraston mukaan syyteoikeutta koskevat säännökset ovat yksi keino nuorten ja lasten erityisaseman huomioon ottamisessa. Joidenkin nuorten kohdalla nämä toimenpiteet tulevat todennäköisesti olemaan riittäviä.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen mukaan velvoittavia ehtoja olisi vielä syytä harkita, jotta seuraamus ei kokonaan raukeaisi, ellei nuori noudata sopimuksia. Muuten ehdotusta voidaan pitää merkittävänä sovittelun ja muiden vaihtoehtojen aseman painottamiselle rikosprosessissa.

Itä-Suomen hovioikeuden mukaan panostaminen nuorten osallistumiseen sosiaalista selviytymistä edistäviin hankkeisiin on erityisen kannatettavaa. Hovioikeus hyväksyy syyttämättä jättämistä koskeviin säännöksiin esitetyt muutokset.

Rovaniemen hovioikeuden mukaan ehdotettu säännös on kannatettava sekä parantaa nuorten asioiden käsittelyä ja osaltaan monipuolistaa keinovalikoimaa.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan ehdotettu syyttäjän toimintavaihtoehtojen monipuolistaminen (8, 8 a, 8 c ja 9 b §) on kannatettavaa ja istuu erityisen hyvin nuorten rikoksenteijöiden asioihin. Varsinaisen oikeudenkäynnin ulkopuolella vastaaja ei samalla tavalla leimaudu rikoksenteijäksi kuin tuomioistuinkäsittelyssä. Kysymyksellä on merkitystä myös sovintoneuvottelujen ja asianomistajan vahingonkorvauksen saamismahdollisuuksien kannalta.

Keski-Uudenmaan kihlakunnanviraston syyttäjäsoston lausunnossa uudistusta pidetään hyvänä ja viitataan mietinnön perusteluihin. Tietojen mukaan syyttäjät ovat käytännössä toimineetkin jo ehdotuksessa kerrotulla tavalla, vaikka lainsäännöstä ei ole ollut.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäsoston mukaan muiden ohessa 8 a §:n 3 momentin muutos lisää ja monipuolistaa syyttäjän mahdollisuuksia olla saattamatta nuoren rikosasiaa oikeuden käsiteltäväksi. Ehdotettu syyteratkaisun lykkääminen ei tuo syyttäjän pakkokeinovalikoimaan suurtakaan muutosta ainakaan niillä paikkakunnilla, joissa esimerkiksi rikosten sovittelumenettely on ollut käytössä. On kuitenkin epärealistista esittää, ettei syyteratkaisun lykkääminen lisäisi tuntuvasti syyttäjän ja/tai hänen sihteerinsä työmäärää.

Seinäjoen kaupungin perusturvakeskuksen lausunnon mukaan sovittelun merkitys korostuisi, jos ehdotukseen sisältyvä syyttäjän mahdollisuus lykätä syyteratkaisua alle 18-vuotiaana rikokseen syyllistyneen kohdalla toteutuisi.

Suomen Asianajajaliitto pitää syyteratkaisun lykkäämismahdollisuutta positiivisena toimintavaihtoehtona.

Suomen Lakimiesliitto pitää kuuden kuukauden määräaikaan tarpeettomana, koska kiireellisyys on pääsääntönä joka tapauksessa ja mainittu aikamäärä ylitettäneen vain varsin perustellusta syystä. Samoin tarpeeton on lakiin kirjattu velvollisuus ilmoittaa asianosaisille lykkäämisestä.

Suomen Syyttäjähdistys ry:n mukaan syyteharkinnan lykkääminen on toteutukseltaan vähemmän raskas ja resursseja kuluttava kuin toimikunnan myös ehdottama ehdollinen syyttämättä jättäminen. Lykkäysajan määrittely on kuitenkin liian ehdoton. Lykkäyksen yli 6 kuukaudeksi tulisi olla mahdollinen erityisestä syystä.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry:n mukaan syyteratkaisun lykkääminen vaikuttaa perustellulta.

3.3.4. ROL 1 luku 8 c §

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun uudeksi 8 c §:ksi:

Virallinen syyttäjä saa tehdä tähän tai muuhun lakiin perustuvan syyttämättä jättämistä koskevan päätöksen ehdollisena rikoksesta, jonka joku on tehnyt alle 18-vuotiaana, jos sitä on pidettävä perustelluna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi. Päätöksen ehdoksi on tuolloin asetettava, että syyttämättä jätetty ei päätöksen tekemistä seuraavan kuuden kuukauden koeaikana syyllisty uuteen rikokseen. Syyttäjäviranomaisessa on järjestettävä seuranta ehdon noudattamisesta koeaikana.

Syyttäjän tulee ottaa harkittavaksi syytteen nostaminen rikoksesta, josta on tehty 1 momentissa tarkoitettu ehdollinen syyttämättä jättämispäätös, jos syyttämättä jätettyä vastaan nostetaan syyte koeaikana tehdystä uudesta rikoksesta ja jos koeajan päättymisestä ei ole kulunut kuutta kuukautta. Syyttäjän on uutta päätöstä edeltävässä harkinnassa erityisesti kiinnitettävä huomiota uuden rikoksen vakavuusasteeseen ja siihen johtaneisiin olosuhteisiin.

Sisäasiainministeriön mukaan ehdollinen syyttämättä jättäminen voisi olla toimiva malli ainakin sellaisten nuorten kohdalla, jotka ovat sitoutuneet hoitoon tai esimerkiksi sovittelussa ovat sitoutuneet korvaamaan vahingon.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies pitää pykälää jossain määrin ongelmallisena. Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklasta johtuvan syyttömyysolettaman mukaan jokaista on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen. Nyt ollaan luomassa menettelyä, jossa ehdollisesti syyttämättä jätetyn asema riippuu siitä, nostetaanko häntä vastaan syyte uudesta rikoksesta ilman uutta rikosta koskevan syyllisyyden olemista tuomioistuimen arvioitavana. Sinänsä on ymmärrettävää, että lainvoimaisen tuomion odottaminen saattaisi aiheuttaa sen,

että vanhan rikoksen syyteoikeuden vanhentuminen voisi tulla vastaan. Lisäksi vanhan ja uuden jutun saaminen samaan käsittelyyn edellyttävät ehdotettua järjestelyä. Säännöksen logiikka on ymmärrettävä, jos vertaa tilannetta ehdollisen vankeusrangaistuksen riippumiseen uudesta vankeusrangaistuksesta. Ei ole kuitenkaan suotavaa perusoikeuksien kannalta tarkasteltuna, että jo syytteen nostaminen ratkaisisi syyllistymisen uuteen rikokseen. Mahdollista on, että syyte uudesta rikoksesta hylätään. Tällaisessa tapauksissa tuomioistuimien toki voisi vanhan rikoksen kohdalla soveltaa rikoslain säännöksiä tuomitsematta jättämisestä.

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan säännöksen taustaidea on sinänsä kannatettava, mutta ehdollinen syyttämättäjättämispäätös seurantoineen on käytännössä lähes mahdoton toteuttaa. Jotta ehdollinen syyttämättä jättäminen kohdistuisi tarkoitettuun kohderyhmään, syyttäjällä pitäisi olla käytössään sellainen rekisteri, josta näkyisivät aikaisemmat syyttämättäjättämispäätökset tai rangaistusmääräykset. Menettelyyn, jonka päätavoite on nopeus, ei pitäisi luoda hitaita ja työläitä yksittäisiä menettelytapoja. Uutta rikosta ja siihen liittyvää syytteen nostamista koskevan seurannan järjestäminen on työlästä, minkä vuoksi uudistus ei olisi vietävissä läpi ilman syyttäjälaitoksen voimavarojen lisäämistä. Myös viive teon tapahtumisesta sen lopulliseen ratkaisemiseen on erittäin huono vaihtoehto. Syyteharkinnan lykkääminen (ROL 1 luvun 8 a §:n 3 momentti) on selkeämpi, nopeampi, helpompi toteuttaa ja valvoa ja siitä saadaan nuoren kannalta samat edut kuin ehdollisesta syyttämättäjättämisestä. Ehdollisen syyttämättäjättämisen käyttöönotto varsin ilmeisesti johtaisi käsittelyaikojen pidentymiseen.

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan, jos Suomen lainsäädäntöön ei lisätä ehdollista syyttämättä jättämistä sen käytännön toteuttamisvaikeuksien ja nuoren tekemän rikoksen käsittelyajan huomattavan pidentymisen vuoksi, puhuttelumenettelyn laajentaminen koskemaan alle 18-vuotiaan ensikertalaisen tekemiä muitakin rikoksia kuin huumausaineen käyttörikoksia saattaisi olla kehittämisen arvoinen vaihtoehto. Puhuttelumenettely ei tällöinkään olisi tarpeen esimerkiksi sovitteluun meneissä tapauksissa.

Rikosseuraamusviraston mukaan syyteoikeutta koskevat säännökset ovat yksi keino nuorten ja lasten erityisaseman huomioon ottamisessa. Joidenkin nuorten kohdalla nämä toimenpiteet tulevat todennäköisesti olemaan riittäviä.

Kriminaalihuoltolaitoksen mukaan on kovin vähälle huomiolle jäänyt ehdollisen syyttämättä jättämisen pohdinta.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen mukaan velvoittavia ehtoja olisi vielä syytä harkita, jotta seuraamus ei kokonaan raukeaisi, ellei nuori noudata sopimuksia.

Itä-Suomen hovioikeus hyväksyy syyttämättä jättämistä koskeviin säännöksiin esitetyt muutokset.

Rovaniemen hovioikeuden mukaan ehdotettu säännös on kannatettava sekä parantaa nuorten asioiden käsittelyä ja osaltaan monipuolistaa keinovalikoimaa. Kuuden kuukauden koeaika tulisi kuitenkin pidentää yhteen vuoteen.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan ehdotettu syyttäjän toimintavaihtoehtojen monipuolistaminen (8, 8 a, 8 c ja 9 b §) on kannatettavaa ja istuu erityisen hyvin nuorten rikoksenteekijöiden asioihin. Varsinaisen oikeudenkäynnin ulkopuolella vastaaja ei samalla tavalla leimaudu rikoksenteekijäksi kuin tuomioistuinkäsittelyssä. Kysymyksellä on merkitystä myös sovintoneuvottelujen ja asianomistajan vahingonkorvauksen saamismahdollisuuksien kannalta.

Helsingin kihlakunnan syyttäjänviraston mukaan ehdollinen syyttämättä jättäminen kuuden kuukauden koeajalla on sinänsä hyvä uudistus uusia rikoksia ehkäisevänä. Käytännössä voi olla ongelmallista tietojen saaminen uusista rikoksista. Ehdotettu järjestelmä on syyttäjän kannalta työläs. Ehdollinen syyttämättä jättäminen aiheuttaa myös muita ongelmia:

- 1) Kenen syyttäjän velvollisuus syytteen nostaminen on, jos uusi rikos on tehty toisella paikkakunnalla?
- 2) Miten menetellään, jos uuden rikoksen syyte hylätään jossakin oikeusasteessa?

Keski-Uudenmaan kihlakunnanviraston syyttäjäsoston mukaan esitykseen liittyvät toimenpiteet aiheuttavat syyttäjille huomattavasti lisätyötä. Lisäksi ehdotettu muutos vaikuttaa ensilukemalta sekavalta. Tältä osin muutosehdotus tulisi miettiä uudelleen ja pitäisi löytää mahdollisimman joustava menettely ehdollisen syyttämättä jättämispäätöksen käytölle.

Raahen kihlakunnanviraston syyttäjäsoston mukaan ehdollisella syyttämättä jättämispäätöksellä kyetään iskemään juuri niihin perheisiin, joissa vanhempien kontrolli lapseensa on vielä palautettavissa. Ehdollisen syyttämättä jättämispäätöksen uuteen syyteharkintaan ottaminen on jäänyt yleisluonteisen säännöksen varaan. Ellei lakia täsmennetä, yhtenäiseen käytäntöön pääseminen edellyttäne Valtakunnansyyttäjänviraston ohjeistusta. Kun nuorten asiat käsitellään joka tapauksessa monipeutetussa menettelyssä, niin mahdollisena pidetään koeajan pidentämistä jopa vuodeksi. Lyhyt koeaika antaa ikään kuin luvan jatkaa rikoksia hetken päästä.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäsoston mukaan muiden ehdotusten ohessa ehdollinen syyttämättä jättäminen lisää ja monipuolistaa syyttäjän mahdollisuuksia olla saattamatta nuoren rikosasiaa oikeuden käsiteltäväksi. Ongelmallista on se, että seuranta ei tule kohdistumaan vain uuteen koeaikana tehtyyn rikokseen vaan myös syytteen nostamiseen uuden rikoksen osalta. Nuorten liikkumisen vuoksi ei mietinnössä selostettu seurannan järjestäminen käytännössä tule olemaan niin yksinkertaista ja mutkatonta kuin on annettu ymmärtää. On lisäksi epärealistista esittää, ettei ehdollinen syyttämättä jättäminen lisäisi tuntuvasti syyttäjän ja/tai hänen sihteerinsä työmäärää.

Turun kihlakunnan syyttäjänviraston mukaan ehdollisen syyttämättä jättämisen tausta-ajatukset eivät täysin välity ehdotetussa säännöksessä. Olisi johdonmukaisempaa käyttää ehdollista syytteen nostamista. 8 c § pitäisi poistaa lakiehdotuksesta ja ehdollisesta syytteen nostamisesta säätää esimerkiksi 8 a §:n 4 momentissa seuraavasti:

Jos 2 momentissa tarkoitettu rikos on sellainen, että tässä tai muussa laissa säädetyt muodolliset perusteet toimenpiteistä luopumiselle ovat olemassa mutta toimenpiteistä luopumista ei tekijän henkilökohtaisten olojen johdosta ole pidettävä perusteltuna, virallinen syyttäjä saa tehdä syytteen nostamista koskevan ratkaisunsa ehdollisena siten, että jos rikoksesta epäilty ei ratkaisun tekemistä seuraavien kuuden kuukauden aikana syyllisty uuteen rikokseen, syyte peruutetaan.

Seurantavelvoitteen toteuttaminen ei liene aivan niin ongelmallista kuin esityksen perusteluissa annetaan ymmärtää. Asia edellyttääkin lisäselvityksiä ja mahdollisesti teknisten tietojärjestelmien kehittämistä.

Vaasan kihlakunnan syyttäjänviraston mukaan ehdollinen syyttämättä jättäminen on oikeasuuntainen, mikäli seuraamusjärjestelmän halutaan olevan johdonmukainen ja järjestelmällinen. Olisi kuitenkin pohdittava, pitäisikö soveltamisala jättää henkilöpiiriltään avoimeksi. Nuoria suurempi tarve tällaiselle menettelylle olisi aikuisten tekemien rikosten osalta. Harkittavaksi voitaisiin asettaa sekin, pitäisikö seuraamusluontoisen syyttämättä jättämisen olla aina ehdollinen. Tehokasta ja resurssien kannalta järkevää seuranta varten pitäisi luoda (ehdollisia) seuraamusluontoisia syyttämättä jättämispäätöksiä koskeva rekisteri. Seuraamusluontoisten syyttämättä jättämispäätösten ja

sakkorangaistusten rekisterille olisi tarve joka tapauksessa jo nykyisellään erityisesti syyteharkintaa varten. Asia pitäisi merkitä päättyneeksi jo ehdollisen syyttämättäjättämispäätöksen tekemisen yhteydessä. Olisi varmistettava, että asianomistajan ajaakseen ottamasta syytteestä tulee tieto syyttäjälle, koska sen jälkeen seuranta on turhaa.

Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan ehdollista syyttämättä jättämistä koskeva ehdotus on kannatettava, sillä se konkretisoisi ainakin merkittävimpien asioiden kysymyksessä olleen yhteiskunnan moittivan suhtautumisen tekoon selkeämmin ja tehokkaammin kuin pelkkä puhuttelu.

Turun kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan syyttäjiä koskeva ehdollinen syyttämättä jättäminen on ehdotetussa muodossaan erinomaisen onnistunut uudistus, jolla tulevaisuudessa saattaa olla hyvinkin merkittäviä vaikutuksia parempaan suuntaan.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunnan mukaan ehdollinen syyttämättä jättäminen vaikuttaa tehokkaalta keinolta.

Julkiset Oikeusavustajat ry:n mukaan selväkin rikosasia saattaisi jäädä käsittelemättä tuomioistuimessa, mikä merkitsisi rikoksen uhrin aseman heikentämistä. Saadakseen korvauksia asianomistajan olisi itse nostettava syyte, jolloin muun ohessa kuluriski jäisi kokonaan asianomistajalle. Ehdollinen syyttämättäjättämispäätös tulisi voida tehdä vain, mikäli asianomistaja antaa siihen suostumuksensa.

Suomen Asianaajaliitto pitää ehdollista syyttämättä jättämistä positiivisena ajatuksena.

Suomen Lakimiesliitto ei pidä ehdollista syyttämättä jättämistä tarkoituksenmukaisena. Syyttäjän toimintaa ei pidä kehittää pienoisoikeudenkäynniksi. Ehdotettu järjestely myös mutkistaisi järjestelmää ja olisi omiaan murentamaan sanktiojärjestelmän uskottavuutta.

Suomen Syyttäjähdistys ry:n mukaan ehdollinen syyttämättä jättäminen tarkoittaisi erittäin huomattavaa lisätyötä. Lisäksi tarvittaisiin rekistereitä, joista syyttäjä saisi tiedot aiemmista syyttämättä jättämisistä ja sakoista, ja aikaa rekistereiden seurantaan. Lisäksi tarvittaisiin rekisteriä koekaikana tehtyjen uusien rikosten seuraamista varten sekä aikaa tähänkin seurantaan. Ehdollinen syyttämättä jättäminen merkitsisi myös päätöksenteon hidastumista, vaikka tähän asti nuorten kohdalla nopeuttaminen on ollut tärkeä tavoite.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry suhtautuu pidättyvästi ehdotukseen ehdollisen syyttämättä jättämisen käyttöön ottamisesta. Syyttäjän suorittama seuranta on käytännössä hankala järjestää. Syyttämättä jättämisen käyttöä pitäisi muuten pyrkiä nykyisen lainsäädännön turvin lisäämään. Suomessa syyttämättä jättäminen ei ole vakiintunut yhdeksi vartenotettavaksi seuraamukseksi edes nuorille. Syyttämättä jättämisen luonnetta kuvastaisi ehkä paremmin jokin toinen nimi (esimerkiksi rangaistusvaroitus).

Mannerheimin Lastensuojeluliitto pitää hyvänä esitystä ehdollisesta syyttämättä jättämisestä.

Suomen Mielenterveysseuran mukaan on hyvä, että syyttämättäjättämispäätös voitaisiin tehdä ehdollisena, jolloin nuoren syyllistyessä lyhyen ajan sisällä uusiin rikoksiin käsittelyyn voitaisiin ottaa myös aiempi rikos ja ottaa huomioon mahdollinen rikoskierteen kokonaisuus seuraamusta määriteltäessä. Mietinnön myötä näyttäisi mahdolliselta, että syyttämättäjättämispäätöksiä tullaan tekemään aiempaa enemmän. On kuitenkin muistettava, että rikoksen kohteeksi joutuneen osapuolen oikeusturva ei saa heikentyä sen myötä, ettei hänellä ole mahdollisuutta esittää muun muassa vahingonkorvausvaatimuksiaan tuomioistuinkäsittelyssä.

3.3.5. ROL 1 luku 9 b §

Nuorisrikostoimikunnan ehdotus oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun uudeksi 9 b §:ksi:

Virallisen syyttäjän on tehtävä päätös 8 c §:ssä tarkoitetusta syyttämättä jättämisestä henkilökohtaisessa tapaamisessa rikoksesta epäillyn kanssa. Tapaamiseen on kutsuttava myös epäillyn huoltaja, edunvalvoja tai muu laillinen edustaja sekä sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:n 1 momentissa tarkoitettu monijäsenisen toimielimen edustaja. Syyttäjän on tapaamisessa selostettava syyttämättä jätetylle päätöksen sisältö ja siihen sisältyvä velvoite pidättäytyä uudesta rikoksesta.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies pitää ehdotusta hyvänä.

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan suurimmassa osassa syyttäjäyksiköitä on luotu menettelytavat nuorten puhutteluja varten huumausaineen käyttörikosasioissa. Syyttäjien kynnys kohdata nuori huoltajineen on matalalla. Huumausaineen käyttäjiä puhuteltaessa on havaittu kuitenkin se, että henkilökohtaisten tapaamisten järjestäminen ja toteuttaminen vievät paljon aikaa. Merkittävä työnlisäys ei olisi vietävissä läpi nykyisin syyttäjävõimavaroin.

Rikosseuraamusviraston mukaan syyteoikeutta koskevat säännökset ovat yksi keino nuorten ja lasten erityisaseman huomioon ottamisessa. Joidenkin nuorten kohdalla nämä toimenpiteet tulevat todennäköisesti olemaan riittäviä.

Sosiaali- ja terveystalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen mukaan syyttäjän puhuttelu saattaa hyvinkin olla paikallaan. Tällõin pitäisi kuitenkin huolehtia myös siitä, että puhuteltava ohjataan sellaisiin toimenpiteisiin, joista on hänen kehitykselleen hyötyä (esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut).

Itä-Suomen hovioikeus hyväksyy syyttämättä jättämistä koskeviin säännöksiin esitetyt muutokset.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan ehdotettu syyttäjän toimintavaihtoehtojen monipuolistaminen (8, 8 a, 8 c ja 9 b §) on kannatettavaa ja istuu erityisen hyvin nuorten rikoksenteijõiden asioihin. Varsinaisen oikeudenkäynnin ulkopuolella vastaaja ei samalla tavalla leimaudu rikoksenteijäksi kuin tuomioistuinkäsittelyssä. Kysymyksellä on merkitystä myös sovintoneuvottelujen ja asianomistajan vahingonkorvauksen saamismahdollisuuksien kannalta.

Helsingin kihlakunnan syyttäjänviraston mukaan ehdolliseen syyttämättä jättämiseen liitetty kuulemisvelvollisuus henkilökohtaisine tapaamisineen on liian raskassoutuinen.

Keski-Uudenmaan kihlakunnanviraston syyttäjäsoston mukaan ehdollinen syyttämättä jättäminen muun ohessa henkilökohtaisen tapaamisen kautta aiheuttaa syyttäjille huomattavasti lisätyötä.

Seinäjoen kaupungin perusturvakeskuksen lausunnon mukaan syyttämättä jättämistä koskevan päätöksen tekeminen ehdollisena henkilökohtaisessa tapaamisessa alle 18-vuotiaana teon tehneen

epäillyn kanssa voisi palvella hyvin ensimmäisellä kerralla, jolloin asian perusteellinen käsittely saattaa estää myöhempien rikosten tekemistä.

Suomen Syyttäjähdistys ry:n mukaan syyttäjän, nuoren, huoltajien ja sosiaaliviranomaisten yhteispalaveri on järkevä ajatus mutta merkitsee huomattavaa ajankäytön panostusta syyttäjän taholta.

3.3.6. ROL 1 luku 10 §

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 §:n muutetuksi 1 momentiksi:

Jos virallinen syyttäjä on 7, 8 tai 8 c §:n nojalla päättänyt jättää syytteen nostamatta, syyttäjän on syyttämättä jätetyn vaatimuksesta saatettava syyllisyyttä koskeva ratkaisunsa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Vaatimus on toimitettava syyttäjälle kirjallisesti 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jona 9 §:n 1 momentissa tarkoitettu tiedoksianto tapahtui.

Itä-Suomen hovioikeus hyväksyy syyttämättä jättämistä koskeviin säännöksiin esitetyt muutokset.

Keski-Uudenmaan kihlakunnanviraston syyttäjäosaston lausunnossa lisäysehdotusta pidetään hyvänä ja samalla viitataan mietinnön perusteluihin.

Vaasan kihlakunnan syyttäjänviraston mukaan mahdollisuus saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi ainakin teoriassa johtaa koko ehdotetun järjestelmän tavoitteiden toteutumattomuuteen. Epäilty voi vaihtoehtoon turvautumalla käytännössä välttyä seuraamukselta. Tuomioistuinkäsittelyssä päätetään vain syyllisyyskysymyksestä ilman mahdollisuutta seuraamuksen tuomitsemiseen.

3.3.7. ROL 1 luku 18 §

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun uudeksi 18 §:ksi:

Alle 21-vuotiaana tehtyä rikosta koskevaa asiaa syyteharkinnassa ja tuomioistuimessa käsittelevän virallisen syyttäjän on mahdollisuuksien mukaan oltava sellaisen asian käsittelyyn erikoistunut.

Valtiovarainministeriön mukaan koulutuksen ja erikoistumisen järjestämisessä voidaan hyödyntää nykyisiä koulutusmahdollisuuksia ja tarvittaessa kohdentaa uudelleen olemassa olevaa erityisosaa-

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan syyttäjien erikoistuminen on sinänsä kannatettava ajatus, mutta käytännössä tehokas toteuttaminen on mahdollista vain kaikista suurimmissa syyttäjäyksiköissä. Joka tapauksessa erikoistuminen sitoo syyttäjäreursseja koulutukseen ja kouluttautumiseen.

Itä-Suomen hovioikeus hyväksyy toimikunnan kannanoton syyttäjien erikoistumisesta.

Rovaniemen hovioikeuden mukaan ehdotettu säännös on kannatettava ja parantaa nuorten asioiden käsittelyä.

Helsingin kihlakunnan syyttäjänviraston lausunnossa todetaan, että useimmat nuorten tekemät rikokset ovat yksinkertaisia. Seuraamusten ja niiden valinnan tulee olla jokaisen syyttäjän hallinnassa. Ehdotetut uudistukset ovat vaikuttavuudeltaan sen laatuksia, että riittävä koulutus on taattava.

Keski-Uudenmaan kihlakunnanviraston syyttäjäsoston lausunnossa esitystä pidetään hyvänä. Niin kuin mietinnön perusteluissa on todettu, käytännössä tämä koskee suurempia syyttäjäksiä. Pienemmissä yksiköissä syyttäjävoimavarat ovat esteenä uudistuksen toteuttamiselle.

Raahen kihlakunnanviraston syyttäjäsoston mukaan erikoistumisessa on hyvät puolensa ja varjopuolensa. Sama viranomaisena voi ”leipääntyä” nuorten juttuihin siten, että tavoiteltu luovuus tuomitsemistoiminnassa voi jäädä toiveen asteelle.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäsoston mukaan ehdotetut muutokset nuorten rikosasiain käsittelyssä puoltisivat vahvasti sitä, että kukin taho syyttäjät mukaan lukien erikoistuisi nuorten rikosasioiden käsittelyyn säännöksessä ehdotetulla tavalla. Kuten mietinnössä todetaan, erikoistuminen ei olisi kuitenkaan mahdollista pienissä yksiköissä. Riittävä koulutusella ja viranomaisyhteistyön edellyttämien pelisääntöjen luomisella tilanteesta selvittää.

Turun kihlakunnan syyttäjänviraston mukaan myös syyttäjän erikoistumisesta voitaisiin säätää ehdotetussa ROL 6 luvun 1 a §:ssä lisäämällä säännökseen syyttäjä. Sinänsä kannatettavan erikoistumisen toteuttaminen käytännössä saattaa aiheuttaa ongelmia paitsi pienissä syyttäjäksiä myös suurissa henkilöresursseiltaan alimitoitetuissa yksiköissä.

Vaasan kihlakunnan syyttäjänviraston lausunnossa todetaan, että nykyisestä hieman yli 70 syyttäjäksiä yli 50 on sellaisia, joissa on enintään kolme syyttäjää. Pienessä yksikössä nuorten jutut eivät riitä työllistämään täysin yhtä syyttäjää.

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston mukaan säännöstä tulisi muuttaa siten, että syyttäjän on oltava erikoistunut tai hänen käytettävissään tulee olla asiantuntijalausunto. Nuorten tekemien rikosten syyteharkinnassa tarvitaan erityisesti nuoren kehitysvaiheeseen liittyvää asiantuntevaa tietoa. Tämän vuoksi on tarpeellista, että käsittelyssä on käytettävissä asiantuntijalausunto joko sosiaaliselvitykseen liittyen tai erikseen esimerkiksi nuorisopsykiatriin lausunto.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunnan mukaan on tarpeellista, että alle 21-vuotiaana tehtyjen rikosten käsittelyssä on nuorten asioihin erikoistuneita syyttäjiä ja käräjäoikeuden puheenjohtajia. Tällainen henkilö myös ymmärtää sosiaaliviranomaisen tai edunvalvojan läsnäolon merkityksen.

Seinäjoen kaupungin perusturvakeskuksen mukaan sosiaaliviranomaisten työtä tukisi se, että syyttäjä ja käräjäoikeuden puheenjohtaja erikoistuisivat nuoria rikoksentehtyjä koskevien asioiden käsittelyyn tai että samat henkilöt keskittyisivät kysymyksessä olevien asioiden hoitoon. Nuorten tekemät rikokset ovat useimmiten rikos- ja prosessioikeudellisesti mielenkiinnostomia joskin muuten työläisiä. Huomioon on otettava myös lomat ja muut poissaolot. Myöskään syyttäjien yhteistointamennettely ei tuo ratkaisua nuorten asioiden hoitamiseen.

Suomen Asianajajaliitto ei näe erikoistumista koskevaa sääntelyä tarpeelliseksi. Suuri osa käräjäoikeuksista on pieniä, minkä vuoksi erikoistuminen sen enempää tuomareiden kuin syyttäjien kohdalla ei olisi ilmeisesti käytännössä edes toteutettavissa.

Suomen Lakimiesliitto ei pidä erikoistumista koskevia säännöksiä tarpeellisina. Kysymys ei ole erikoistumista edellyttävistä asiaryhmistä. Kaikki syyttäjät ja käräjätuomarit ovat sopivia käsittelemään tällaisia asioita. Jo käytännön syytkin vaikeuttaisivat erikoistumiseen liittyvää töiden järjestämistä. Tärkeämpää olisikin, että nuorten avustajat olisivat tällaisiin juttuihin erityisesti perehtyneitä.

Suomen Syyttäjähdistys ry:n mukaan syyttäjien erikoistuminen on ajatuksena hyvä mutta ei toimisi kuin ehkä Helsingissä.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton mukaan esitys syyttäjien ja käräjäoikeuden puheenjohtajien erikoistumisesta on kannatettava, mutta säännös jäänee monessa käräjäoikeudessa vaille käytännön merkitystä käräjäoikeuden pienestä koosta johtuvan erikoistumismahdollisuuksien niukkuuden vuoksi.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT katsoo, että erikoistumista koskeva ehdotus on tärkeä. Ylipäänsä kaivattaisiin myös yhteistyökanavien ja –käytäntöjen luomista muihin nuorten asioihin perehtyneiden viranomaisten kanssa.

Suomen Mielenterveysseuran mukaan nuorten asioihin perehtyneet syyttäjät ja tuomarit sekä määrätty osastot käräjäoikeuksissa antavat nuorelle paremman oikeusturvan, koska ne mahdollistavat nuorten rikosentekijöiden laajemman ymmärtämisen ja parhaimmillaan yhtenäistävät käytäntöjä ja parantavat viranomaisten yhteistyötä.

3.3.8. ROL 6 luku 1 a §

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun uudeksi 1 a §:ksi:

Alle 21-vuotiaana tehtyä rikosta koskevat asiat on mahdollisuuksien mukaan käsiteltävä käräjäoikeudessa niin, että puheenjohtaja on sellaisten asioiden käsittelyyn erikoistunut.

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan tuomarien erikoistuminen on kannatettava ajatus ja välttämätöntäkin, jotta nuoria koskevat rikosasiat saadaan sujuvasti hoidettua pääkäsittelyyn ja käsiteltyä siellä lain asettamien lyhyiden määräaikojen puitteissa.

Helsingin hovioikeus korostaa, että säännöksen edellyttämä tehtävienjako voi olla vaikeasti toteutettavissa käräjäoikeuksissa. Käytännössä näiden asioiden keskittäminen tietyille käräjätuomareille merkitsisi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 13 §:n § 1 momentissa säädetyn määräajan pidentymistä tai siitä luopumista esimerkiksi laajojen jengijuttujen käsittelyn vaikutuksesta. Mietinnön yleisperusteluissa lausutun lisäksi on syytä painottaa käräjätuomareille annettavan koulutuksen merkitystä. On syytä harkita, tuleeko käräjäoikeuslain 17 §:ssä mainita siitä, että näitä rikosasioita ei yleensä voitaisi antaa notaarin eikä kärjäviskaalin istuttavaksi.

Itä-Suomen hovioikeus hyväksyy toimikunnan kannanoton tuomareiden erikoistumisesta.

Kouvolan hovioikeus ei pidä säännöstä tarpeellisenä. Lähtökohta on, että kaikki kärjäoikeuksien tuomarit ovat sopivia ratkaisemaan myös alle 21-vuotiaana rikoksensa tehneiden asioita. Ehdotus on lisäksi ristiriidassa sen ajattelutavan kanssa, että erityistuomioistuimia pyritään lakkauttamaan. Erikoistumisvaatimuksen toteuttaminen aiheuttaisi ongelmia kaikenkokoisissa kärjäoikeuksissa. Huomioon on otettava sekin, että nuoria on mukana asioissa, joissa osa vastaajista on rikoksen tehdessään ollut 21 vuotta täyttäneitä. Erikoistumisvaatimuksen ulkopuolelle tulisi rajata ainakin ne rikokset, joista seuraamukseksi voidaan tuomita ainoastaan sakkoo. Tuolloin notaarit ja kärjäviskaalit voisivat kärjäoikeuksien tehtävienjakoa helpottavasti ratkaista näitä asioita.

Rovaniemen hovioikeuden mukaan säännös on kannatettava ja parantaa nuorten asioiden käsitteilyä.

Helsingin kärjäoikeuden mukaan nuorten tekemät rikokset ovat useimmiten helposti käsiteltäviä massarikoksia. Toimikunnan muut ehdotukset eivät edellytä erikoistumista. Nuoret eivät ole sen hankalampia käsiteltäviä kuin aikuisetkaan. Lisäksi ehdotettu erikoistuminen vaikeuttaisi rikosasioiden käsittelyn järjestämistä kärjäoikeudessa kokonaisuudessaan. Erikoistumisen vaatimus tulisi rajoittaa enintään vaikeisiin ja vakaviin asioihin. Riittävä asiantuntemus voidaan turvata erikoistuneen syyttäjän ja sosiaaliviranomaisen edustajan läsnäolon kautta.

Lappeenrannan kärjäoikeus toteaa, että raastuvanoikeuksissa luovuttiin nuoriso-osastoista tarkoituksettomana jo parikymmentä vuotta sitten. Nuoria koskevat asiat ovat yleensä yksinkertaisia eivätkä edellytä erityisen suurta kokemusta tuomarin tehtävissä. Lisäksi ehdotettu syyttäjien erikoistuminen johtaisi tilanteeseen, jossa sama syyttäjä syyttäisi jatkuvasti samalle tuomarille, mitä ei ROL:in voimaantulon yhteydessä pidetty sopivana. Mikäli halutaan, että notaari tai kärjäviskaali ei voi istua alle 21-vuotiaiden asioita, asiasta tulisi säätää kärjäoikeuslaissa. Notaari ja kärjäviskaali kykenevät ilman muuta selviytymään puheenjohtajan tehtävistä ja mahdollisten puhuttelujen pitämisestä.

Rovaniemen kärjäoikeus on katsonut, että ehdotusta ei tule ainakaan tiukentaa tältä osin.

Turun kärjäoikeus ei pidä ehdotusta tarkoituksenmukaisena. Pienissä kärjäoikeuksissa rikosasioita käsittelee muutama kärjätuomari. Suurissa kärjäoikeuksissa yksi osastoryhmä käsittelee pelkästään rikosasioita. Nuorten tekemien rikosten suuren määrän ja nopeutetun käsittelyn vuoksi nuorten tekemien rikosten jakaminen vain osalle kärjätuomareista ei ole mahdollista. Tosiasiallisesti kaikki rikosasioita käsittelevät kärjätuomarit ovat erikoistuneet myös nuorten tekemiin rikoksiin. Kokemukset raastuvanoikeuden nuorisorikososastoista ovat erittäin huonot puheenjohtajan sietämättömän työtaakan vuoksi.

Vantaan kärjäoikeuden mielestä säännöksen tarpeellisuutta on harkittava. Niin oikeuden puheenjohtajan ja lautamiesten on muutenkin suhtauduttava vakavasti tehtävänsä. Lisäksi ehdotuksessa lienee tältä osin kiinnitetty huomiota lähinnä rikosseuraamuksen käsittelyyn, vaikka rikosioikeudenkäynnissä esiintyy vastaajan iästä riippumattomia muita erittäin tärkeitä kysymyksiä. Tuomarin sujuvaa kommunikaatiota vastaajan omalla kielellä on kasvatuksellisen otteen kannalta pidettävä erikoistumista tärkeämpänä. Kärjäoikeuksien työnjaossa ehdotuksen toteuttaminen kohtaisi sekä periaatteellisia että käytännön ongelmia. Käsittelijän sattumanvaraisuus häviäisi, yksi nuori vastaaja voisi vetää jutun tietyn tuomarin käsiteltäväksi ja asioiden ripeää käsittelyä ei voitaisi taata. Lisäksi on huomattava, että kärjäoikeuden laamannilla on velvollisuus valvoa, että asiat käsitellään huolellisesti ja nopeasti ja seurata lain yhdenmukaista soveltamista.

Helsingin kihlakunnan syyttäjänviraston lausunnossa todetaan, että useimmat nuorten tekemät rikokset ovat yksinkertaisia. Seuraamusten ja niiden valinnan tulee olla jokaisen tuomarin hallinnassa. Ehdotetut uudistukset ovat vaikuttavuudeltaan sen laatuksia, että riittävä koulutus on taattava.

Raahen kihlakunnanviraston syyttäjäosaston mukaan erikoistumisessa on hyvät puolensa ja varjopuolensa. Sama viranomaisena voi ”leipääntyä” nuorten juttuihin siten, että tavoiteltu luovuus tuomitsemistoiminnassa voi jäädä toiveen asteelle.

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston mukaan säännöstä tulisi muuttaa siten, että puheenjohtajan on oltava erikoistunut tai hänen käytettävissään tulee olla asiantuntijalausunto. Nuorten tekemien rikosten tuomioistuinkäsittelyssä tarvitaan erityisesti nuoren kehitysvaiheeseen liittyvää asiantuntevaa tietoa. Tämän vuoksi on tarpeellista, että käsittelyssä on käytettävissä asiantuntijalausunto joko sosiaaliselvitykseen liittyen tai erikseen esimerkiksi nuorisopsykiatrin lausunto.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunnan mukaan on tarpeellista, että alle 21-vuotiaana tehtyjen rikosten käsittelyssä on nuorten asioihin erikoistuneita syyttäjiä ja käräjäoikeuden puheenjohtajia. Tällainen henkilö myös ymmärtää sosiaaliviranomaisen tai edunvalvojan läsnäolon merkityksen. Puhuttelu vaatii erikoistuneen puheenjohtajan.

Seinäjoen kaupungin perusturvakeskuksen mukaan sosiaaliviranomaisten työtä tukisi se, että syyttäjä ja käräjäoikeuden puheenjohtaja erikoistuisivat nuoria rikoksentekejiä koskevien asioiden käsittelyyn tai että samat henkilöt keskittyisivät kysymyksessä olevien asioiden hoitoon.

Käräjäoikeustuomarit ry kiinnittää huomiota siihen, että suurimmissa käräjäoikeuksissa on yleensä toteutettu erikoistuminen rikos- ja riita-asioita käsittelevien tuomareiden kesken. Lähtökohtaisesti pääasiallisesti rikosasioita käsittelevän käräjätuomarin ammattitaitoon kuuluu myös nuoren asian hallinta. Kiireellisten asioiden keskittäminen voisi johtaa niiden käsittelyn viivästymiseen ja olla tuomarille henkisesti kuluttavaa ja ”leipääntymistä” aiheuttavaa. Pitkälle vietyä erikoistuminen voi johtaa nuorisoa koskevan käytännön liialliseen eriytymiseen yleisestä rikosoikeudellisesta käytännöstä. Erikoistuminen koskisi vain osaa käräjäoikeuksista ja johtaisi vastaajien eriarvoiseen kohteluun eri paikkakunnilla.

Suomen Asianajajaliitto ei näe erikoistumista koskevaa sääntelyä tarpeelliseksi. Suuri osa käräjäoikeuksista on pieniä, minkä vuoksi erikoistuminen sen enempää tuomareiden kuin syyttäjien kohdalla ei olisi ilmeisesti käytännössä edes toteutettavissa. Nykyiset rangaistusvaihtoehdot ovat varsin vakiintuneesti käytössä. Nuorten asioiden käsittely ei eroa normaalista tuomitsemistoiminnasta.

Lastensuojelun Keskusliitto katsoo, että nuorisotuomioistuinnalliin liittyvä tuomioistuimen erityisasiantuntemus voisi mahdollistaa ennalta ehkäisevän työn, lastensuojelun ja rikosoikeudellisten näkökohtien tasapainoisen huomioon ottamisen.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton mukaan esitys syyttäjien ja käräjäoikeuden puheenjohtajien erikoistumisesta on kannatettava, mutta säännös jäänee monessa käräjäoikeudessa vaille käytännön merkitystä käräjäoikeuden pienestä koosta johtuvan erikoistumismahdollisuuksien niukkuuden vuoksi.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT katsoo, että erikoistumista koskeva ehdotus on tärkeä. Ylipäänsä kaivattaisiin myös yhteistyökanavien ja -käytäntöjen luomista muihin nuorten asioihin perehtyneiden viranomaisten kanssa.

Suomen Mielenterveysseuran mukaan nuorten asioihin perehtyneet syyttäjät ja tuomarit sekä määrätty osastot käräjäoikeuksissa antavat nuorelle paremman oikeusturvan, koska ne mahdollistavat nuorten rikoksentekeijöiden laajemman ymmärtämisen ja parhaimmillaan yhtenäistävät käytäntöjä ja parantavat viranomaisten yhteistyötä.

3.3.9. ROL 8 luku 13 §

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 13 pykälän uudeksi 2 momentiksi:

 Alle 18-vuotiaan vastaajan rikosasia voidaan vain erityisistä syistä tutkia ja ratkaista 11 tai 12 §:n mukaisesti hänen poissaolostaan huolimatta.

Helsingin hovioikeus toteaa, että nuorisorangaistuksesta annetun lain 1 §:n mukaan vastaajaa on ennen nuorisorangaistukseen tuomitsemista kuultava henkilökohtaisesti. Mietinnön yksityiskohtaisten perustelujen mukaan tämä tarkoittaa olevan välttämätöntä, että nuori on paikalla tuomioistuimessa asiaa käsiteltäessä. Kun alle 21-vuotias rikoksentekeijä voidaan tuomita nuorisorangaistukseen, hovioikeus katsoo olevan syytä harkita, tuleeko oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 13 §:ssä olevaa ikärajaa korottaa alle 21-vuotiaisiin tai ainakin kirjata viittaus nuorisorangaistuksesta annetun lain 1 §:ään.

Kouvolan hovioikeus pitää toimikunnan ehdotusta hyvänä. Nuorten läsnäolovelvollisuutta on jo käytännössä pitkälti edellytetty. Tuomioistuintyöskentelyn sujuvuuden takaamiseksi on tärkeä mahdollisuus poikkeustapauksissa käsitellä ja ratkaista asia edelleen nuorekin vastaajan poissaolosta huolimatta.

Rovaniemen hovioikeuden mukaan säännös on kannatettava ja parantaa nuorten asioiden käsittelyä.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan ehdotettu lisäys vastaa vallitsevaa käytäntöä.

Lappeenrannan käräjäoikeus toteaa, että joudutaan vaikeuksiin pakotettaessa haluton vastaaja saapumaan oikeuteen. Voi kysyä, onko oikeudenmukaista asettaa nuorimmat rikoksentekeijät ikänsä vuoksi huonompaan asemaan. Poissaolosakon tuomitseminen tulisi poistaa ja noudosta aiheutuva vapaudenmenetys rajoittaa muutamaan tuntiin. On vaikea kuvitella, miten vastaaja näin oikeuteen pakotettuna voisi suhtautua rakentavasti asian käsittelyyn ja seuraamuskeskusteluun.

Rovaniemen käräjäoikeuden mukaan toimikunnan esittämät perusteet nuoren vastaajan läsnäolovelvollisuuden kirjaamiselle lakiin voivat pitää paikkansa etelämpänä Suomessa olevien käräjäoikeuksien osalta, joten kysymys ei liene turhasta lainsäädännön paisuttamisesta.

Vantaan käräjäoikeus suhtautuu varauksella siihen, että kaikkein nuorimmat vastaajat olisi pääsääntöisesti velvoitettava saapumaan henkilökohtaisesti istuntoon selvissä ja merkitykseltään vähäisissä asioissa. Nuori vastaaja tulisi todennäköisesti kokemaan viranomaisen kiusantekona tilanteen,

jossa vaikka töhrintäjutussa 18 vuotta täyttäneet vastaajat saisivat sakkolappunsa postissa mutta heidän nuorempi toverinsa velvoitettaisiin saapumaan henkilökohtaisesti.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäosaston mukaan aikanaan ROL:in koulutuksessa korostettiin alle 18-vuotiaiden henkilökohtaista läsnäoloa pääkäsitelyssä. Paikkakuntakohtaisia eroja lienee kuitenkin olemassa, joten ehdotettu lisäys on tarpeellinen.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunnan mukaan ehdotus lisää nuoren vastuuta itsestään ja teostaan.

Käräjäoikeustuomarit ry:n mukaan ehdotus on liian tiukka. Nuoria koskevassa asiassa voi osa vastaajista olla täysi-ikäisiä, jolloin keskityksperiaate voi pakottaa pääkäsitelyyn peruutukseen kaikkien osalta. Toisaalta vähäisten rikosten osalta läsnäolo ei aina ole tarpeen. Jos tuomioistuimen resurssit ovat niukat, tuomioistuimen on voitava kohdistaa ne vakaviin rikosasioihin.

Suomen Asianaajajaliiton mukaan kannatettava on toimikunnan mietinnössä esiin tuotu näkemys siitä, että nuoren kohdalla henkilökohtaisen läsnäolovelvollisuuden tulisi olla pääsääntö.

Suomen Lakimiesliitto pitää ehdotusta perusteltuna. Käytännössä tällä hetkellä monin paikoin menetellään ehdotetulla tavalla.

Suomen Vanhempainliitto ry:n mukaan esitys nuoren vastaajan läsnäolosta tuomioistuinkäsitelyssä korostaa vaikuttavuutta.

Suomen Mielenterveysseuran mukaan on toivottavaa, että nuori on pääsääntöisesti itse läsnä tuomioistuinkäsitelyssä, jossa konkretisoituvat rikoksen välilliset ja välittömät seuraukset.

3.3.10. ROL 11 luku 7 a §

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun uudeksi 7 a §:ksi:

Tuomion julistamisen yhteydessä tuomioistuimen puheenjohtajan on tarpeen mukaan puhuteltava alle 18-vuotiaista tuomittua selvittämällä tuomion sisältöä sekä varoittamalla niistä haitallisista seurauksista, joita rikollisen käyttäytymisen jatkamisesta aiheutuu.

Helsingin hovioikeus kyseenalaistaa tarpeen kirjata lakiin tällainen tuomarin harkinnassa oleva puhuttelu. Suositus voitaisiin kylläkin kirjata lain perusteluihin ja sitä voitaisiin painottaa tuomareille järjestettävissä nuorisorikoksia koskevissa koulutustilaisuuksissa.

Kouvolan hovioikeus pitää ehdotusta kannatettavana siten, että se kohdistetaan tarpeen mukaan kaikkiin alle 21-vuotiaisiin rikosentekijöihin. Monet puheenjohtajat käytännössä puhuttelevat nuoria rikosentekijöitä ilman lain säännöstäkin. Puhuttelun sisällön kannalta koulutuksen järjestäminen on ensiarvoisen tärkeää, mutta myös yksikön sisäisillä keskusteluilla voidaan päästä hyviin tuloksiin.

Rovaniemen hovioikeuden mukaan säännös on kannatettava ja parantaa nuorten asioiden käsitelyä.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan säännös koskee menettelyä, jota on yleisesti noudatettu käytännön tuomitsemistoiminnassa. Puhutteluvollisuus voidaan ulottaa nuorisorangaistukseen tuomittavien ikäryhmän laajentamisen kautta myös 18-20-vuotiaana tehtyihin rikoksiin. Puhuttelun merkitys on vaikuttavampaa kohta tapahtuneen teon jälkeen tehtynä. Ehdotettua säännöstä ei ole aihetta vastustaa, mutta varsinaista tarvetta sille ei ole.

Lappeenrannan käräjäoikeuden mukaan on syytä epäillä, onko puhuttelulla todellista vaikutusta enää siinä vaiheessa, kun koko oikeusprosessi on jo käyty läpi.

Turun käräjäoikeuden mukaan puhuttelua käytetään siellä tälläkin hetkellä. Esitetään harkittavaksi, onko asiasta säädettävä lain tasolla vai olisiko mahdollista saavuttaa parempi lopputulos koulutuksen kautta.

Vantaan käräjäoikeuden mukaan puhuttelu saattaisi johtaa päinvastaiseen tulokseen kuin mihin on pyritty, jos vastaaja kokee veloitteen saapua oikeuteen viranomaisen kiusanteoksi. Säännöksen sanamuotoa lieventämällä vältettäisiin ehdotuksen tässä kohdassa tarjoama jäykkä muodollisuus.

Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitoksen lausunnossa todetaan, että mikäli puhuttelu otetaan lakiin, samalla tulee tuomarikoulutuksen yhteydessä luoda puheenjohtajille rautaiset valmiudet mainittuun toimenpiteeseen, ettei se käänny itseään ja tarkoitustaan vastaan. Sinällään ehdotettu puhuttelu saattaisi olla juuri oikea tapa korostaa tuomioistuimen roolia ja saada sillä tavalla profiloimaan puhuteluun mahdollisesti liittyvän moitearvostelun vaikutusta.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunnan mukaan puhuttelu edellyttää nuorten asioihin erikoistunutta puheenjohtajaa. Kaikki eivät kohtaa nuorta siten, että aikuisen ja yhteiskunnan huoli ja teon vakavuus välittyvät ymmärrettävällä tavalla nuorelle. Aikuinen saa ja hänen pitääkin sanoa nuorelle, mikä on oikein ja mikä väärin.

Käräjäoikeustuomarit ry:n mukaan puhuttelumenettely on sinänsä kannatettava mutta voi nimenomaisesti säädettynä saada pakonomaisen maneerin sävyn, joka heikentäisi sen tehoa. Puhuttelun arvioimistarve on tuomarin ammattitaitokysymys ja asiasta ei tulisi säätää lakitekstissä. Jos säännös halutaan säätää, puhuttelun täytyisi olla mahdollinen myös kansliatuomion antamisen yhteydessä.

Suomen Asianajajaliiton mukaan ehdotus puhutteluvollisuudesta on kannatettava.

Suomen Lakimiesliitto ry pitää ehdotusta tarpeellisena. Puhuttelua käytetään jo nykyään ainakin joillakin paikkakunnilla tarpeen mukaan.

Suomen Vanhempainliitto ry:n mukaan tuomion julistamiseen liittyvä puhuttelu saattaa monissa tapauksissa auttaa nuorta.

Suomen Mielenterveysseuran mukaan puheenjohtajan puhuttelu on yksi vastuuttamisen keino.

3.4. Laki nuoren rikoksenteikijän tilanteen selvittämisestä

3.4.1. Yleistä

Kaikkien nuoren rikoksenteikijän tilanteen selvittämisestä lausuneiden tahojen voidaan katsoa suhtautuvan myönteisesti henkilötutkinnan korvaamiseen mainitulla menettelyllä. Huomiota kiinnitetään kuitenkin tarvittavien voimavarojen ja tarvittavan asiantuntemuksen turvaamiseen. Joistakin lausunnoista ilmenee tarve turvata käsittelyn nopeus myös nuoren rikoksenteikijän tilanteen selvittämisen yhteydessä. Joissakin lausunnoissa on myös korostettu selvitysvelvollisuutta alle 18-vuotiaana rikoksiin syyllistyneiden kohdalla.

Sisäasiainministeriö pitää hyvänä henkilötutkinnan korvaamista nuoren rikoksenteikijän tilanteen selvittämisellä, jossa voitaisiin tietyissä tilanteissa myöskin todeta, miten sopimuksia on noudatettu.

Valtiovarainministeriö pitää tarkoituksenmukaisena toimikunnan lähtökohtaa, jossa kunnissa tehtävän sosiaaliselvityksen ja Kriminaalihuoltolaitoksessa tehtävän seuraamusselvityksen sisältö- ja tehtäväjako määritellään selkeästi. Käytännössä tämä tarkoittaa tehtävien jakamista siten, että tarvittava tieto ja asiantuntemus ovat välittömästi tehtävää suorittavassa yksikössä. Ehdotettu työnjako pitää sisällään sellaisia virtaviivaistavia ja osin toimintatapoja keventäviä elementtejä, jotka voisivat parhaimmillaan johtaa myös henkilöstöresurssien säästöön.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää lakiehdotuksen tavoitteita hyvinä ja tarkoituksenmukaisina. Jatkotyössä lakiehdotuksen ja sosiaalilainsäädännön yhteensovittamista tulisi kuitenkin tarkentaa. Lakiin tulisi ottaa määritelmäsäännös, jossa selvennetään, mitä sosiaaliselvityksellä ja seuraamusselvityksellä tarkoitetaan.

Kriminaalihuoltolaitos pitää tärkeänä, että nuoria koskevien lausuntojen laatimisesta annetaan uusi laki vanhentuneiden henkilötutkintaa koskevien säädösten tilalle. Ehdotettu laki selkeyttää eri viranomaisten roolia nuoria koskevien selvitysten tekemisessä.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus pitää ehdotusta sosiaaliselvityksestä ja seuraamusselvityksestä kannatettavana. Esityksessä ei ole kuitenkaan problematisoitu nopeutetun käsittelyn ja selvitysten keskinäisiä suhteita. On huolehdittava siitä, ettei nopeutetusta käsittelystä tule itsetarkoitus, jolloin saattaa herätä oikeusturvakysymyksiä.

Tietosuojavaltuutetun toimisto toteaa, että sosiaaliselvitykset ja seuraamusselvitykset ja niiden tiedot tulisivat sisällyttämään yhdyskuntaseuraamusrekisteriin, joka on Kriminaalihuoltolaitoksen tietojärjestelmään kuuluva valtakunnallinen henkilörekisteri. Sitä ja sen henkilötietojen käsittelyä koskevat säännökset sisältyvät lakiin henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa. Sosiaaliselvitykset muodostavat oman kokonaisuutensa niitä laativien viranomaisten toiminnassa.

Tietosuojavaltuutetun toimiston mukaan selvitysten laadinnassa käytettävät henkilötiedot on osittain ilmaistu yleisellä tasolla ja osittain niitä tarkentaen. Perusteluihin sisältyy laaja luettelo lakitekstin otsikkotason tiedoista. Säättely on riittävä. Tietojen käyttötarkoitukset on selkeästi ilmaistu

ehdotuksessa. Tietojen luovutettavuus määräytyy julkisuuslain säännösten mukaan. Säilytysaika on määriteltävä erityislakien yhteydessä.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen mukaan lakiesitys parhaimmillaan antaa nuorten kohdalla tärkeäksi katsottavan uudenlaisen mahdollisuuden joustavaan ja yksilölliseen nuoren kokonaistilanteen huomioivaan seuraamukseen. Henkilötutkinnan korvaaminen sosiaaliselvityksellä ja ikärajan nostaminen 21 vuoteen sekä viranomaisyhteistyön lisääminen selvitysten yhteydessä mahdollistavat nuoren tilanteen kokonaisvaltaisen kartoituksen ja tarkoituksenmukaiset jatkotoimenpiteet nuoren rikoskierteen katkaisemiseksi sekä nuoren yleisen psykososiaalisen sopeutumisen tukemiseksi. Tärkeää on, että selvitystä suoritettaessa käytetään myös riittävässä määrin terveydenhuollon asiantuntemusta.

Helsingin hovioikeus pitää tärkeänä, että nuoren rikosentekijän ollessa kysymyksessä voitaisiin heti melko vähäistenkin rikosten johdosta sosiaaliviranomaisten toimesta nopeasti ryhtyä toimenpiteisiin nuoren tilanteen selvittämiseksi ja hänen elämänsä ohjaamiseksi oikeaan suuntaan. Nopean puuttumisen merkitys korostuu ainakin vakavammissa sakkorangaistuksella sovitettavissa rikoksissa. Nopealla puuttumisella voidaan olettaa vaikutettavan uusia rikoksia ehkäisevästi.

Itä-Suomen hovioikeus hyväksyy toimikunnan kannanotot henkilötutkintajärjestelmän uudistamisesta sekä sosiaaliviranomaisten ja Kriminaalihuoltolaitoksen välisestä työnjaosta.

Kouvolan hovioikeus epäilee, että toimikunnan ehdottamien sosiaaliselvityksen ja seuraamusselvityksen laatiminen saattaa viivästyttää käsittelyä. Tämän estämiseksi viranomaistahojen tiivis ja tehokas yhteistyö on erityisen tärkeää.

Rovaniemen hovioikeudella ei ole huomautettavaa laista. Poikkeussäännökset mahdollistavat voimavarojen oikean kohdentamisen niihin nuorten rikoksiin, joiden syyte- ja seuraamusharkinnassa nuorten tilanteiden selvittämisellä on todellista merkitystä. Lisäksi uusilla selvityksillä voidaan vähentää moninkertaista työtä ja hyödyntää toimivien tahojen asiantuntemusta. Näin myös tavoitteeksi asetettu toimivien tahojen yhteistyö lisääntyy ja tehostuu.

Vantaan käräjäoikeuden mukaan jää nähtäväksi, miten suuren merkityksen seuraamusselvitys saa tuomioistuimissa. Ei ole toivottavaa, että muu viranomainen kuin tuomioistuin tosiasiallisesti määrittää rangaistustason.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäsoston mukaan ehdotetuilla säännöksillä ei ole suurtaakaan vaikutusta syyttäjän toimintaan lukuun ottamatta viranomaisyhteistyön tiivistymistä. Määrällisesti tilattavat selvitykset lisääntyvät huomattavasti, koska seuraamusselvitys tulee tilata, kun tulaa todennäköisesti tuomitsemaan sakkoa ankarampi rangaistus.

Etelä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen mukaan sosiaaliselvitys tarjoaa sosiaalilautakunnille mahdollisuuden entistä selvemmin tuoda sosiaalipoliittista näkökulmaa nuoren kokonaistilanteen arviointiin ja irrottautua kriminaali- ja kontrollipolitiikan viitekehyksestä. Nuoren rikosentekijän tilanteen selvittäminen selkiyttää viranomaiskäytäntöjä ja sosiaaliviranomaiset voivat keskittyä nuoren tilanteen selvittämisessä oman asiantuntemuksen kannalta keskeisiin näkökohtiin.

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen mukaan poliisin ilmoitusvelvollisuuden kaksoisfunktio (lastensuojelutarpeen selvittäminen ja sosiaaliselvityksen tekeminen) voi aiheuttaa epäselvyyttä. Pyyntö sosiaaliselvityksen tekemisestä tulisi määrittellä laissa erikseen. Ehdotus korostaa sosiaalitoimen ja Kriminaalihuoltolaitoksen yhteistyötä, jonka pohtiminen on tärkeää, jotta toteutus-

tapa olisi myös nuorelle ja hänen perheelleen selkeä eikä aiheuttaisi päällekkäistä työtä tekijöille. Sosiaaliviranomainen ja Kriminaalihuoltolaitoksen edustaja voisivat esimerkiksi tavata nuorta yhdessä. Mietinnöstä ei ilmene, miksi sosiaaliselvityksestä esitetään toimitettavaksi tiivistelmä seuraamusselvitystä varten.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunnan mukaan henkilötutkinnan korvaaminen nuoren rikoksenteikijän tilanteen selvittämisellä edellyttää yhteistyön huomattavaa lisäämistä Kriminaalihuoltolaitoksen kanssa.

Suomen Asianaajajaliitto kannattaa henkilötutkinnan korvaamista sosiaaliselvityksellä ja seuraamusselvityksellä. On erityisen tärkeää, että tuomioistuimella saa oikean tiedon mahdollisista aiemmista seuraamuksista, myös muista kuin rikosrekisteristä näkyvistä.

Suomen Lakimiesliiton mukaan on tärkeää, että nuoren rikoksenteikijän tilanteen selvittäminen on järjestetty asianmukaisesti ja että se myös toimii käytännössä. Yhteistyötä vaaditaan erityisesti poliisin, syyttäjien, sosiaaliviranomaisten ja kriminaalihuollon välillä. Tarvittavat selvitykset on hoidettava hyvissä ajoin ennen rikosasian pääkäsittelyä, jos halutaan pitää kiinni tuomioistuimelle asetusta määräajasta.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n mukaan toimikunnan ehdotukset saattavat toteutuessaan tuoda lisävaatimuksia sosiaalitoimelle resursoinnissa.

Suomen Syyttäjähdistys ry toteaa, että sosiaaliselvityksen ja seuraamusselvityksen tekeminen vaatii aikaa. Seuraamuskannanotto ennen näytön selvittämistä saattaa olla ongelmallista. Uusien selvitysten osalta on syytä määrittää niiden käyttöala ja –tarkoitus mahdollisimman selkeästi. Muutoin uusille asiakirjoille ei tule todellista tarkoitusta. Asian nopeuttamista varten tulisi harkita yksityisoikeudellisten vaatimusten käsittelyn erottamista rikosasian käsittelystä. Huomiota tulee kiinnittää viranomaisten toiminnan samanaikaisuuteen. Seuraamusselvityksen hankkiminen ennen syyteharkinnan päättymistä hidastaa tarpeettomasti asian käsittelyä.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto tukee toimikunnan esitystä henkilötutkinnan korvaamisesta nuoren rikoksenteikijän tilanteen selvittämisellä. Selvitykset on laadittava riittävän laajoina, jotta nuorten yksilöllinen tilanne voidaan ottaa huomioon sekä valitettaessa seuraamusta että sen täytäntöönpanossa.

Suomen Vanhempainliitto ry:n mukaan sosiaaliselvitys ja seuraamusselvitys ovat nuoren oikeusturvaa korostavia, koska niissä ja niiden avulla voitaisiin edistää epäillyn sosiaalista selviytymistä ja mahdollisesti estettäisiin hänen syyllistymistään uusiin rikoksiin.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT toteaa, että esitys nuoren rikoksenteikijän tilanteen selvittämisestä on merkittävä edistysaskel. Velvoite sosiaaliselvityksen ja seuraamusselvityksen tekemisestä mahdollistaa nykyistä tiiviimmän yhteistyön seuraamusjärjestelmän ja yhteiskunnan tukipalvelujen välillä.

Suomen Mielenterveysseuran mukaan ennen oikeuden käsittelyä tapahtuva selvityksen laatiminen on tärkeä lenkki reaktioissa, joita tapahtuu, kun nuori syyllistyy rikokseen. Selvittely nuoren olosuhteista ja nuoren kanssa keskustelu saattavat olla ensimmäisiä konkreettisia asioita, joita tapahtuu kuulustelun jälkeen ja jotka voivat selvittää nuorelle hänen tilanteensa sekä tukea hänen selviytymistään rikosoikeusprosessin alkamiseen asti. Tämän sosiaalisen selvityksen olisi käynnistytävä mitä pikimmin rikoksen tapahduttua.

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry:n mukaan henkilötutkinnan korvaaminen nuoren rikoksentekijän tilanteen selvittämisellä on tärkeä edistysaskel. Tulee huomioida, että selvitysten työstämiseen varataan riittävät resurssit ja asiantuntemus kuntien valtionosuuksia korottamalla.

3.4.2. Selvitysvelvollisuus (1 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus nuoren rikoksentekijän tilanteen selvittämisestä annettavan lain 1 §:ksi:

Kun jonkun epäillään tehneen rikoksen alle 21-vuotiaana, hänen tilanteestaan on syyteharkintaa ja rikoksesta määrättävää seuraamusta varten tehtävä sosiaaliselvitys ja seuraamusselvitys.

Sosiaaliselvityksen tekijän on rikoksesta ilmoituksen saatuaan lisäksi kiinnitettävä huomiota siihen, että epäilty ohjataan tarvittavien sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimien ja palveluiden pariin.

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan lakiehdotuksen ulottaminen koskemaan alle 21-vuotiaita on perusteltua ottaen huomioon, että mahdollisuus nuorisorangaistuksen käyttöön ja siihen mahdollisesti sisältyvä kuntouttava/hoidollinen osuus koskevat samaa ikäryhmää. Pykälän 2 momentin kohdalla on huomattava, että lastensuojelulain mukaan poliisi-ilmoitus asettaa sosiaaliviranomaiselle suoran toimimisvelvollisuuden. Ohjaamista ei laissa tulisi rajata vain niihin nuoriin, joille tehdään sosiaaliselvitys. Ohjaamisen tulisi tapahtua sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön mukaisesti. Lakiehdotuksen 1 §:n 2 momentti tulisi korvata 3 §:n 1 momenttiin tehtävällä lakiviittauksella.

Rikosseuraamusviraston mukaan sosiaaliselvitys voidaan rajata alle 18-vuotiaana rikokseen syyllistyneisiin, jotka ovat olleet lapsia rikoksiin syyllistyessään ja näin ollen sosiaaliviranomaisten erityissuojelun kohteena.

Joensuun kaupungin peruspalveluviraston lausunnon mukaan sosiaaliselvityksen tekeminen 18-20-vuotiaiden osalta lisää selkeästi sosiaalitoimen tehtäviä. Nykyinen jako iän mukaan on selvästi luontevampi, koska perusteena ovat näkyvät lastensuojelulliset intressit henkilötutkinnan tekoon. Määrältään 18-20-vuotiaiden joukko on suurempi kuin alle 18-vuotiaiden ryhmä ja vaatii jo tavoittamisen osalta enemmän työtä kuin nuorempien ryhmä. Sosiaaliselvityksen asemaa tulee vahvistaa nimenomaisesti alle 18-vuotiaiden kohdalta.

Seinäjoen kaupungin perusturvakeskuksen mukaan sosiaaliselvityksen tekeminen ja ikärajan nouseminen 21 vuoteen saakka antavat sosiaaliviranomaisille välineen toteuttaa jälkihuollollista velvoitettaan lastensuojelutilanteessa.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n mukaan ”sosiaaliselvitys” käsitteenä on käyttökelpoisempi ja sopii paremmin nykyiseen yhteiskuntaan kuin ”henkilötutkinta”.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT katsoo, että velvoitteen ohjata epäilty tukipalvelujen piiriin tulisi olla esitettyä velvoittavampi erityisesti alle 18-vuotiaiden kohdalla. Sosiaalihuollon puolella lastensuojelulainsäädäntöä tulisivin tarkentaa niin, että järjestämisvelvollisuus lapsen ja nuoren tarvitsemien palvelusten saantiin tulee erityisesti turvata silloin, kun henkilöitä laaditaan poliisin pyytämä sosiaaliselvitys.

3.4.3. Selvitysten tekijät (2 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus nuoren rikoksentekijän tilanteen selvittämisestä annettavan lain 2 §:ksi:

Sosiaaliselvityksen tekemisestä vastaa sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:n 1 momentissa tarkoitettu kunnan määräämä monijäseninen toimielin (*sosiaaliviranomainen*) ja seuraamusselvityksen tekemisestä vastaa Kriminaalihuoltolaitos.

Kriminaalihuoltolaitos pitää selvitysten laatimisen vastuunjakoa selventävänä ja viranomaisten asiantuntemukseen perustuvana. Käytännössä seuraamusselvitys jouduttaneen usein tekemään 1-man sosiaaliselvitystä sosiaaliviranomaisen puutteellisen toimintakyvyn vuoksi.

3.4.4. Poliisin ilmoitusvelvollisuus (3 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus nuoren rikoksentekijän tilanteen selvittämisestä annettavan lain 3 §:ksi:

Kun jonkun epäillänsä tehneen rikoksen alle 21-vuotiaana, poliisin on viivytyksettä ilmoitettava asiasta sosiaaliviranomaiselle.

Rikoksesta ei tarvitse tehdä ilmoitusta sosiaaliviranomaiselle, kun

- 1) esitutkinta lopetetaan saattamatta asiaa virallisen syyttäjän harkittavaksi; tai
- 2) rikos on tehty epäillyn ollessa 18-20-vuotias ja asiassa käytetään rangaistusmääräysmenettelyä.

Sisäasiainministeriön mukaan poliisin ilmoitusvelvollisuus pitäisi turvata tarvittaessa tietyissä tapauksissa silloinkin, kun esitutkinta lopetetaan saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi tai asiassa käytetään rangaistusmääräysmenettelyä.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön mukaan säännös poliisin ilmoitusvelvollisuudesta on selkeä ja ulottaa ilmoitusvelvollisuuden koskemaan myös 18-20-vuotiaita nuoria. Nopean tiedonsaannin kautta voidaan nopeasti tarkistaa selvitystyön tarpeellisuus ja tehdä tarvittaessa suunnitelma jatkotoimenpiteistä.

Lappeenrannan käräjäoikeuden mukaan 2 momentin 2 kohtaan tulisi selvyiden vuoksi lisätä rikesakkomenettelyä.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan koko käsittelynopeuden turvaamiseksi on tärkeitä, että viranomaisyhteistyö alkaa mahdollisimman varhain.

Jämsän kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan tutkittaessa esitutkinnassa alle 21-vuotiaasta koskevaa rikosasiaa on viranomaisten yhteistoiminnan kannalta tarkoituksenmukaista, että rikoksesta ilmoitetaan sosiaalitoimelle sosiaaliselvityksen laatimista varten. Alle 18-vuotiaiden kohdalla tämä ilmoitus paikkaa osin joskus lähettämättä jääviä lastensuojeluilmoituksia.

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston mukaan pykälään tulisi lisätä, että ”Sosiaaliviranomainen käynnistää viivytyksettä sosiaaliselvityksen ilmoituksen saatuaan”.

Joensuun kaupungin peruspalveluviraston mukaan on mielekästä, että poliisi pyytää sosiaaliselvityksen tekemistä. Niin sanotut turhat pyynnöt eivät aiheuta ongelmia, koska sosiaalitoimen on aina syytä tavata rikokseen syyllistynyt nuori ja kartoittaa hänen elämäntilanteensa. Selvityksen laatiminen paperille on vain pieni lisätyö. Joensuun kaupungin peruspalveluviraston ikärajaa koskeva huomautus on 1 §:n kohdalla.

Julkiset Oikeusavustajat ry:n mukaan ehdotettu poliisin ilmoitusvelvollisuus jo pelkän rikosepäilyn perusteella ei ole perusteltu. Ilmoitusvelvollisuus saattaa johtaa perusteettomaan leimaamiseen. Ainakin ensikertalaisen kohdalla sosiaaliselvityksen tekeminen tulisikin siirtää, kunnes epäillyn syyllisyydestä on todennäköisiä syitä. Tällöin selvityksen pyytäminen kuuluisi syyttäjälle eikä poliisille.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT katsoo, että 3 §:ää tai sen perusteluja tulisi muuttaa niin, että alle 18-vuotiaan rikoksesta tehtäisiin aina ilmoitus lastensuojeluviranomaiselle.

3.4.5. Poikkeukset sosiaaliselvityksen tekemisvelvollisuudesta (4 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus nuoren rikoksentehtäjän tilanteen selvittämisestä annettavan lain 4 §:ksi:

Sosiaaliviranomaisen ei tarvitse tehdä sosiaaliselvitystä, jos

- 1) se on rikoksen vähäisyyden vuoksi selvästi tarpeetonta; tai
- 2) sellainen on tehty viimeisen kuuden kuukauden aikana ennen poliisilta tullutta ilmoitusta eikä ole aiheutta olettamaa rikoksesta epäillyn olosuhteiden olennaisesti muuttuneen.

Sosiaaliselvitys on 1 momentista riippumatta tehtävä aina, kun Kriminaalihoitolaitos sitä pyytää.

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan poikkeukset sosiaaliselvityksen tekemisvelvollisuudesta ovat tarkoituksenmukaisia nimenomaan ajatellen velvollisuutta lausunnon antamiseen Kriminaalihoitolaitokselle. Ei sen sijaan ole tarkoituksenmukaista rajata itse selvittelymenettelyä ja suunnitelmantekovelvollisuutta enempää kuin mitä sosiaalihoollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 7 § edellyttää. Tilanteessa, jossa Kriminaalihoitolaitos ja tuomioistuin eivät tarvitse henkilöstä lausuntoa rikoksen vähäisyyden takia, saattavat perusteellisempi selvittely ja jäntevän sosiaalityön aloittaminen kuitenkin tulla kysymykseen nuoren muihin elämänhallintaan liittyvien ongelmien takia.

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan epäselvyyksien välttämiseksi ja menettelyn nopeuttamiseksi lakiin tulisi kirjata Kriminaalihoitolaitokselle velvollisuus viipymättä pyytää sosiaaliviranomaiselta sosiaaliselvitystä, kun laki edellyttää sen tekemistä. Sosiaaliviranomaisen voi olla vaikea arvioida sosiaaliselvityksen tekemistarvetta. Samoin voi olla vaikeata arvioida, missä vaiheessa lausunto tulisi antaa. Ei voida edellyttää, että sosiaalityöntekijä osaisi arvioida epäillyn syyllisyyden asteen ja rikoksen vakavuuden jo ennen kuin syyttäjä on muodostanut näistä käsityksensä.

Syyttäjän on pyydettävä Kriminaalihuoltolaitosta tekemään rikoksesta epäiltyä koskeva seuraamusselvitys, jos rikos on tehty epäillyn ollessa alle 21-vuotias ja teosta tullaan todennäköisesti tuomitsemaan sakkoo ankarampi rangaistus.

Seuraamusselvityksessä arvioidaan sitä, miten seuraamuksen valinnalla voidaan edistää epäillyn sosiaalista selviytymistä ja estää hänen syylistymistään uusiin rikoksiin.

Kriminaalihuoltolaitos toimittaa seuraamusselvityksestä tuomioistuimelle lausunnon, johon liitetään 5 §:n 2 momentissa tarkoitettu tiivistelmä. Rikoksen vuoksi mahdollisesti tehtävä yhdyskuntapalvelun soveltuvuus selvitys, sopimushoitoseelvitys tai nuorisorangaistuksen alustava toimeenpanosuunnitelma sisältyy lausuntoon.

Kriminaalihuoltolaitos toteaa, että seuraamusselvityksen pyytämisen määrääminen syyttäjän tehtäväksi noudattaa yleistä linjaa yhdyskuntaseuraamuksiin liittyvien lausuntojen pyytämisen osalta.

Helsingin hovioikeus painottaa, että turhien viivästyksien ja lykkäämisten välttämiseksi tuomioistuinten kannalta on tärkeää, että seuraamusselvitykseen sisältyvä alustava toimeenpanosuunnitelma olisi viivytyksettä oikeuden saatavilla tuomioistuinkäsittelyssä. Tässä yhteydessä hovioikeus kiinnittää huomiota myös siihen, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 13 §:n 1 momentin mukaan pääkäsittely on alle 18-vuotiaan asiassa pidettävä kahden viikon kuluessa rikosasian vireilletulosta. Aika on osoittautunut käytännössä liian lyhyeksi.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan ensikertalaisen asioissa seuraamusselvitys voisi olla tarpeen myös vähäisemmissä jutuissa esimerkiksi tuomitsematta jättämistä harkittaessa.

Helsingin kihlakunnan syyttäjänviraston mukaan on erityisesti huolehdittava siitä, että seuraamusselvityksen laatiminen ei viivästyä asian käsittelyn syyteharkintavaihetta

Turun kihlakunnan syyttäjänviraston mukaan syyttäjälle asetettu velvollisuus pyytää seuraamusselvityksen tekemistä on esimerkki tehtävästä, joka annetaan syyttäjälle kun sen ei voida katsoa luontevasti kuuluvan muullekaan taholle. Eesityksen perusteluissa puhutaan ”pian rikoksen tekemisen jälkeen pidettävästä kokouksesta” selittämättä kokousta tarkemmin. Nykytilanteessa syyttäjien on hyvin vaikea lisätä työmääräänsä tällaisilla kokouksilla. Seuraamusselvityksen tilaaminen vasta esitutkinnan päätyttyä hidastaisi jutun vireille saamista tuomioistuimessa. Kriminaalihuoltolaitos pystyisi mitä todennäköisimmin ilman syyttäjän pyyntöäkin arvioimaan seuraamusselvityksen tarpeellisuuden.

Turun kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan syyttäjän pyynnöstä tapahtuva seuraamusselvityksen tekeminen selkiinntää tilanteen.

3.4.8. Tuomioistuinkäsittelyn valmistelutoimet (7 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus nuoren rikosentekijän tilanteen selvittämisestä annettavan lain 7 §:ksi:

Kun alle 21-vuotiaana tehtyä rikosta koskeva asia tulee vireille tuomioistuimessa, sen on tarvittaessa varmistettava, että seuraamusselvitys on käytettävissä tuomioistuinkäsittelyssä. Kriminaalihuoltolaitoksen on tehtävä seuraamusselvitys tuomioistuimen pyynnöstä.

Helsingin hovioikeus painottaa, että turhien viivästyksien ja lykkäämisten välttämiseksi tuomioistuinten kannalta on tärkeää, että seuraamusselvitykseen sisältyvä alustava toimeenpanosuunnitelma olisi viivytyksettä oikeuden saatavilla tuomioistuinkäsittelyssä. Tässä yhteydessä hovioikeus kiinnittää huomiota myös siihen, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 13 §:n 1 momentin mukaan pääkäsittely on alle 18-vuotiaan asiassa pidettävä kahden viikon kuluessa rikosasian vireilletulosta. Aika on osoittautunut käytännössä liian lyhyeksi.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan tuomioistuimelle asetetun kahden viikon määräajan vuoksi seuraamusselvityksen saaminen ajoissa tulee varmistaa jo syyteharkintavaiheessa. Vastaja saattaa lisäksi käsittää tuomioistuimen seuraamusselvitysselvityspyynnön niin, että sillä on ennakoasenne teosta seuraavan rangaistuksen suhteen.

Suomen Lakimiesliiton mukaan säännös oli tarkoituksenmukaisempaa laatia niin, että syyttäjällä on velvollisuus ilmoittaa, mitkä selvitykset on tehty ja missä vaiheessa selvitysten teko on. Tuomioistuin voi varmistaa asian ilman lainsäännöstäkin.

3.4.9. Tiedonsaantioikeus (8 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus nuoren rikoksentekijän tilanteen selvittämisestä annettavan lain 8 §:ksi:

Sosiaaliviranomaisella ja Kriminaalihuoltolaitoksella on oikeus salassapitovelvollisuuden estämättä saada sosiaaliselvityksen ja seuraamusselvityksen tekemistä varten sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 20 §:n 1 momentissa tarkoitetuilta tahoilta rikoksentekijän tilanteen selvittämiseksi tarpeelliset tiedot ja virka-apua viranomaisilta tietojen saamiseksi.

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston mukaan tiedonsaannin tulee koskea vain välttämättömiä tietoja.

3.4.10. Kuuleminen (9 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus nuoren rikoksentekijän tilanteen selvittämisestä annettavan lain 9 §:ksi:

Sosiaaliselvityksen ja seuraamusselvityksen tekemisen yhteydessä on varattava rikoksesta epäillylle tilaisuus tulla kuulluksi, jollei se ole ilmeisesti tarpeetonta. Tarvittaessa on tilaisuus varattava myös alle 18-vuotiaan epäillyn huoltajalle, edunvalvojalle tai muulle lailliselle edustajalle taikka muulle sellaiselle henkilölle, jonka hoidossa ja kasvatuksessa sellainen epäilty on. Selvitysten tekemisen yhteydessä on lisäksi kuultava tarvittavia viranomaisia ja asiantuntijoita.

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan asianosaisille tulisi aina varata tilaisuus tulla kuulluksi. Sosiaaliselvitystä ei myöskään tulisi luovuttaa kuin siinä muodossa, jonka asianosaiset hyväksyvät. Nuorisorangaistukseen ei voida sisällyttää kuntouttavaa osuutta ilman tuomittavan suostumusta.

Toisaalta ei voida ajatella, että henkilön tuomiota lievennettäisiin sosiaaliselvityksestä ilmenevien seikkojen takia ilman, että henkilö itse on halukas kyseisiä tietoja antamaan.

Päihdeasiamies katsoo, että epäillyn oikeusturvan kannalta pelkkä tilaisuus tulla kuulluksi ei ole riittävä. Hänellä tulee olla mahdollisuus tietää, miltä tahoilta ja mitä häntä koskevia tarpeellisia tietoja voidaan suostumuksesta riippumatta hänen tilanteen selvittämisekseen hankittava. 9 §:ään tulisi lisätä otsikkoon ”... ja informointivelvollisuus tietojen hankkimisesta” sekä 2 momentti, joka kuuluisi seuraavasti:

Rikoksesta epäillylle on kuulemistilaisuuden lisäksi annettava tieto siitä, mistä muualta ja mitä häntä koskevia tietoja voidaan suostumuksesta riippumatta hankkia 1 momentissa mainittujen selvitysten tekemisen yhteydessä (informointivelvollisuus). Epäillylle on varattava tilaisuus tutustua muualta hankittuihin tietoihin samoin kuin antaa asiasta tarpeellista selvitystä.

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto korostaa lastensuojelulain alle 18-vuotiaille antamaa erityis-suojaa. Sosiaaliselvityksen ja seuraamus selvityksen tekemisen yhteydessä nuorta on aina kuultava. Myöskin huoltajalle ja muulle vastaavalle henkilölle on aina varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT pitää ehdottoman tärkeänä nuoren ja hänen edunvalvojansa osallistumista selvitysten laatimiseen. Esitykseen tulisi sisällyttää myös se, että epäillyllä on oikeus saada sosiaaliselvitys ja seuraamus selvitys tiedokseen, jollei hän esimerkiksi ole itse voinut osallistua niiden laadintaan ja allekirjoittaa selvitystä.

3.5. Laki rikoslain muuttamisesta

Rikoslain muutosehdotuksista keskeisimmät liittyvät nuorisorangaistuksen pysyvään käyttöön ottamiseen koko maassa, nuorisorangaistuksen käyttöalan laajentamiseen myös 18-20-vuotiaana tehtyihin rikoksiin ja työpalvelun liittämiseen nuorisorangaistukseen. Lausunnonantajat ovat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta suhtautuneet myönteisesti ehdotuksiin. Sama koskee nuorisorangaistuksen suorittamista osittain tai kokonaan hoitona, jota käsitellään jäljempänä tarkemmin nuorisorangaistuslakia koskevassa jaksossa 2.7. Kriminaalihuoltolaitos vastustaa ikäryhmän laajentamista, hoidon ottamista suorittamistavaksi ja työpalvelun ottamista tehosteeksi. Myös Rikosseuraamusvirasto vastustaa ikäryhmän laajentamista ja työpalvelun liittämistä nuorisorangaistukseen. Joissakin muissakin lausunnoissa on arvosteltu nuorisorangaistuksen tehostamista työpalvelulla koskevaa rikoslain 6 luvun 10 a §:n 2 momenttia. Rikoslain 7 luvun 4 §:ää koskevasta muutosehdotuksesta ei lausuttu ollenkaan.

3.5.1. Rangaistuslajit (rikoslaki 6 luku 1 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus rikoslain 6 luvun 1 §:n muutetuksi 1 momentiksi:

Yleisiä rangaistuslajeja ovat rikesakko, sakko, ehdollinen vankeus, *nuorisorangaistus*, yhdyskuntapalvelu ja ehdoton vankeus.

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston mukaan nuorisorangaistus tulee mainita ennen ehdollista vankeutta.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan on ilmeistä, että nuorisorangaistusta tulevat koskemaan yleiset rangaistuksen mittaamisperusteet. Nuorisorangaistus voitaisiin tuomita myös 18-20-vuotiaana tehdystä rikoksesta. Nuorisorangaistus tulee sisällyttää rikoslain 3 luvun 2 §:ään tai sitä vastaavaan uuteen säännökseen.

3.5.2. Valinta ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välillä (rikoslaki 6 luku 9 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus rikoslain 6 luvun 9 §:n muutetuksi 2 momentiksi:

Tuomittaessa alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta on lisäksi kiinnitettävä erityistä huomiota mahdollisuuksiin ehdotonta vankeutta tuomitsematta seuraamusvalinnan kautta vaikuttaa tekijän uusia rikoksia ehkäisevästi. Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei kuitenkaan saa tuomita ehdottomaan vankeuteen, elleivät painavat syyt sitä vaadi.

Rovaniemen hovioikeus pitää ehdotettua säännöstä periaatteellisesti tärkeänä, koska säännös ohjaa tuomioistuinta sen harkitessa nuorelle rikoksentehtäjälle oikeudenmukaista ja sopivaa seuraamusta.

3.5.3. Nuorisorangaistus (rikoslaki 6 luku 10 a §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus rikoslain 6 luvun uudeksi 10 a §:ksi:

- Alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta voidaan tuomita nuorisorangaistukseen, jos
- 1) sakko on rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys ja tekijän aika isemmat rikokset huomioon ottaen riittämätön rangaistus eikä tekijää ole 9 §:n perusteella tuomittava ehdottomaan vankeuteen; ja
 - 2) nuorisorangaistukseen tuomitsemista on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi.
- Jos nuorisorangaistusta on yksinään pidettävä riittämättömänä rangaistuksena rikoksesta, voidaan rikoksensa 18-20-vuotiaana tehneelle määrätä nuorisorangaistuksen tehosteeksi työpalvelua vähintään 10 ja enintään 100 tuntia.
- Nuorisorangaistus voidaan tuomita suoritettavaksi mielenterveys- tai päihdehoitona siten kuin siitä nuorisorangaistuksesta annetun lain (/) 3 §:ssä tarkemmin säädetään.
- Nuorisorangaistuksen kestosta ja sisällöstä säädetään 3 momentissa mainitun lain 2 §:ssä.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies herättää kysymyksen, onko ehdotetun nuorisorangaistuksen paikka rangaistusjärjestelmässä selvä. Toisaalta joustavuus on yksittäisissä soveltamistapauksissa etu, toisaalta rikoslailta edellytettävä ennustettavuus saattaa kärsiä ankaruusasteikon hämärtymisestä. Ongelma ei näyttäydy kuitenkaan pelkästään nuorisorangaistuksen kohdalla. Nuorisorangaistuksesta odotettavissa olevat edut ovat niin painavat, että edellä mainittu ongelma ei sinällään saa estää nuorisorangaistuksen ottamista pysyvään käyttöön.

Rikosseuraamusviraston mukaan nuorisorangaistuksen jakaminen kahteen erityyppiseen toteuttamismuotoon tekee seuraamusjärjestelmästä vaikeaselkoisen. Nuorisorangaistuksen ulottaminen koko maahan vaatii erityistoimenpiteitä viranomaisten yhteistyön kehittämiseksi.

Kriminaalihuoltolaitos pitää mahdollisena nuorisorangaistuksen käyttöön ottamista yleisenä rangaistuksena 15-17-vuotiaina rikoksensa tehneiden kohdalla.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus mukaan nuorisorangaistuksen laajentaminen koskemaan myös 18-20-vuotiaita ja eräiden uusien toimintamuotojen liittäminen siihen on perusteltua eräin varauksin.

Terveystieteiden tutkimuskeskuksen mukaan mahdollisuutta nuorisorangaistuksen suorittamiseen hoitona voidaan pitää merkittävänä lisäyksenä nuorta rikosentekijää koskevissa seuraamusvaihtoehdoissa. Hoitovaihtoehdon tavoitteenmukainen toteuttaminen edellyttää kuitenkin riittäviä voimavaroja päihdehuollon toimintayksiköissä ja psykiatrisissa hoitoyksiköissä.

Itä-Suomen hovioikeuden mukaan nuorisorangaistuksen ottaminen vakinaiseksi seuraamukseksi ja sen käyttöalan laajentaminen on erityisen kannatettavaa.

Rovaniemen hovioikeus pitää erittäin kannatettavana, että nuorisorangaistus esitetään otettavaksi käyttöön koko maassa. Saadut kokemukset ja tutkimustiedot puoltavat sellaista ratkaisua.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan pyrkimys seuraamusten räätälöimiseen erityisestävämpään suuntaan ei saa liikaa heikentää rangaistusten ennakoitavuutta ja oikeuskäytännön yhtenäisyyttä. Erityisesti nuorille tuomittavien rangaistusten tulee olla mahdollisimman selkeitä ja ymmärrettäviä. Sinänsä kannatettavat uudet nuorisorangaistuksen sisältövaihtoehdot korostavat ongelmaa nuorisorangaistuksen vastaavuuden arvioinnista suhteessa muihin rangaistuksiin, käytännössä vankeusrangaistukseen. On oikeusvarmuuden kannalta olennaista saada ainakin hallituksen esityksen perusteissa määrittely siitä, miten nuorisorangaistus suhtautuu muihin rangaistuslajeihin. Nykytilanteessa aiheutuu myös jatkuvaa epäselvyyttä rikoslain 3 luvun 11 §:n mukaisesta vähennyksestä nuorisorangaistusta tuomittaessa.

Helsingin kihlakunnan syyttäjänviraston mukaan nuorisorangaistuksen liittäminen osaksi yleistä seuraamusjärjestelmää on kannatettavaa.

Suomen Asianajajaliitto kannattaa lämpimästi nuorisorangaistuksen käyttöön ottamista koko maassa. Nuorisorangaistuksen käytöstä on saatu positiivisia kokemuksia ja se tulisi vakiinnuttaa järjestelmäämme. Olisi kuitenkin syytä tutkia mahdollisuutta määrätä seuraamus siten, että esimerkiksi nuorisorangaistuksen laiminlyöminen johtaisi ehdollisen rangaistuksen täytäntöönpanoon äärimmäisissä tilanteissa. Tällöin nuorelle tulisi asetettua muunlainen velvoittava ehto kuin rikoksista pidättäytyminen, mikä saattaisi eräiden nuoren kohdalla johtaa oikeansuuntaiseen sosiaalistumiseen.

Suomen Lakimiesliiton mukaan olisi parempi, että nuorisorangaistuksen paikka seuraamusten ankaruusasteikossa olisi selvemmin määriteltä ja nimenomaan ehdollisen ja ehdottoman vankeuden väliin.

Lastensuojelun Keskusliitto kannattaa nuorisorangaistuksen ottamista käyttöön koko maassa.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton mukaan esitys nuorisorangaistuksen ottamisesta pysyväksi osaksi seuraamusjärjestelmää on perusteltu.

Suomen Vanhempainliitto ry kannattaa nuorisorangaistuksen laajentamista koko maahan.

Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry:n mukaan hoidon yhdistäminen rikosoikeudelliseen seuraamukseen on positiivinen tavoite. On selvää, että esimerkiksi moniongelmaiseen nuoreen narkomaaniin ei pelkkä rangaistus pure.

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry korostaa huomion kiinnittämistä siihen, että tarjolla tulee olemaan riittävästi nuorisorangaistuksen suorittamispaikkoja. Toimivan ja asiantuntevan valvonnan järjestämisellä osaksi nuorisorangaistusta on järjestelmän toimivuuden kannalta suuri merkitys.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT pitää esitystä nuorisorangaistuksesta merkittävänä edistysaskeleena.

Suomen Mielenterveysseuran mukaan nuorisorangaistus on sinällään hyvä vaihtoehto, mutta ohjelmaa tulisi monipuolistaa ja tehostaa.

1 momentti

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan ikärajan nostaminen 21 vuoteen tarkoittaa syyttäjäresursien kannalta sitä, että potentiaalisia ”muuntotapauksia” tulee enemmän, mikä lisää syyttäjien työmäärää.

Rikosseuraamusvirasto ei pidä toteuttamiskelpoisena nuorisorangaistuksen ulottamista 18-20-vuotiaisiin. Työpalvelun kaltaiset toimenpiteet kuuluvat pikemminkin työvoimaviranomaisille kuin seuraamukseksi alle 21-vuotiaana tehdyistä rikoksista. Sinänsä on kannatettavaa, että tämänkin ikäisiä pyritään mahdollisimman kauan säästämään ehdottomilta vankeusrangaistuksilta. Myös yhdyskuntapalvelu on tällöin käytettävissä. Parempi vaihtoehto on myöskin muotoilla 2 kohta kuten nykyisessä kokeilulaissa, jossa uusien rikosten ehkäiseminen mainitaan ennen tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämistä.

Kriminaalihuoltolaitos katsoo, että mikäli nuorisorangaistus valtakunnallistetaan, sen tulisi koskea vain 15-17-vuotiaiden ikäryhmää. Huomioon on otettava, että nuorisorangaistus suoritetaan käytännössä 1-2 vuotta rikoksen tekoaikaa vanhempana. Mikäli nuorisorangaistukseen tuomittaisiin 20-vuotiaana rikoksen tehneitä, olisi heistä vanhimpien ikä rangaistusta suoritettaessa ainakin 22-23 vuotta. Henkilöstön lisäystarve on hyvin ilmeinen jo pelkästään 15-17-vuotiaisiin kohdistuvan nuorisorangaistuksen valtakunnallistamisen osalta.

Terveysturvan oikeusturvakeskuksen mukaan nuorisorangaistuksen laajentamista ikäryhmään 18-20-vuotiaat voidaan pitää perusteltuna, koska yksilölliset kehityserot tässä ikäryhmässä ovat suuret ja nuoren persoonallisuuden kehitys on usein vielä kesken sekä elämäntilanne kokonaisuudessaan selkiytymätön.

Kouvolan hovioikeus kannattaa toimikunnan ehdotusta nuorisorangaistuksen käyttöalan laajentamista koskemaan rikoksen alle 21-vuotiaana tehneitä. Siirtyminen lapsuudesta aikuisuuteen on aikaisempaan verrattuna myöhentynyt.

Rovaniemen hovioikeus pitää erittäin kannatettavana, että nuorisorangaistuksen käyttöala laajennetaan 18-20-vuotiaana tehtyihin rikoksiin.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan ei ole aihetta vastustaa ikärajan nostamista esitetyin perustein. Lain henki lienee se, että myös vanhemman nuorisoryhmän rikosasiat tulisi käsitellä mahdollisimman nopeasti, joten kiireellisten asioiden määrä tuomioistuimessa tulee tätä kautta kasvamaan.

Helsingin kihlakunnan syyttäjänviraston mukaan nuorisorangaistuksen ikärajan nostaminen 21 vuoteen on erittäin suotavaa, koska seuraamusvalikoima aivan erityisesti nuoria koskien on liian suppea.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäosaston mukaan nuorisorangaistuksen ulottaminen koskemaan myös 18-20-vuotiaita on perusteltua tähän ikäryhmään kuuluvien rikoksentehtäjäiden aktiivisuuden vuoksi. Ehdollisen ja ehdottoman rangaistuksen välimaastoon sijoittuva rangaistusmuoto on sille asetettujen tavoitteiden mukaisesti toimiessaan omiaan estämään kokonaan tälle ikäryhmälle ominaisen ehdollisen vankeusrangaistuksen kierteen ja lopulta vankilaan joutumisen.

Jämsän kihlakunnan poliisilaitoksen lausunnon mukaan nuorisorangaistuksen käyttöalan rajaaminen alle 21-vuotiaisiin on erittäin positiivinen seikka, onhan nuorten itsenäistymiskehityksen todettu myöhentyneen entisestä. Nuorisorangaistus soveltuu valtaosalle rikoksista epäillyille nuorille, joitten kohdalla sakko on riittämätön rangaistus eikä ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemiseen ole syytä rikoksen vakavuuden vuoksi. Nuoren määräämistä nuorisorangaistukseen tulisi pitää sääntönä ja ehdolliseen vankeuteen tuomitsemista poikkeuksena. Kaikin tavoin tulisi välttää nuoren joutumista vankeusvangiksi, ellei rikoksen vakavuus sitä edellytä.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunnan mukaan käyttöalan laajentaminen 18-20-vuotiaana tehtyihin rikoksiin on hyvä asia.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry kannattaa nuorisorangaistuksen käyttöön ottamista koko maassa sekä sen laajentamista 18-20-vuotiaana tehtyihin rikoksiin.

Lastensuojelun Keskusliitto kannattaa nuorisorangaistuksen laajentamista 18-20-vuotiaana tehtyihin rikoksiin.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT pitää nuorisorangaistuksen ulottamista 18-20-vuotiaisiin rikoksentehtäjiin erityisen merkittävänä edistysaskeleena.

Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry:n mukaan nuorisorangaistuksen laajentamista 18-20-vuotiaisiin tukevat nuorten kanssa työskentelevien positiiviset kenttäkokemukset.

Suomen Mielenterveysseuran mukaan ikäryhmän laajentaminen on yleisesti ottaen viisasta.

2 momentti

Rikosseuraamusviraston mukaan työpalvelun kaltaiset toimenpiteet kuuluvat pikemminkin työvoimaviranomaisille kuin seuraamukseksi alle 21-vuotiaana tehdyistä rikoksista. Sinänsä on kannattavaa, että tämänkin ikäisiä pyritään mahdollisimman kauan säästämään ehdottomilta vankeusrangaistuksilta. Myös yhdyskuntapalvelu on tällöin käytettävissä. Työpalvelua koskevasta ehdotuksesta tulisi luopua.

Kriminaalihuoltolaitos ei kannata työpalvelun ottamista nuorisorangaistuksen tehosteeksi. Yhdyskuntapalveluksi muunnetaan yli 40 prosenttia muuntokelpoisista ehdottomista vankeusrangaistuksista 18-20-vuotiaiden ikäryhmässä. Nuorten vankeusrangaistuksia voidaan siis varsin hyvin korva-

ta yhdyskuntapalvelulla. Päihdeongelmallisille voisi suunniteltu sopimushoito olla paremmin soveltuva vaihtoehto. Mikäli lyhyitä ehdottomia vankeusrangaistuksia korvaamaan halutaan lisäporras, voitaisiin 18-20-vuotiaiden kohdalla harkita oheisrangaistuksena yhdyskuntapalvelua. Sitä on kuitenkin esimerkiksi palvelupaikkojen riittävyyden takia tarkoin harkittava, jotta ei vaarannettaisi toimivaa yhdyskuntapalvelurangaistusta. Ylipäänsä nuorisopajatyyppejä palvelupaikkoja ei ole kaikkialla eivätkä yhdyskuntapalvelun palvelupaikat ole välttämättä valmiita sitomaan henkilökuntaansa perehdyttämiseen ja harjoitteluun. Lisäksi nuorisorangaistukseen kuuluva valvonta huomioidaan ottaen työpalvelulla tehostettu nuorisorangaistus 100 tunnin maksimeineen (150 tuntia usean nuorisorangaistuksen tapauksessa) näyttäisi muodostuvan jopa keskipituista yhdyskuntapalvelurangaistusta selvästi ankarammaksi.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus mukaan monissa vaikeissa sosiaalisissa ongelmissa elävän nuoren tuomitseminen työpalveluun on tuskin omiaan lisäämään työn kunnioittamista ja tällaisen nuoren työhalukkuutta tulevaisuudessakaan.

Kouvolan hovioikeus suhtautuu epäilevästi siihen, että työpalvelua ei voitaisi tuomita alle 18-vuotiaana rikoksensa tehneille. Hovioikeus ei pidä toimikunnan tältä osin esittämiä perusteluja kestävinä.

Rovaniemen hovioikeuden mukaan nuorisorangaistuksen sisältöön ehdotetut muutokset ovat perusteltuja.

Jämsän kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan työpalvelu on oheisseuraamuksena hyvä ja sitä tulisi määrätä aina ellei sen poisjättämiseen ole jotain perustetta. Ehdotettu työaika 10-100 tuntia vaikuttaa keinotekoiselta kymmenjärjestelmältä. Työhön opastavan henkilön aika menee hukkaan 10 tunnin työpalvelussa, jos lähes kolmasosa on opastusta ja työpäivä täytyneen jakaa kahdelle päivälle. Järkevä ratkaisu olisi nuoren sopeuttaminen säännönmukaiseen elämänrytmiin, jolloin hänelle määrättäisiin 40-120 tuntia työpalvelua säännönmukaisina työviikkoina.

Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan rangaistuksen tehosteena tulisi käyttää muita yhteiskuntaan sopeuttamisen keinoja kuin työtä, hoidollisten keinojen lisäksi esimerkiksi valmennuskurssityyppejä työmuotoja. Perustuslain mukaan työ on julkisen vallan erityissuojeluksessa. Lisäksi nuoret saattavat tehdä rikoksia päästäkseen töihin.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunnan mukaan on pohtimisen arvoista, onko oikein tehdä työntöistä rangaistus. Kun nuoren elämä on poissa raiteiltaan, vuorokausirytmiiä ei ole eikä nuori kykene vastaamaan edes itsestään, työntöön opettamisen kautta voidaan nuoresta kasvattaa yhteiskuntakelpoinen kansalainen. Rangaistuksena tapahtuvaan työntekoon on syytä liittää osallistuminen toimintaan, joka kytkee nuorta yhteiskuntaan, luo hänelle sosiaalisia verkostoja ja jossa hän oppii tavallisia kansalaistaitoja.

Suomen Asianajajaliiton mukaan mahdollisuus tehostaa nuorisorangaistusta työpalvelulla on ehdottomasti järkevä vaihtoehto.

Suomen Lakimiesliiton mukaan työpalvelu tulisi voida tuomita myös alle 18-vuotiaille. Toimikunnan perusteita rajaamisesta vain vanhempaan ikäryhmään ei voi pitää kestävinä.

3 momentti

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto kiinnittää huomiota siihen, että lakiuudistus antaa Kriminaalihuoltolaitokselle tärkeän roolin alle 18-vuotiaiden hoitojen toteuttamisessa. Sama nuori voi jo olla lastensuojelulain mukaisesti sosiaalitoimen asiakkaana, mistä seuraa suunnitelmien ja toimenpiteiden yhteensovittamisen tarve.

3.5.4. Rangaistuksen tuomitsematta jättäminen (rikoslaki 6 luku 12 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus rikoslain 6 luvun 12 §:n muutetuksi 4 kohdaksi:

Tuomioistuin saa jättää rangaistuksen tuomitsematta, jos:

 4) rangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana erityisesti, kun otetaan huomioon edellä 6 §:n 3 kohdassa ja 7 §:ssä tarkoitettut seikat tai sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai *muuhun sosiaalista selviytymistä edistävään hankkeeseen osallistuminen*; taikka

Itä-Suomen hovioikeus hyväksyy toimikunnan kannanotot syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä koskeviin säännöksiin esitetyistä muutoksista.

Rovaniemen hovioikeus toteaa, että lisäys on tarpeellinen ja omalta osaltaan monipuolistaa nuorten seuraamusjärjestelmän keinovalikoimaa, minkä lisäksi se varmaankin edistää nuoren sosiaalista selviytymistä ja motivoi häntä pysymään ”kaidalla tiellä”.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry kannattaa sosiaalista selviytymistä edistävän hankkeen ottamista tuomitsemattajättämisperusteeksi.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto pitää lisäystä hyvänä.

Suomen Vanhempainliitto ry:n mukaan yhteiskunnan vakavaa suhtautumista voidaan korostaa esitetyllä tavalla tuomalla uusia menettelytapoja rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumisen yhteyteen.

3.5.5. Aikaisemmin tuomitun nuorisorangaistuksen huomioon ottaminen (rikoslaki 7 luku 8 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus rikoslain 7 luvun uudeksi 8 §:ksi:

Jos nuorisorangaistukseen tuomittua syytetään hänen ennen tämän rangaistuksen tuomitsemisesta tekemästään muusta rikoksesta, josta hänet olisi tuomittava nuorisorangaistukseen, voidaan aikaisempi nuorisorangaistus ottaa uutta rangaistusta määrättäessä kohtuuden mukaan huomioon rangaistusta alentavana seikkana tai katsoa aikaisempi rangaistus riittäväksi seuraamukseksi myös myöhemmin käsiteltäväksi tulleesta rikoksesta.

Jos nuorisorangaistukseen tuomittu olisi tuomittava ehdottomaan vankeusrangaistukseen ennen nuorisorangaistuksen tuomitsemista tehdystä rikoksesta, hänet voidaan tuomita yhteiseen ehdottomaan

vankeusrangaistukseen, joka määrätään ottamalla huomioon myöhemmin käsiteltäväksi tullut rikos ja jo tuomitusta nuorisorangaistuksesta suorittamatta oleva osa.

Tuomiossa on ilmoitettava, mikä aikaisempi tuomio tai mitkä aikaisemmat tuomiot on otettu huomioon rangaistusta tämän pykälän mukaan mitattaessa.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan 2 momentin kohdalla on nuorisorangaistuksen ja vankeusrangaistuksen vastaavuusongelma, kun otetaan huomioon suorittamatta oleva nuorisorangaistuksen osa tuomittaessa uutta yhteistä ehdotonta vankeusrangaistusta.

Hämeenlinnan käräjäoikeuden mukaan nuorisorangaistus tulisi ottaa ehdotonta vankeusrangaistusta tuomittaessa huomioon. Ehdotetussa muodossa rikoksenteelijät saattavat joutua eriarvoiseen asemaan. Lainkohta mahdollistane, että 2 momentin tilanteessa nuorisorangaistus jää kokonaan suoritettavaksi. Ottaen huomioon nuorisorangaistuksen ehdotettu sisältö ja tavoitteet, ei liene tarkoituksenmukaista, että nuorisorangaistuksen suorittaminen keskeytetään 2 momentin perusteella 1-man painavia syitä.

Lappeenrannan käräjäoikeuden lausunnossa todetaan, että vastaavaa sanamuotoa (”voidaan ottaa huomioon”) käytetään rikoslain 7 luvun 6 §:ssä ehdottoman vankeusrangaistuksen suhteen. Oikeuskäytännössä otetaan kaavamaisesti aikaisempi ehdoton vankeusrangaistus huomioon. Tämä onkin ainoa oikeudenmukainen tulkinta myös nyt kysymyksessä olevissa tapauksissa, jotta tuomiot olisivat tasapuolisia.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäosaston mukaan nuorisorangaistuksen muista rangaistusmuodoista poikkeava luonne herättää kysymyksiä esimerkiksi siitä, miten aikaisempi nuorisorangaistus otetaan 7 luvun 8 §:n kohtuullistamistapauksessa huomioon.

3.6. Laki ehdollisen vankeuden valvonnasta

3.6.1. Yleistä

Lakiehdotuksen lukuisista pykälistä ei lausuttu ollenkaan. Niihin kuuluvat 1 § (valvonnan tarkoitus), 3 § (valvojan henkilö), 6 § (valvottavan velvollisuudet), 7 § (valvojan tehtävät), 10 § (valvonnan lakkauttaminen) ja 11 § (tarkemmat säännökset).

Kriminaalihuoltolaitos esittää, ettei alle 18-vuotiaana rikoksensa tehneitä tuomittaisi ehdollisen vankeusrangaistuksen tehosteeksi valvontaan. Lisäksi valvonta-aikaa tulisi lyhentää nykyisestä 1-3 vuodesta. Joka tapauksessa tarvitaan sääntelyä valvonta-ajan alkamisesta. Nykyiset valvontaa koskevat säädökset ovat aikansa eläneitä. Lakiehdotus täsmentää valvonnan sisältöä ja antaa uusia työvälineitä valvojalle. Vakava puute yhdenvertaisuuden ja nuorisorangaistukseen verrattuna johdonmukaisuuden kannalta on se, ettei valvonnassa olevalle esitetä matkakulujen korvaamista. Matkat korvataan myös yhdyskuntapalvelurangaistuksen suorittajille.

Tietosuojavalvottujen toimiston mukaan valvonnassa tarvittavien tietojen tarpeellisuusvaatimus on ehdotuksessa riittävästi tuotu esille. Sen sijaan perusteluissa voisi viitata aiheeseen liittyvään muuhun lainsäädäntöön, josta löytyy selventäviä säännöksiä. Tässä tapauksessa laki henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa sisältää tiedonsaantioikeuksia ja –lähteitä koskevia säännöksiä. Valvonnan yhteydessä tapahtuva henkilötietojen käsittelyn tarkoitus käy ilmi valvonnan sisältöä koskevassa säännöksessä.

Kouvolan hovioikeus pitää ehdotusta laiksi ehdollisen vankeuden valvonnasta perusteltuna ja tarpeellisenä. Lakiehdotuksesta puuttuu kuitenkin nuorista rikoksentekeijöistä annetun asetuksen 8 §:ää vastaava säännös, joka koskee valvottavan asuinpaikan muuttamista ja joka on osoittautunut käytännössä toimivaksi. Vastaava säännös tulisi sisällyttää uuteen lakiin.

Rovaniemen hovioikeudella ei ole huomautettavaa uuden lain sisällöstä. Lain säännökset selkeyttävät ja systematisoivat ehdollisen vankeuden valvontaa sekä mahdollistavat riittävien sanktioiden käytön.

Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan ehdollista rangaistusta ei ongelmanuorten ja nuorten rikoksenuusijoiden keskuudessa yleensä mielletä rangaistukseksi. Rikoskierteen katkaisemiseen ei ehdollisella rangaistuksella ole toivottavaa vaikutusta. Tämä on osaltaan vaikuttamassa siihen, että kumuloitumisen kautta nuoret rikoksentekeijät pitävät saamaansa ensimmäistä ehdotonta ja konkreettista tuomiota täysin kohtuuttomana ja ylimitoitettuna.

Suomen Lakimiesliiton mukaan oman lain säätäminen ehdollisen vankeuden valvonnasta on hyvin perusteltua. Valvonnan järjestäminen ja valvontaan liittyvät yksityiskohdat tulevat keskitetyksi yhteen lakiin.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n mukaan valvonnan piiriin kuuluvat tehtävät kuuluvat suurelta osin sosiaalityön alueelle, vaikka toimikunta näkee valvonnan olevan lähinnä valvonnan kontrolloimiseen kytkettyä avustamista käytännön asioiden hoitamisessa. Tältä osin ehdotusta kannattaisi vielä pohtia. Jotta valvonnassa päästään hyviin tuloksiin, tulee huolehtia siitä, että Kriminaalihuoltolaitoksessa olevan sosiaalityön osaaminen on todellisessa käytössä.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton mukaan ehdollisen vankeuden valvontaa koskevien säännösten kokoaminen uuteen lakiin on kannatettavaa.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT pitää esitystä ehdollisen vankeuden valvonnasta merkittävänä edistysaskeleena. Ehdollisen tuomion tehosteena voitaisiin kuitenkin käyttää myös velvollisuutta antaa päihdetesti. Jos tulisi ilmi jatkuva käyttö, olisi tilanteeseen pakko puuttua lastensuojelulain perusteella. Lisäksi valvontaa tulisi koordinoida selkeämmin rinnakkaisiin kunnan tukitoimiin.

3.6.2. Valvonnan järjestäminen ja johto (2 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus ehdollisen vankeuden valvonnasta annettavan lain 2 §:ksi:

Valvonnan järjestäminen ja johto kuuluvat Kriminaalihuoltolaitokselle.

Rikosseuraamusvirasto esittää, että pykälän otsikoksi tulisi esimerkiksi ”Ehdollisen vankeuden täytäntöönpanosta huolehtiminen” ja että pykälässä todettaisiin Kriminaalihuoltolaitoksen huolehtivan ehdollisen vankeuden valvonnan täytäntöönpanosta.

3.6.3. Valvonnan sisältö (4 §)

Nuorisoriikostoimikunnan ehdotus ehdollisen vankeuden valvonnasta annettavan lain 4 §:ksi:

Valvonta sisältää valvojan ja valvottavan säännöllisiä tapaamisia. Tapaamisten avulla seurataan valvottavan olosuhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia.

Lisäksi valvottavaa on hänen tarpeidensa mukaisesti ohjattava ja tuettava työhön, asumiseen, koulutukseen, opiskeluun, raha-asioiden järjestämiseen ja harrastuksiin liittyvissä sekä muissa vastaavissa asioissa, joilla on merkitystä valvottavan sosiaalisen selviytymisen ja lainmukaiseen elämään pyrkimisen kannalta. Valvottavaa on avustettava yhteydenotoissa viranomaisiin ja muihin valvottavan elämäntilanteen järjestämisen kannalta tarpeellisiin tahoihin ja tarvittaessa hänet on ohjattava sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden pariin.

Rikosseuraamusviraston mukaan valvontatapaamisissa tulisi käsitellä myös nuoren tekemiä rikoksia ja rikosten tekemiseen johtaneita syitä kuten esimerkiksi päihteiden käyttöä.

Kriminaalihuoltolaitos pitää pykälän 2 momenttia epäonnistuneena. Siinä ei oteta huomioon kriminaalihuoltotyön viimeaikaista kehitystä. Yksityiskohtainen luettelo saattaa myös rajoittaa näkemystä valvontatyöstä. Valvottavan riskien, tarpeiden ja voimavarojen pohjalta tulisi laatia yksilöllinen valvontasuunnitelma, jossa määritellään valvonnan tavoitteet ja keinot. Valvonnan sisältö tulee määritellä uudelleen lähtien sisällön yksilökohtaisesta räätälöinnistä valvottavan tarpeisiin. Valvontasuunnitelman laatimiselle tulisi myös varata oma lainkohtansa, jonka muotoilussa otetaan huomioon valvonnan toteuttamisen mahdollisuus erilaisin voimavaroin ja erilaisissa toimintaympäristöissä.

3.6.4. Valvontatapaamisten järjestäminen (5 §)

Nuorisoriikostoimikunnan ehdotus ehdollisen vankeuden valvonnasta annettavan lain 5 §:ksi:

Valvontatapaamisia järjestettäessä niiden ajankohdasta päätetään ottamalla huomioon valvottavan olosuhteet.

Jos kiireellinen tarve sitä vaatii, valvottavalle on mahdollisuuksien mukaan muulloinkin kuin sovitujen valvontatapaamisten yhteydessä annettava 4 §:n 2 momentissa tarkoitettua apua järjestämällä tapaaminen valvojan kanssa tai muulla vastaavalla tavalla.

Kriminaalihuoltolaitos esittää 4 §:n 2 momenttia vastaavalla tavalla valvontasuunnitelman ottamista valvontatyön perustaksi.

3.6.5. Nouto valvontatapaamiseen (8 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus ehdollisen vankeuden valvonnasta annettavan lain 8 §:ksi:

Jos valvottava ilman valvojan tiedossa olevaa hyväksyttävää syytä jättää saapumatta valvontatapaamiseen, valvottava voidaan noutaa valvojan määräämään seuraavaan tapaamiseen. Poliisin on annettava noudon toteuttamiseksi virka-apua.

Noudosta päättää pidättämiseen oikeutettu poliisimies Kriminaalihuoltolaitoksen pyynnöstä. Noudosta huolehtii poliisimies, joka saa ottaa noudettavaksi määrätyn kiinni. Nouto on pyrittävä suoritamaan niin, ettei valvottava sen vuoksi joudu tarpeettomasti huomion kohteeksi. Valvottavaa ei saa pitää kiinni kauempaa kuin valvontatapaamiseen noutaminen edellyttää.

Valvottavalle on valvonnan alkaessa ilmoitettava, että valvontatapaamisen laiminlyönti voi johtaa noutoon.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan nouto on hyvä keino varmistaa rangaistuksen suorittaminen. Jossain määrin tulkinnanvarainen on kuitenkin määräys siitä, että valvottavaa ei saa pitää kiinni kauempaa kuin tilaisuuteen noutaminen edellyttää. Määräys voi johtaa erilaisiin käytäntöihin esimerkiksi suurissa kaupungeissa ja syrjäseuduilla. Olisi suotavampaa, että säädettäisiin aikarajat siitä, miten kauan kiinnipitäminen saa kestää.

Lappeenrannan käräjäoikeuden mukaan tuntuu ristiriitaiselta, miten nouto voisi palvella 1 §:ssä määriteltä valvonnan tarkoitusta. Tällaisen pakkokeinon käyttämisestä ei voine olla mitään asiallista hyötyä valvonnan onnistumiselle. Käyttäytymisellään valvottava vain osoittaa, ettei häntä voida valvonnalla tukea. Tämä ei ole hänelle eduksi määrättäessä hänelle rangaistusta mahdollisista uusista rikoksista. Nouto on vapaudenmenetyksen takia muutoinkin ylimitoitettu tehoste tällaisesta rikkomuksesta.

Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan säännöksen heikkous on siinä, että se ei sisällä mahdollisuutta lyhytaikaiseenkaan valvottavan säilössä pitämiseen ennen valvontatapaamista. Poliisin resurssien järkevä käyttö ja ennakkosuunnittelu vaativat ehdottomasti, että valvontatapaamiseen noudettavaksi määrätty henkilö saataisiin ottaa lyhytaikaisesti säilöön esimerkiksi enintään kuudeksi tunniksi ennen valvontatapaamista.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunnan mukaan valvonnan tehostamiseksi ehdotetut toimenpiteet lisäävät valvonnan keinoja silloin, kun valvonta ei onnistu tavoitteidensa mukaisesti.

Seinäjoen kaupungin perusturvakeskus pitää yhtenä tärkeimmistä lainsäädäntöehdotuksista mahdollisuutta valvontaan liitettävillä sanktioilla saada valvonnasta tiukempi ja merkityksellisempi niin valvottavan kuin valvojankin kannalta.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT katsoo, että kunnan ja kriminaalihuollon yhteistyönä tapahtuva puuttuminen olisi tarkoituksenmukaisempaa kuin kankean ja byrokraattisen noutojärjestelmän käyttö. Yhteys vastahakoiseen nuoreen on vaikuttavammin ja tuloksellisemmin saavutettavissa lisäämällä sosiaalityön intensiteettiä ja työntekijän panostusta. Toimikunta ei ole noutoa koskevassa esityksessään käsitellyt sitä todennäköistä tilannetta, että nuori noudettaessa on päähtynyt tai muuten sekavassa tilassa.

3.6.6. Yhteyden ottaminen ja huomauttaminen (9 §)

Nuorisoriikostoimikunnan ehdotus ehdollisen vankeuden valvonnasta annettavan lain 9 §:ksi:

Jos valvottava ilman hyväksyttävää syytä laiminlyö hänelle 6 §:n mukaan kuuluvan velvollisuuden noudattamisen ja jos nouto valvontatapaamiseen ei ole tarpeen, Kriminaalihuoltolaitoksen on viivytyksettä otettava yhteyttä valvottavaan ja tarvittaessa alle 18-vuotiaan valvottavan huoltajaan, edunvalvojan tai muuhun lailliseen edustajaan. Yhteydenoton tai noudon jälkeen tapahtuvan valvontatapaamisen yhteydessä valvottavalle voidaan antaa suullinen tai kirjallinen huomautus.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunnan mukaan valvonnan tehostamiseksi ehdotetut toimenpiteet lisäävät valvonnan keinoja silloin, kun valvonta ei onnistu tavoitteidensa mukaisesti.

Seinäjoen kaupungin perusturvakeskus pitää yhtenä tärkeimmistä lainsäädäntöehdotuksista mahdollisuutta valvontaan liitettävillä sanktioilla saada valvonnasta tiukempi ja merkityksellisempi niin valvottavan kuin valvojankin kannalta.

3.7. Laki nuorisorangaistuksesta

Valtiovarainministeriön mukaan nuorisorangaistuksen kustannusten osalta jää epäselväksi se, mikä kustannusvaikutus noin 80 hoitotuomiolla on, kun nuorisorangaistukseen kuuluva hoito toteutetaan hankkimalla palvelut niitä tarjoavalta mielenterveyshoidon tai päihdehuollon hoitoyksiköltä. Ehdotuksesta ei myöskään ilmene, mihin esitetty 30 henkilötyövuoden lisästarve tarkemmin kohdentuu tai onko siinä huomioitu vanhojen työtehtävien vähentyminen. Kyseisellä henkilöstön lisäyksellä arvioitu kustannusten nousu 3,1 miljoonaa euroa on selvästi ylimitoitettu. Ehdottomien vankeusrangaistusten vähenemiseen liittyvien välittömien 200 000 euron säästöjen osalta toimikunta on päättänyt jokseenkin varovaiseen lopputulokseen. Säästöarviossa on otettu huomioon vain muuttuvien kustannusten osuus.

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan lakiin olisi hyvä ottaa lain keskeiset periaatteet ja tavoitteet sisältävä yleispykälä.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen mukaan nuorisorangaistuksen osalta vaatimus nopeasta käsittelystä saattaa muodostua ongelmalliseksi. On huolehdyttävä siitä, ettei mopeutetusta käsittelystä tule itsetarkoitus, jolloin saattaa herätä oikeusturvakysymyksiä.

Tietosuojavaltuutetun toimisto toteaa lakiehdotuksen sisältävän eräitä henkilötietojen käsittelyä koskevia säännöksiä, joiden muuttamiseen tai arvioimiseen ei ole syytä.

Helsingin hovioikeus korostaa, että nuorisorangaistuksen tulisi käytännössä muodostua tuntuvaksi ja todelliseksi rangaistusseuraamukseksi. Lisäksi korostetaan nuorisorangaistusjärjestelmän ymmärrettävyyden ja selkeyden merkitystä. Nuorisorangaistusta tuomittaessa voi olla vaikea mieltää, millainen rangaistus vastaajalle tulee suoritettavaksi.

Kouvolan hovioikeuden mukaan lain nimen tulisi olla lyhyesti ja ytimekkäästi ”nuorisorangaistuslaki”.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan on ilmeistä, että nuorisorangaistusta tulevat koskemaan yleiset rangaistuksen mittaamisperusteet. Nuorisorangaistus voitaisiin tuomita myös 18-20-vuotiaana tehdystä rikoksesta. Nuorisorangaistus tulee sisällyttää rikoslain 3 luvun 2 §:ään tai sitä vastaavaan uuteen säännökseen.

Helsingin kihlakunnan syyttäjänviraston mukaan avoimeksi on jäänyt, tuleeko nuorisorangaistuksesta merkintä rikosrekisteriin.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen lausunnossa todetaan voitavan olettaa, että riittävän tiukasti rajattu matkustuskielto yhdistettynä muihin nuorisorangaistukseen liittyviin tuki-, hoito- ja muihin toimenpiteisiin auttaisi nuoren rikoskierteen katkaisussa.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT katsoo, että tulisi vielä selventää lastensuojelullisten toimien tehostamisen ja nuorisorangaistuksen suhdetta ja kytkentöjä alle 18-vuotiaiden kohdalla. Jos nuorisorangaistuksen rinnalla olisi nuorisosopimustyyppinen selvästi vaihtoehtoinen sosiaalihuollossa tai lastensuojelussa toteutettava seuraamusmuoto, voitaisiin välttää nuorisorangaistusesityksen ristiriitaisuuksia. Nuorisorangaistusta on kehitettävä niin, että sen sisällöissä ja käytännöissä otetaan huomioon kohderyhmään kuuluvien etniset, kielelliset ja kulttuuriset taustat ja sukupuoleen liittyvät seikat.

Suomen Mielenterveysseuran mukaan nuorisorangaistus on sinällään hyvä vaihtoehto, mutta ohjelmaa tulisi monipuolistaa ja tehostaa.

Lukuisista lakiehdotuksen pykälistä ei lausuttu ollenkaan. Niihin kuuluvat:

- 8 § (nuorisorangaistuksen täytäntöönpanosta huolehtiminen),
- 9 § (etsintäkuuluttaminen),
- 10 § (usean nuorisorangaistuksen täytäntöönpano),
- 13 § (nuorisorangaistukseen tuomitun velvollisuudet),
- 14 § (nuorisorangaistuksen suorittamisaika),
- 20 § (matkakustannukset),
- 21 § (tarkemmat säännökset) ja
- 23 § (siirtymäsäännös).

3.7.1. Nuorisorangaistuksen tuomitsemisen edellytykset (1 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus nuorisorangaistuksesta annettavan lain 1 §:ksi:

Alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta voidaan tuomita nuorisorangaistus sen mukaan kuin rikoslain (39/1889) 6 luvun 10 a §:ssä säädetään.

Ennen nuorisorangaistukseen tuomitsemista vastaajaa on kuultava henkilökohtaisesti.

Helsingin hovioikeus toteaa, että nuorisorangaistuksesta annetun lain 1 §:n mukaan vastaajaa on ennen nuorisorangaistukseen tuomitsemista kuultava henkilökohtaisesti. Mietinnön yksityiskohtaisten perustelujen mukaan tämä tarkoittaa olevan välttämätöntä, että nuori on paikalla tuomioistuimessa asiaa käsiteltäessä. Kun alle 21-vuotias rikoksenteijä voidaan tuomita nuorisorangaistuk-

seen, hovioikeus katsoo olevan syytä harkita, tuleeko oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 13 §:ssä olevaa ikärajaa korottaa alle 21-vuotiaisiin tai ainakin kirjata viittaus nuorisorangaistuksesta annetun lain 1 §:ään.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan nuorisorangaistuksen soveltamisalaan ja sisältöön ehdotetut muutokset (1-3 §) ovat sinänsä kannatettavia.

3.7.2. Nuorisorangaistuksen sisältö (2 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus nuorisorangaistuksesta annettavan lain 2 §:ksi:

Nuorisorangaistusta tuomitaan vähintään neljä kuukautta ja enintään yksi vuosi. Tuomittu on valvonnassa rangaistuksen ajan.

Nuorisorangaistus sisältää perusmuodossaan valvontatapaamisia, valvonnan alaisena suoritettavia sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta.

Nuorisorangaistuksen tehosteeksi määrättävän työpalvelun tuntimäärästä säädetään rikoslain 6 luvun 10 a §:n 2 momentissa.

Rikosseuraamusviraston mukaan tehtävissä ja ohjelmissa tulisi sosiaalisen toimintakyvyn lisäksi mainita erikseen uusintarikollisuutta vähentävät toimintaohjelmat. Nuorisorangaistuksen sisällössä tulisi mainita rikoskierteen katkaisemiseen vaikuttaminen, nuoren tekemien rikosten käsittely ja mahdolliseen päihdeongelmaan puuttuminen.

Kriminaalihuoltolaitoksen mukaan ehdotettu laki järkevöittää nuorisorangaistuksen toimeenpanoa poistaessaan nuorisorangaistuksen sisällön kaksijakoisuuden.

Rovaniemen hovioikeuden mukaan nuorisorangaistuksen sisältöön esitetyt muutokset ovat perusteltuja.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan nuorisorangaistuksen soveltamisalaan ja sisältöön ehdotetut muutokset (1-3 §) ovat sinänsä kannatettavia.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT katsoo, että nuorisorikostoimikunta on tarkastellut varsin ohuesti nuorisorangaistukseen liittyvien toimintaohjelmien rakennetta, sisältöjä ja organisointivaihtoehtoja.

3.7.3. Nuorisorangaistuksen suorittaminen hoitona (3 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus nuorisorangaistuksesta annettavan lain 3 §:ksi:

Nuorisorangaistus voidaan tekijän mielenterveys- tai päihdehoidon tarpeen vuoksi määrätä suoritettavaksi mielenterveyslaissa (1116/1990) tarkoitettuna mielenterveyshoitona tai päihdehuoltolaissa (41/1986) tarkoitettuna päihdehoitona, jos hoitoa vaativa tila on merkittävästi vaikuttanut rikoksen tekemiseen.

Siltä osin kuin 1 momentissa tarkoitettu hoito ei tee sitä mahdottomaksi tai tarkoituksettomaksi, nuorisorangaistuksen tulee muilta osin sisältää perusmuodon mukaisia valvontatapaamisia, tehtäviä ja ohjelmia sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta.

Nuorisorangaistukseen kuuluvaa hoitoa antaa mielenterveyshoidon tai päihdehuollon palveluja tarjoava hoitoyksikkö, jonka palveluista Kriminaalihoitolaitos on tehnyt sopimuksen yksikön kanssa.

Nuorisorangaistuksen tuomitseminen hoitona edellyttää tekijän suostumusta.

Yleistä nuorisorangaistuksen suorittamisesta hoitona

Mahdollisuutta suorittaa nuorisorangaistus mielenterveys- tai päihdehoitona kannatetaan yleisesti (Rikosseuraamusvirasto, päihdeasiamies, Suomen Kuntaliitto, Helsingin hovioikeus, Kouvolan hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Helsingin kihlakunnan syyttäjänvirasto, Jämsän kihlakunnan poliisilaitos, Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitos, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Joensuun kaupungin peruspalveluvirasto, Piikkiön kunnan sosiaalilautakunta, Seinäjoen kaupungin perusturvakeskus, Suomen Asianajajaliitto, Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry, Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT). Samalla korostetaan kuitenkin sitä, että on varmistettava hoidon edellyttämien voimavarojen, asiantuntemuksen ja koulutuksen käytössä oleminen sekä estettävä eriarvoisuuden muodostuminen maan eri osien välillä. Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT katsoo, että laitoshoidon kustannuksiin liittyvä 400 euron päiväkustannus on varsin korkea.

Rikosseuraamusviraston mukaan ongelmaksi nuorisorangaistuksessa saattaa tulla se, että päihdeongelmaiset nuoret eivät pysy hoidossa. Hoitoon tulisikin liittää noutomahdollisuus.

Kriminaalihoitolaitos esittää, ettei nuorisorangaistukseen ainakaan vielä liitettäisi hoitomahdollisuutta. Koska rikosseuraamusjärjestelmässä ollaan vasta sopimushoidon kautta mahdollisesti aloittamassa kokeilua hoidon soveltumisesta seuraamusjärjestelmään, tuntuisi hätiköidyltä ottaa nuorisorangaistuksessa suoraan käyttöön hoitovaihtoehto. On tärkeää saada kokemuksia sopimushoidosta. Lasten ja nuorten kohdalla tullee hoitoon sitoutuminen olemaan vieläkin mutkikkaampaa kuin aikuisten kohdalla. Valtion vastuu hoidon kustannuksista vaatii laintasoista sääntelyä.

Suomen Mielenterveysseura toteaa ideologista vaikeutta sisältyvän ratkaisuihin, joissa mielenterveys- tai päihdehoito määrätään osaksi rangaistusta. Nuoren edun tulee olla selkeästi toimenpiteitä linjoittava. Lähtökohtaisesti hoitoon lähtemisen pitäisi olla vapaaehtoista eikä rangaistuksella toteutettavaa. Rangaistusvaihtoehtoja voidaan suunnitella tuki- ja hoito-ohjelmia lisäämällä. Samalla tulee kuitenkin huolehtia siitä, että hoito-ohjelmia on tarpeeksi, koska tämänhetkiset pitkät hoitojot estävät nuorten kohdalla vaikuttavuuden. Hoidon saatavuus ja laadukkuus ovat keskeisiä koko tukiohjelman toteutuksessa.

Pykäläkohtaiset huomautukset

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan säännöksen sanamuoto rajaisi 3 §:n soveltamisalueen ulkopuolelle ne nuoret, joiden ongelmat liittyvät muuhun, esimerkiksi maahanmuuttajataustaan tai oppimisvaikeuksiin. Kun säännöksen tavoitteena on ehkäistä uusintarikollisuutta ja edesauttaa nuoren onnistumista nuorisorangaistuksen suorittamisessa, säännöstä olisi tarkoituksenmukaista soveltaa myös lukutaidottomaan tai puutteellisen kielitaidon omaavaan nuoreen. Sana ”hoito” tulisi korvata sanalla ”kuntoutus”, kuntoutusmahdollisuuden käyttäminen koskisi myös muita terveysongelmista ja elämänhallinnan ongelmista kärsiviä nuoria. Soveltamisalan laajentaminen lisäisi nuorten yhdenvertaisuutta rangaistusta määriteltäessä ja toimisi ennaltaehkäisevästi siten, että rangaistuk-

seen voitaisiin sisällyttää kuntouttavia elementtejä ennen kuin päihde- tai mielenterveysongelmista on tullut ensisijainen ongelma.

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan pykälän 1 momentista tulisi myös poistaa edellytys, että hoitoa vaativan tilan on tullut merkittävästi vaikuttaa rikoksen tekemiseen. Säännöstä olisi hankala tulkita ja mielenterveydellisten ongelmien selvittäminen vaatisi psykiatrisen työryhmän arvion, joka laajuudeltaan vastaisi mielentilatutkimusta. Pykälä johtaisi tilanteisiin, joissa kuntoutuksen osuutta rangaistuksesta ei ratkaisisi kuntoutuksen tarve eikä kuntouttamisen vaikutus nuoren kykyyn elää yhteiskunnan sääntöjen mukaisesti. Lisäksi, koska sosiaali- ja terveystalvet ovat osa perustuslain 19 §:ssä säädettyä oikeutta sosiaaliturvaan, tulisi 3 § muotoilla siten, että nuorisorangaistusta ei määrätä kuntoutuksena vaan kuntoutus voidaan henkilön suostumuksella sisällyttää nuorisorangaistukseen. Näin sanamuoto korostaisi palvelujärjestelmän ja kontrollijärjestelmän riippumattomuutta toisistaan. Toimikunnan ehdotuksessa ei ole myöskään sääntelyä, joka edesauttaisi esimerkiksi päihdehoidon jatkumista rangaistuksen suorittamisen jälkeen.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies pitää yhdenvertaisuusperiaatteen näkökulmasta ongelmallisena sitä, että rangaistuksen voisi suorittaa hoitona vain, jos hoitoa vaativa tila on merkittävästi vaikuttanut rikoksen tekemiseen. Jos hoito ei olisi niin vaikuttanut, nuori sovittaisi rikoksensa 2 §:n mukaisin tavoin, vaikka olisi sinänsä samalla tavalla hoidon tarpeessa.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus katsoo hoitoon tuomitsemisen poikkeavan kaavailluista sopimushoitoon määräämisen periaatteista, joissa keskeisenä on vapaaehtoisuus. Monen nuoren rikosentekijän kohdalla kysymys on samantyyppisistä mielenterveys- ja päihdeongelmista, mutta heidän kohtelunsa tapahtuisi eri perustein.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan nuorisorangaistuksen soveltamisalaan ja sisältöön ehdotetut muutokset (1-3 §) ovat sinänsä kannatettavia.

Suomen Kuntaliitto korostaa monipuolisten hoitopaikkojen saamisen mahdollisuutta.

Päihdeasiamies katsoo, jotta hoitojatkumo tarvittaessa jatkuisi rangaistuksen suorittamisen jälkeen, että pykälään tulisi lisätä 5 momentti, joka kuuluisi seuraavasti:

Nuorisorangaistuksen aikana tulee selvittää vapautumisen jälkeiset tarvittavat tukitoimet yhteistyönä eri viranomaisten ja palveluja tuottavien yhteisöjen kesken. Erityistä huomiota on kiinnitettävä tarpeenmukaisen mielenterveys- ja päihdehoidon hoitojatkumon järjestämiseen vapautumisen jälkeen.

Päihdeasiamiehen mukaan hoitopalveluja tuottavia yksiköitä valittaessa on käytettävissä oltava mahdollisimman monipuolinen valikoima hoitopaikkoja, jotta tekijän on mahdollista saada hoidon tarpeeseensa tarkoituksenmukaisin ja sopivin hoitopaikka (erityisesti niin sanotut kaksoisdiagnoosipotilaat).

Hämeenlinnan käräjäoikeuden lausunnossa viitataan siihen, että 2 momentin mukaan hoitona annettu nuorisorangaistus sisältää siinä mainituin edellytyksin nuorisorangaistuksen perusmuodon. Tämä lienee täytäntöönpanoon tarkoitettu määräys eikä tuomioistuimen tarvinne ”hoitotuomiossaan” ottaa kantaa siihen, että nuorisorangaistus mahdollisesti sisältää perusmuodon.

Jämsän kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan nuoren suostumus hoitona suoritettavaan rangaistukseen on erityisen tärkeä, jotta vältetään turhilta epäonnistumisilta hoitosuhteessa.

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen mukaan tärkeää on, että hoitoseuraamusta harkitaan psykologisen selvityksen pohjalta ja tarvittaessa laajempaan psykiatriseen tutkimukseen perustuen. Näissä selvityksissä olisi hyvä ottaa kantaa myös hoidon kesto.

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto korostaa lastensuojelulain mukaisten toimenpiteiden huomiointa yhteensä sovittamalla.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT pitää hoitovaihtoehdon rajaamista mielenterveys- ja päihdehoitoon kapea-alaisena. Hoidon, kuntoutuksen tai turvaan saattamisen tarve on nuorella yleensä kokonaisvaltainen tila. Samalla tavalla kuin esityksessä sopimushoidosta tulisi nuorisorangaistukseen liittää velvoite selvittää ennen nuorisorangaistukseen sisältyvän hoidon päättymistä mahdollinen jatkohoidon tarve.

3.7.4. Nuorisorangaistuksen tukitoimet (4 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus nuorisorangaistuksesta annettavan lain 4 §:ksi:

Nuorisorangaistuksen täytäntöönpano on sovitettava yhteen sellaisten tukitoimien kanssa, joilla voidaan edistää tekijän elämänhallintaa ja tukea häntä rangaistuksen suorittamisessa.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö on kiinnittänyt huomiota siihen, että toimikunnan ehdotukseen ei sisälly sääntelyä, joka edesauttaisi esimerkiksi päihdehoidon jatkumista rangaistuksen suorittamisen jälkeen. Rangaistuksen suorittamisen jälkeen nuorella ei ole velvoitetta jatkaa hoitoa ja kunnalla on harkintavalta tarkoituksenmukaisen hoidon valinnassa. Nuorisorangaistuslain 4 §:ään tulisi lisätä momentti, jonka mukaisesti ennen rangaistuksen päättymistä yhteistyössä nuoren sekä mahdollisten sukulaisten mukaan nuoren vanhempien ja eri viranomaisten kanssa määriteltäisiin tarvittavat tukitoimet ja käytettävä seuranta järjestelmä.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT katsoo, että samalla tavalla kuin esityksessä sopimushoidosta tulisi nuorisorangaistukseen liittää velvoite selvittää ennen nuorisorangaistukseen sisältyvän hoidon päättymistä mahdollinen jatkohoidon tarve, mikä voitaisiin sisällyttää esimerkiksi lain 4 §:ään.

3.7.5. Alustava toimeenpanosuunnitelma (5 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus nuorisorangaistuksesta annettavan lain 5 §:ksi:

Kriminaalihuoltolaitoksen on laadittava nuorisorangaistuksen alustava toimeenpanosuunnitelma, jos rikoksesta epäilty Kriminaalihuoltolaitoksen arvion mukaan voidaan tuomita nuorisorangaistukseen. Alustava toimeenpanosuunnitelma voidaan myös laatia virallisen syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä.

Alustavasta toimeenpanosuunnitelmasta tulee ilmetä nuorisorangaistuksen pääasiallinen sisältö. Siinä voidaan vaihtoehtoisina esittää nuorisorangaistuksen suorittamista 2 tai 3 §:n mukaisena. Hoidon sisällön tulee olla niin tarkasti määriteltä, että epäilty kykenee ratkaisemaan, antako hän 3 §:n 4 momentissa tarkoitettua suostumusta.

Kriminaalihuoltolaitoksen on kuultava epäiltyä alustavan toimeenpanosuunnitelman laatimisen yhteydessä. Alle 18-vuotiaan epäillyn huoltajalle, edunvalvojalle tai muulle lailliselle edustajalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Jos nuorisorangaistuksen tuomitseminen 3 §:n mukaisesti hoitona voi tulla kysymykseen, Kriminaalihuoltolaitoksen on laadittava alustava toimeenpanosuunnitelma yhteistyössä hoidon järjestävän hoitoyksikön ja epäillyn kanssa.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa, että 5 §:n 3 momentissa otettaisiin huomioon, että hoitotai kuntoutusarvion tekevä yksikkö voi olla eri kuin varsinainen hoitava (kuntouttava) yksikkö.

Päihdeasiamiehen mukaan hoidon tuloksellisuuden kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että hoidon tarpeen arvioinnin tekee niin sanottu moniammatillinen tiimi.

Helsingin hovioikeus painottaa, että turhien viivästyksien ja lykkäämisten välttämiseksi tuomioistuinten kannalta on tärkeää, että seuraamusselvitykseen sisältyvä alustava toimeenpanosuunnitelma olisi viivytyksettä oikeuden saatavilla tuomioistuinkäsittelyssä. Tässä yhteydessä hovioikeus kiinnittää huomiota myös siihen, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 13 §:n 1 momentin mukaan pääkäsittely on alle 18-vuotiaan asiassa pidettävä kahden viikon kuluessa rikosasian vireilletulosta. Aika on osoittautunut käytännössä liian lyhyeksi.

Helsingin kihlakunnan syyttäjänviraston mukaan on erityisesti huolehdittava siitä, että alustavan toimeenpanosuunnitelman laatiminen ei viivästytä asian käsittelyn syyteharkintavaihetta.

Jämsän kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan nuoren kuuleminen hoitona suoritettavan rangaistuksen osalta on erityisen tärkeää, jotta vältytään turhilta epäonnistumisilta hoitosuhteessa. Kriminaalihuoltolaitoksen toimeenpanosuunnitelma järjeistää ja vahvistaa rangaistuksen etenemistä, onhan kysymyksessä maksimissaan vuoden rangaistusaika.

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston mukaan 1 momenttiin on lisättävä seuraava lause: ”Toimeenpanosuunnitelmaa laadittaessa ollaan yhteydessä kunnan sosiaaliviranomaiseen mahdollisten lastensuojelu- ja/tai päihdehuoltolain mukaisten toimenpiteiden huomioimiseksi”. Pykälän 3 momentin viimeiseen virkkeeseen on lisättävä hoitoyksikön ja epäillyn lisäksi sosiaalitoimi.

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen mukaan tärkeää on, että hoitoseuraamusta harkitaan psykologisen selvityksen pohjalta ja tarvittaessa laajempaan psykiatriseen tutkimukseen perustuen. Näissä selvityksissä olisi hyvä ottaa kantaa myös hoidon keston.

3.7.6. Toimeenpanosuunnitelma (6 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus nuorisorangaistuksesta annettavan lain 6 §:ksi:

Kriminaalihuoltolaitoksen on nuorisorangaistuksen tuomitsemisen jälkeen laadittava ja vahvistettava nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelma, josta tulee ilmetä

- 1) sosiaalista toimintakykyä edistävät tehtävät ja ohjelmat sekä mahdolliset yhteen sovittamisen kohteena olevat tukitoimet;
- 2) työpalvelua koskevat määräykset;
- 3) mielenterveys- tai päihdehoidon kesto, hoitosuunnitelma sekä velvoite päihhteettömyyden toteamiseksi tarvittavien näytteiden antamiseen ja muut täytäntöönpanoon liittyvät ehdot; ja

4) valvojan ja valvottavan väliseen yhteydenpitoon liittyvät määräykset.

Toimeenpanosuunnitelman laatimisessa on voimassa, mitä kuulemisesta ja yhteistyöstä säädetään 5 §:n 3 momentissa.

Kriminaalihuoltolaitos ja valvoja voivat toimeenpanosuunnitelman vahvistamisen jälkeen antaa toimeenpanosuunnitelmaan liittyviä täytäntöönpanossa tarpeellisia määräyksiä. Erityisestä syystä toimeenpanosuunnitelmaa voidaan muuttaa tai täydentää sen vahvistamisen jälkeen.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa, että 3 momentissa sana ”erityisestä” korvattaisiin sanalla ”perustellusta”. Lähtökohtaisesti toimeenpanosuunnitelman muuttaminen hoidon tarpeen muuttumisen vuoksi edellyttäisi lääkärinlausuntoa.

Jämsän kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan nuoren kuuleminen hoitona suoritettavan rangaistuksen osalta on erityisen tärkeää, jotta vältetään turhilta epäonnistumisilta hoitosuhteessa. Kriminaalihuoltolaitoksen toimeenpanosuunnitelma järkeistää ja vahvistaa rangaistuksen etenemistä, onhan kysymyksessä maksimissaan vuoden rangaistusaika.

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto esittää tehtäväksi seuraavat lisäykset:

- 1) 1 momentin 1 kohdan loppuun ”yhdessä kunnan sosiaaliselvityksen tehneen tai muun sosiaaliviranomaisen kanssa” ja
- 2) 1 momentin 3 kohdan loppuun ”yhdessä kunnan sosiaaliselvityksen tehneen tai muun sosiaali- ja/tai terveysviranomaisen kanssa”.

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen mukaan tärkeää on, että hoitoseuraamusta harkitaan psykologisen selvityksen pohjalta ja tarvittaessa laajempaan psykiatriseen tutkimukseen perustuen. Näissä selvityksissä olisi hyvä ottaa kantaa myös hoidon keston.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT katsoo, että toimeenpanosuunnitelmaan sisältyvää hoitosuunnitelmaa ei voida kovin yksityiskohtaisesti määrittellä, koska hoitoa on annettava hoidon tarpeen perusteella, joka tarve muuttuu hoitoprosessin aikana.

3.7.7. Nuorisorangaistuksen täytäntöönpanon aloittaminen (7 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus nuorisorangaistuksesta annettavan lain 7 §:ksi:

Nuorisorangaistuksen täytäntöönpano on aloitettava viivytyksettä toimeenpanosuunnitelman tultua vahvistetuksi.

Nuorisorangaistuksen täytäntöönpano voidaan tuomion Kriminaalilaitokselle kirjallisesti antamalla suostumuksella aloittaa ennen tuomion täytäntöönpanokelpoiseksi tulemistä, jos tuomion on tyytynyt tuomioon siltä osin kuin hänet on tuomittu nuorisorangaistukseen.

Jos 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa tuomittu toisen tekemän valituksen johdosta tuomitaan muuhun rangaistukseen, on uudesta rangaistuksesta vähennettävä jo täytäntöön pantua nuorisorangaistusta vastaava määrä.

Nuorisorangaistus raukeaa, jollei sen täytäntöönpano ole alkanut kolmen vuoden kuluttua lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan 3 momentti sisältää ongelman nuorisorangaistuksen vastaavuudesta suhteessa muuhun rangaistukseen eli käytännössä vankeuteen.

3.7.8. Valvojan määrääminen (11 §)

Nuorisoriikostoimikunnan ehdotus nuorisorangaistuksesta annettavan lain 11 §:ksi:

Kriminaalihuoltolaitos määrää nuorisorangaistukseen tuomitulle valvojaksi Kriminaalihuoltolaitoksen virkamiehen. Erityisestä syystä hänen avukseen voidaan määrätä muu tehtävään sopiva ja siihen suostunut henkilö, jolle voidaan valtion varoista maksaa palkkio ja kulukorvaus.

Valtiovarainministeriö toteaa, että esityksestä ei käy ilmi se, kuinka laajasti käytettäisiin järjestelyä, jossa avuksi määrätään muu henkilö, mitä muilla henkilöillä tarkoitetaan ja mitkä arvioidut henkilöstövaikutukset siten ovat.

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan tulisi erityistä huomiota kiinnittää siihen, että valvonta pidetään mahdollisimman tarkoin erillään hoito- ja kuntoutusjärjestelyistä siten, ettei välittömässä asiakassuhteessa oleva hoitohenkilökunnan edustaja toimi apuvalvonnan tehtävissä ja yhteyshenkilönä suhteessa Kriminaalihuoltolaitokseen.

3.7.9. Valvojan tehtävät (12 §)

Nuorisoriikostoimikunnan ehdotus nuorisorangaistuksesta annettavan lain 12 §:ksi:

Valvojan tulee

- 1) tukea ja ohjata valvottavaa;
 - 2) olla yhteydessä tuomittuun toimeenpanosuunnitelmassa määrättyllä tavalla;
 - 3) olla riittävässä määrin yhteydessä valvottavan huoltajaan, edunvalvojaan tai muuhun lailliseen edustajaan;
 - 4) valvoa sosiaalista toimintakykyä edistävien tehtävien ja ohjelmien, työpalvelun sekä mielen-terveys- ja päihdehoidon suorittamista; ja
 - 5) ilmoittaa Kriminaalihuoltolaitokselle toimeenpanosuunnitelman määräysten rikkomisesta.
- Valvojan on toimittava niin, että hänen toimenpiteistään ei aiheudu tuomitulle tai hänen läheisilleen tarpeetonta haittaa.

Kriminaalihuoltolaitoksen mukaan väärinkäsitysten välttämiseksi olisi syytä käyttää yhtenäistä terminologiaa eli korvata 1 momentin 2 kohdassa sana ”tuomittuun” sanalla ”valvottavaan”.

3.7.10. Nouto nuorisorangaistuksen suorittamista varten (15 §)

Nuorisoriikostoimikunnan ehdotus nuorisorangaistuksesta annettavan lain 15 §:ksi:

Jos nuorisorangaistukseen tuomittu ilman valvojan tiedossa olevaa hyväksyttävää syytä jättää saapumatta valvontaan liittyvään tapaamiseen tai muuhun 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuun tilaisuuteen,

tuomittu voidaan noutaa valvojan määräämään seuraavaan sellaiseen tilaisuuteen. Poliisin on annettava noudon toteuttamiseksi virka-apua.

Noudosta päättää pidättämiseen oikeutettu poliisimies Kriminaalihuoltolaitoksen pyynnöstä. Noudosta huolehtii poliisimies, joka saa ottaa noudettavaksi määrätyn kiinni. Nouto on pyrittävä suorittamaan niin, ettei tuomittu sen vuoksi joudu tarpeettomasti huomion kohteeksi. Tuomittua ei saa pitää kiinni kauempaa kuin tilaisuuteen noutaminen edellyttää.

Nuorisorangaistukseen tuomitulle on rangaistuksen suorittamisen alkaessa ilmoitettava, että 1 momentissa tarkoitettu laiminlyönti voi johtaa noutoon.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan nouto on hyvä keino varmistaa rangaistuksen suorittaminen. Jossain määrin tulkinnanvarainen on kuitenkin määräys siitä, että valvottavaa ei saa pitää kiinni kauempaa kuin tilaisuuteen noutaminen edellyttää. Määräys voi johtaa erilaisiin käytäntöihin esimerkiksi suurissa kaupungeissa ja syrjäseuduilla. Olisi suotavampaa, että säädettäisiin aikarajat siitä, miten kauan kiinnipitäminen saa kestää.

Rikosseuraamusviraston mukaan ongelmaksi nuorisorangaistuksessa saattaa tulla se, että päihdeongelmaiset nuoret eivät pysy hoidossa. Hoitoon tulisikin liittää noutomahdollisuus.

Lappeenrannan käräjäoikeuden mukaan 16 §:n mukaiset seuraamukset voisivat sopia seuraamuksiksi 15 §:ssä tarkoitetuista laiminlyönneistä. Jollei vapaaehtoinen täytäntöönpano onnistu, se voitaisiin keskeyttää. Nouto on vapaudenmenetyksen takia muutoinkin ylimitoitettu tehoste tällaisissa tapauksissa.

Jämsän kihlakunnan poliisilaitoksen lausunnossa todetaan, että osa nuorista suhtautuu välinpitämättömästi rangaistuksen suorittamiseen. Perustellusti voidaan kysyä, välittääkö nuori leimautumisesta, jos hän itse tarkoituksella välttelee tapaamista. Jos poliisille määrätään velvollisuus noutaa nuori tapaamiseen, tulisi samalla määritellä ne oikeudet, joilla poliisi voi perustella pääsyä esimerkiksi lukittuun asuntoon sekä ottaa kiinni väkivaltaisesti käyttäytyvän. Poliisi saattaa joutua turhiin käynteihin ja etsintöihin, mikä voi viivästyttää hälytystehtäviä. Poliisilain 3 §:n mukaan poliisin on olosuhteiden vaatiessa asetettava tehtävät tärkeysjärjestykseen. Päällystölle tulisi säätää oikeus olla hakematta nuorta tapaamiseen työtilanteen (olosuhteiden) niin vaatiessa. Tämä asia on käytännössä sitä tärkeämpi mitä pienemmästä poliisilaitoksesta on kysymys. Vuoden mittaisessa nuorisorangaistuksessa nuori voidaan joutua teoriassa hakemaan 24 kertaa (12 x 2) valvojan puheille. On myös mahdollista, että vaivoin paikalle saatu nuori poistuu tapaamisesta saman tien poliisin poistuttua.

3.7.11. Nuorisorangaistuksen ehtojen ja määräysten rikkominen (16 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus nuorisorangaistuksesta annettavan lain 16 §:ksi:

Jos nuorisorangaistukseen tuomittu menettelee vastoin toimeenpanosuunnitelmaa tai siihen perustuvia määräyksiä, Kriminaalihuoltolaitoksen on annettava hänelle suullinen tai kirjallinen huomautus. Jos tuomittu ei siitä ojennu, hänelle on annettava kirjallinen varoitus.

Varoituksen yhteydessä tuomitulle on ilmoitettava, että sen noudattamatta jättäminen johtaa asian saattamiseen käsiteltäväksi tuomioistuimessa ja 18 §:ssä tarkoitetun rangaistuksen tuomitsemiseen.

Jos nuorisorangaistukseen tuomittu ei aloita nuorisorangaistuksen suorittamista tai jättää suorittamisen kesken, ei ojennu varoituksesta tai muuten vakavasti rikkoo toimeenpanosuunnitelman ehtoja tai siihen perustuvia määräyksiä, Kriminaalihuoltolaitoksen on ryhdyttävä toimenpiteisiin asian saattamiseksi tuomioistuimen käsiteltäväksi. Samalla Kriminaalihuoltolaitos voi kieltää nuorisorangaistuksen täytäntöönpanon tai keskeyttää sen.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää epäkohtana sitä, ettei lakiehdotuksiin sisälly tarkempia menettelysäännöksiä tilanteisiin, joissa rangaistuksen suorittaminen jää kesken. Miten esimerkiksi tulisi arvioida tilannetta, jossa rangaistusta suorittaessa psykiatrinen avohoito keskeytyy ja nuori joutuu tahdosta riippumattomaan psykiatriseen hoitoon mielenterveyslain 8 §:n mukaisesti? Mikä merkitys olisi nuoresta tehdyillä seuraamusselvityksillä ja sosiaaliselvityksillä ja tulisiko niitä täydentää tuomioistuinta varten keskeytymistilanteissa?

Kriminaalihoitolaitoksen mukaan kolmiportainen huomautusjärjestelmä tuntuu liioittelulta. Nuoren on ehkä vaikea erottaa huomautuksen ja varoituksen eroa. Kaikkiin yhdyskuntaseuraamuksiin olisi hyvä luoda samansisältöinen rikkomuksiin reagointimenettely. Siis huomautukset riittävät.

Suomen Syyttäjähdistys ry:n mukaan 3 momentista tulisi poistaa ”vakavasti”, koska yksittäisillä sanoilla tulisi olla sama merkitys yleisessä ja oikeudellisessa kielenkäytössä. Muuten syntyy tilanne, jossa adjektiivilla on yleisestä kielenkäytöstä poikkeava merkitys.

3.7.12. Rikkomusten oikeudenkäyntimenettely (17 §)

Nuorisoriikostoimikunnan ehdotus nuorisorangaistuksesta annettavan lain 17 §:ksi:

Kriminaalihoitolaitoksen on 16 §:n 3 momentissa tarkoitetussa tapauksessa laadittava selvitys asiasta viralliselle syyttäjälle. Jos syyttäjä katsoo nuorisorangaistukseen tuomitun menetelleen mainitussa lainkohdassa tarkoitetulla tavalla, hänen tulee viivytyksettä saattaa asia tuomitun asuinpaikan tai nuorisorangaistukseen johtaneen rikosasian ensimmäisenä oikeusasteena ratkaiseen tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Tuomioistuimen on varattava tuomitulle tilaisuus tulla kuulluksi ennen asian ratkaisemista. Ratkaisua julistettaessa poissa olevalle tuomitulle on välittömästi ilmoitettava ratkaisu muutoksenhakuohjeineen. Muutoin noudatetaan soveltuvin osin, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään.

Valitus, jolla haetaan muutosta tuomioistuimen tämän pykälän nojalla tekemään ratkaisuun, on käsiteltävä kiireellisenä.

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan ensisijaisena käsittelyfoorumina pitäisi olla sen tuomioistuimen, joka on ratkaissut nuorisorangaistukseen johtaneen asian ensimmäisenä oikeusasteena. Tällä tuomioistuimella on parhaat tiedot aikaisemman jutun vakavuusasteesta, millä on merkitystä 18 §:n säättämin tavoin tilalle tuomittavan rangaistuksen kannalta.

Helsingin kihlakunnan syyttäjänviraston lausunnossa todetaan olevan odotettavissa, että tämänkaltaisen asioiden määrä on merkittävä. Ehdotuksessa jätetään avoimeksi, onko syyttäjän otettava kantaa uuteen rangaistukseen ja missä kokoonpanossa tuomioistuimen juttu käsitellään.

3.7.13. Nuorisorangaistuksen sijaan tuomittava rangaistus (18 §)

Nuorisoriikostoimikunnan ehdotus nuorisorangaistuksesta annettava lain 18 §:ksi:

Jos tuomioistuin toteaa nuorisorangaistukseen tuomitun menetelleen 16 §:n 3 momentissa tarkoitulla tavalla, sen tulee tuomita hänet muuhun rangaistukseen, joka vastaa nuorisorangaistuksesta suoritamatta jäänyttä osaa.

Uutta rangaistusta määrättäessä on harkinnassa otettava huomioon tuomitun ikä, suorittamatta jäänyt nuorisorangaistuksen osa, tuomittavan moitittavan menettelyn vakavuusaste, nuorisorangaistuksen tuomitsemiseen johtaneen rikoksen laatu ja muut vastaavat seikat. Jos siihen on erityisiä syitä, nuorisorangaistuksen suorittamatta jäänyttä osaa vastaavasti voidaan tuomita ehdoton vankeusrangaistus.

Jos suorittamatta jääneen rangaistuksen osa on vähäinen tai jos siihen on muuten syytä, tuomioistuin voi katsoa nuorisorangaistuksen kokonaan suoritetuksi.

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan säännös jättää tuomioistuimelle runsaasti harkinnanvaraa. Tuomitun oikeusturvan kannalta on olennaista, ettei hän tule tuomituksi ankarampaan rangaistukseen kuin mitä hänelle olisi tuomittu, jos hän ei olisi alun perin suostunut sisällyttämään kuntoutusta nuorisorangaistukseen. Epäkohtana on, ettei lakiehdotuksiin sisälly tarkempia menettelysäännöksiä tilanteisiin, joissa rangaistuksen suorittaminen jää kesken. Miten esimerkiksi tulisi arvioida tilanne, jossa rangaistusta suorittaessa psykiatrinen avohoito keskeytyy ja nuori joutuu tahdosta riippumattomaan psykiatriseen hoitoon mielenterveyslain 8 §:n mukaisesti? Mikä merkitys olisi nuoresta tehdyillä seuraamus- ja sosiaaliselvityksillä ja tulisiko niitä täydentää tuomioistuinta varten keskeytymistilanteissa?

Kriminaalilaitoksen mukaan toimikunta ei mainitse esimerkkejä siitä, mitä olisivat ne erityiset syyt, jotka voisivat johtaa nuorisorangaistuksen tuomitsemiseen ehdottomaksi vankeudeksi. Toimikunta näkee vankeuden jonkinlaiseksi yleiseksi pelotteeksi, joka saisi tuomitut noudattamaan asetettuja velvollisuuksia. Vankeuteen tuomitsemista käyttäytymiseen liittyvien rikkomusten johdosta on pidettävä kohtuuttomana.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus toteaa, että mikäli kysymyksessä on vakavan mielenterveys- tai päihdeongelman takia kyvyttömyys suoriutua nuorisorangaistuksesta, nuori tulisi jättää rangaistukseen tuomitsematta ja ohjata asianmukaiseen hoitoon.

Helsingin hovioikeuden mukaan muuntoasiaa käsittelevän tuomioistuimen voi olla hyvin vaikeata ottaa kantaa siihen, mikä on nuorisorangaistuksen suorittamatta jäänyt osa. Tuomioistuin ei useinkaan asiaa ratkaistessaan tiedä, minkä rangaistuksen ja mahdollisesti jopa pitkähkö vankeusrangaistuksen sijaan nuorisorangaistus on tuomittu. Nuorisorangaistuksen muuntamisasiaa käsittelevälle kokoonpanolle ei tule välttämättä kokonaiskuvaa asiasta pelkästään aikaisempaa tuomiota lukiella. Ratkaisu voisi olla, että tuomioistuin nuorisorangaistukseen tuomitessaan ilmoittaisi vankeusrangaistuksen harkitsemansa pituisena ja tuomitsisi rangaistuksen suoritettavaksi nuorisorangaistuksena. Mainitunlaisesta ratkaisusta olisi apua myös 7 §:n 3 momentin tarkoittamassa tapauksessa eli kun nuorisorangaistus sen suorittamisen aloittamisen jälkeen muuttuu valituksen vuoksi ehdottomaksi vankeudeksi. Myös rikoslain 3 luvun 11 §:n nojalla tehtävän vähennyksen huomioon ottamisessa voi tulla vaikeuksia. Nuorisorangaistuksen kuten rangaistusseuraamusjärjestelmän yleensäkin tulisi olla soveltamisen kannalta mahdollisimman selkeä.

Helsingin hovioikeuden mukaan tulisi lisäksi harkita, oliko tarkoituksenmukaisempaa tuomita ehdollinen vankeusrangaistus vain erityisestä syystä nuorisorangaistuksen suorittamatta jäänyttä osaa vastaavasti. Ehdottoman vankeusrangaistuksen uhalla voidaan olettaa olevan pelotteena erityisestävä vaikutus. Mikäli päädytään siihen, että ehdotonta vankeutta tuomitaan vain erityisestä syystä, olisi myös ajateltavissa, että nykyistä ehdollisen vankeusrangaistuksen koeaikaa ja valvontaa kehitettäisiin nuorisorangaistuksen suuntaan mielenterveys- ja päihdehoitoineen. Nuorisorangaistus voi-

taisiin tuomita vasta sen jälkeen, kun nuoren henkilön ei ole todettu ojentuneen ehdollisista vankeusrangaistuksista niihin sisältyvistä uudistetuista ja tehostetuista valvonnoista huolimatta.

Kouvolan hovioikeus pitää keskeyttämisestä määrättäviä sanktioita riittämättöminä. Erityisen hankala tilanne on alle 18-vuotiaiden rikoksenteijöiden kohdalla, joille nuorisorangaistuksen keskeyttämisen sanktiona tulisi mitä ilmeisimmin edelleen kyseeseen ehdollinen vankeusrangaistus mahdollisine oheissakkoineen. Uuden rangaistuksen tulisi olla niin tuntuva, että se uhka olisi omiaan kannustamaan nuorta noudattamaan toimeenpanosuunnitelmaa ja suorittamaan nuorisorangaistus loppuun.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan nykytilanteessa aiheutuu jatkuvaa epäselvyyttä siitä, minkä määräinen rangaistus suorittamatta jääneestä nuorisorangaistuksesta on tuomittava. Jos uuden rangaistuksen tuomitsee muu kokoonpano kuin nuorisorangaistuksen tuominnut, on huomattavan vaikea arvioida sitä, millaista vastaavuutta rangaistusta alun perin tuomittaessa on tarkoitettu ja mitä osaa jo suoritettu nuorisorangaistus siitä edustaa. Ehdotus ei ole tuomassa parannusta tähän asiointilaan. Oikeusvarmuus ja yhdenvertaisuus saattavat tulla loukatuiksi. Nuorisorangaistuksen vastaavuus tulee määritellä ainakin hallituksen esityksen perusteluissa.

Hämeenlinnan käräjäoikeuden lausunnossa todetaan, että 2 momentin mukaan ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitseminen edellyttää erityisiä syitä. Alle 18-vuotiaan osalta tähän olisi vaadittava ehdotetun rikoslain 6 luvun 9 §:n 2 momentin mukaiset perusteet. Sen sijaan 18-20-vuotiaiden osalta nuorisorangaistus saattaa usein olla tuomitsemistilanteessa ehdottoman vankeusrangaistuksen vaihtoehto ja siten luonnollinen ”sijaisseuraamus”.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäsoston mukaan ongelmalliselta vaikuttaa se, että nuorisorangaistukseen tuomittu nuori ei rangaistuksen ehtoja ja määräyksiä rikkoessaan voi ennakoita, minkälaiseksi muuntorangaistus muodostuu.

Suomen Lakimiesliiton mukaan alle 18-vuotiaille tultaisiin tuomitsemaan tilalle ehdollinen vankeusrangaistus yksinään tai oheissakolla tehostettuna. Uhan pitäisi kuitenkin olla niin tuntuva, että se edesauttaisi toimeenpanosuunnitelman noudattamista ja nuorisorangaistuksen suorittamista loppuun.

3.7.14. Yhteisen ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitseminen (19 §)

Nuorisorikostoimikunnan ehdotus nuorisorangaistuksesta annettavan lain 19 §:ksi:

Rikoslain 7 luvun 8 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa virallisen syyttäjän on toimitettava tuomioistuimelle selvitys siitä, kuinka paljon nuorisorangaistusta on ehditty panna täytäntöön.

Kun yhteinen ehdoton vankeusrangaistus on 1 momentissa mainitun lainkohdan mukaisesti tuomittu, Kriminaalihuoltolaitoksen on muutoksenhausta huolimatta heti keskeytettävä nuorisorangaistuksen täytäntöönpano. Kriminaalihuoltolaitos voi keskeyttää täytäntöönpanon myös, jos se saa syyttäjältä ilmoituksen, että nuorisorangaistukseen tuomittua tullaan syyttämään rikoksesta, joka syyttäjän arvion mukaan voi johtaa ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemiseen.

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan 1 momentissa tarkoitettun selvityksen saaminen edellyttää sitä, että Kriminaalihuoltolaitos on keskeyttänyt nuorisorangaistuksen täytäntöönpanon, mikä taas edellyttää säännönmukaisesti syyttäjän tekemää keskeytyspyyntöä.

3.8. Laki nuorista rikoksentekijöistä annetun lain eräiden säännösten kumoamisesta

Lakiehdotuksesta ei lausuttu.

3.9. Laki henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain 5 §:n muuttamisesta

Lakiehdotuksesta ei lausuttu.

3.10. Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta

Lakiehdotuksesta ei lausuttu.

4. MIETINNÖN II OSAAN LIITTYVÄT LAUSUNNOT

4.1. Yhteenveto mietinnön II osaan liittyvistä lausunnoista

Prosessioikeuteen liittyviä kysymyksiä

Matkustuskiellosta lausuneet tahot pitävät sitä pääosin käyttökelpoisena keinona nuoren rikoskierteen katkaisemisessa. Matkustuskieltoa voidaan käyttää kuitenkin vain laissa säädetyin edellytyksin. Lisäksi joissakin lausunnoissa todetaan, että matkustuskiellolla ei ole suurtakaan vaikutusta, kun rikoksia tehdään ryhmässä ja päihteiden vaikutuksen alaisena tai kun rikosentekijän rikoskierre ei ole enää alussa.

Nuorten rikosasioiden käsittelyn nopeuttamiseen liittyen tärkeänä pidetään toimivaa viranomaisyhteistyötä. Nopeuttamistavoitteen katsotaan koskevan myös muuta kuin ensimmäisen oikeusasteen käsittelyä. Lainsäädäntöä ei nähdä välttämättä käyttökelpoisena nopeuttamista edistävänä tekijänä.

Huoltajan osallistumista nuoren rikosasian käsittelyyn pidetään tärkeänä. Joissakin lausunnoissa katsotaan, että vanhemmat pitäisi velvoittaa osallistumaan käsittelyyn. Valtaosa lausunnonantajista kuitenkin katsoo, että osallistumisen tulee toimikunnan kannan mukaisesti tapahtua vapaaehtoiselta pohjalta.

Oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta lausuneet tahot esittävät erilaisia mielipiteitä siitä, missä määrin nuoren rikosentekijän tilanteen selvittämiseen liittyvien asiakirjojen pitäisi olla salaisia ja niiden käsittelyn ei-julkista.

Seuraamusjärjestelmä

Yleisesti ottaen joissakin lausunnoissa katsotaan, että toimikunnan työ seuraamusjärjestelmän kehittämiseksi on jäänyt keskeneräiseksi. Lapsia koskeva seuraamusjärjestelmä myös ehdotetaan kokonaan irrottavaksi täysi-ikäisiä koskevasta seuraamusjärjestelmästä omalla lainsäädännöllä. Joissakin lausunnoissa viitataan tiettyihin ulkomaisiin ratkaisumalleihin, joita pidetään toimivina myös Suomessa.

Ehdollista vankeutta koskevissa lausunnoissa todetaan, että se on toimiva seuraamus useimpien tuomittujen kohdalla. Nuoren rikosentekijän tilanteen selvittämisen arvioidaan parantavan valvonnan tarpeen arviointiedellytyksiä. Ehdollista vankeutta pidetään ongelmallisena sanktiona nuorisorangaistuksen ehtojen rikkomisesta. Myös alle 18-vuotiaana rikoksiin syyllistyneiden valvonnan poistamista ehdotetaan.

Sakkoa pidetään nuorille huonosti soveltuvana seuraamuksena tuomittujen varattomuuden vuoksi.

Laitosarestiin suhtaudutaan kielteisesti. Sen sijaan lukuisissa lausunnoissa katsotaan, että teknisesti valvotun kotiarestin käyttöön ottamista tulisi edelleen selvittää. Joissakin lausunnoissa kotiaresti yhdistetään matkustuskieltoon tai muuten pakkokeinonomaiseen käyttöön. Toimikunnan tarkastelemat muut uudet seuraamusvaihtoehdot (rangaistusvaroitus, ehdollinen tuomitsematta jättäminen ja erityinen valvontaseuraamus) eivät saa kannatusta muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta.

Rikosoikeudellinen vastuikäraja

Lähes kaikki vastuikärajasta lausuneet tahot kannattavat ikärajan säilyttämistä nykyisenä. Yhdessä lausunnossa katsotaan, että kiinteästä vastuikärajasta tulisi luopua. Toisen mukaan myös 12-14-vuotiaat rikoksenteikijät tulisi saattaa seuraamusjärjestelmän piiriin.

Sovittelu

Kaikki sovittelusta lausuneet pitävät sitä toimivana keinona nuorten rikosten käsittelyssä. Tärkeänä pidetään sovittelun laajentamista ja sen sisällöllistä kehittämistä ja yhdenmukaistamista.

Viranomaisyhteistyö nuoren rikosasian käsittelyssä

Viranomaisyhteistyötä pidetään tärkeänä nuoren rikosasian käsittelyssä. Myös toimikunnan korostamaa paikallista ryhmäyhteistyötä pidetään useissa lausunnoissa hyvänä. Lainsäädännöllisiä ratkaisuja ei pidetä välttämättöminä.

Rikosoikeudellista vastuikärajaa nuoremmat lapset

Lastensuojelujärjestelmää lukuun ottamatta mietinnön tätä osaa koskevia lausumia on vähän. Lastensuojelua pidetään tärkeänä keinona lasten rikollisuuteen ajautumisen estämisessä. Toisaalta katsotaan, että lastensuojelujärjestelmän tehokkuutta on parannettava ja toimintatapoja kehitettävä. Lausunnoissa korostetaan selkeästi lisävoimavarojen tarvetta.

4.2. Yleisiä lausumia mietinnön II osasta

Valtiovarainministeriö katsoo, että mietinnön II osaan ei sisälly selkeää asiakohtaista taloudellisten vaikutusten arviointia, vaan näitä ulottuvuuksia on käsitelty pelkästään yleisellä tasolla. Aiempi perusteellisempi panostaminen rikoksenteikijöiden sosiaalistamiseen ja kuntouttamiseen voi johtaa resurssien määrän, laadun ja kohdentamisen uudelleenarviointiin. Mietinnön perusteella voitaneen kuitenkin ennakoida, että toiminnan järjeistämistä ja yhteistyön lisäämisestä aiheutuu myös kustannussäästöjä tehokkuuden lisääntymisen myötä.

Tietosuojavaltuutetun toimiston lausunnossa todetaan, että II osaan sisältyy myös henkilötietojen käsittelyyn liittyviä näkemyksiä. On huomattava, että ehdotetun lainsäädännön puitteissa tapahtuva henkilötietojen käsittely koskee suurimmalta osin henkilötietolain 11 §:n tarkoittamia arkaluonteisia tietoja. Näin ollen on välttämätöntä menetellä henkilötietolain 12 §:n 1 momentin 5 kohdan edellyttämällä tavalla eli säätää arkaluonteisten henkilötietojen käsittelystä lailla. On myös huomattava, että ehdotuksen säatelemään toimintaan osallistunee myös muita kuin viranomaisia tai viranomaisvastuulla toimivia. Näiden kohdalla on tarpeen varmistaa, että henkilötietolain suojaamisvelvoitteet ja vaihtoehtoisuus ovat tarpeeksi hyvin tiedossa.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskus on samoilla linjoilla, mitä tulee II osan asioiden perusteluihin ja niistä tehtyihin johtopäätöksiin ja muutosehdotuksiin. Tärkeitä ovat viranomaisten saumaton yhteistyö, varhainen puuttuminen ja nopea reagoiminen tapahtumiin. Nuorten parissa toimivilla henkilöillä on oltava nuoriin liittyvää asiantuntemusta ja ymmärrystä nuorten kehitykseen liittyvistä erityispiirteistä. Nuorten rikollisuuden ennalta ehkäisyssä asioihin tulisi voida ja pystyä vaikuttamaan siinä ympäristössä, jossa lapset ja nuoret luontaisesti elävät. Huomiota tulisi kiinnittää van-

hemmuuden tukemiseen, päivähoitoon, koulutoimeen ja harrastustoimintaan luomalla niille mahdollisimman optimaaliset puitteet. Moniammatillisen yhteistyön merkitystä ja selkeiden vastuulinjausten sopimista on syytä korostaa.

Oulun käräjäoikeuden mukaan toimikunnan ehdotukset ja kannanotot ovat perusteltuja ja kannattavia. Huomautettavaa mietinnön II osan johdosta ei ole.

Turun käräjäoikeus toteaa, että 15 vuoden ikä on vain lainsäätäjän määräämä hetki, jolloin lapsi tulee rikosoikeudellisesti vastuunalaiseksi. Tämän vuoksi, ja koska nuorisoriikollisuus johtuu pääosin lapsen kasvuolosuhteista, nuoria koskevan rangaistusjärjestelmän kehittämisen jatkovalmistelua varten olisi asetettava laajapohjainen komitea, jossa olisivat edustettuina kaikki lasten ja nuorten asioista vastuussa olevat viranomaistahot. Komitea olisi erittäin tärkeä, koska nuoria koskevan rangaistusjärjestelmän kehittämisellä pystytään kaikissa olosuhteissa vaikuttamaan vain marginaalisesti nuorisoriikollisuuteen. Myös 15 vuotta täyttäneen henkilön yhteiskunnallistuttamisessa tarvitaan lastensuojelu-, koulutus- ja terveydenhuoltoviranomaisten saumatonta yhteistyötä. Poliisi, tuomioistuimet ja vankeinhoitolaitos voivat vain olla avustamassa tätä työtä.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunnan mukaan mietinnön II osa antaa haasteita koko suomalaiselle yhteiskunnalle ja sosiaalitoimelle. Esitetyt toimenpide-ehdotukset ovat tärkeitä ja toteutuessaan ehkäisevät nuorten syrjäytymiskehitystä ja rikollisuuteen ajautumista. Tärkeää ehkäisevässä mielessä on paikalliseen ilmapiiriin ja kulttuuriin vaikuttaminen, samoin lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen kaikin tavoin.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä – PÄIVYT toteaa, että toimikunnan järjestelmärviosta saa sen käsityksen, että jo nyt lainsäädäntö ja viranomaistyön lähtökohdat ovat varsin paikallaan. Ilmeisesti toisenlainen ja kriittisempi näkökulma asioihin olisi avautunut, kun järjestelmää ja sen voimavaroja, tavoitteita ja säädöstulkintaa olisi kuvattu joidenkin todellisten nuorten rikostapausten käsittelyn kautta.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto korostaa sitä, että lasten ja nuorten ongelmakäyttäytymisen ehkäiseminen vaatii kunnossa olevia sosiaali-, terveys- ja opetustoimen perus- ja erityispalveluita kuten riittävän pieniä oppilasryhmiä koulussa, toimivia oppilashuollon, erityisopetuksen, vanhemmuuden tuen, lastensuojelun ja lasten ja nuorten mielenterveyden resursseja.

4.3. Nuorisoriikollisuuden ominaispiirteitä ja taustatekijöitä

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen mukaan toimikunta on ansiokkaasti koonnut nuorisoriikollisuuden taustatekijöistä tutkitun tietouden tiiviiseen muotoon. Tiedossa on riittävästi seikkoja, joiden perusteella nuorisoriikollisuuden ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen olisivat mahdollisia. On kunkin hallinnonalan itsetutkiskelun paikka selvittää, miksi kuitenkin käytännössä toimenpiteet jäävät helposti suunnitelmien tasolle.

4.4. Prosessioikeuteen liittyviä kysymyksiä

4.4.1. Matkustuskielto

Sisäasiainministeriön mukaan 201 matkustuskieltoa määrättiin 15-20-vuotiaille vuonna 2002. Matkustuskielto on varteenotettava keino ehkäistä rikoksia tietyissä yksittäistapauksissa. Sitä voidaan kuitenkin käyttää ainoastaan laissa säädetyin edellytyksin, minkä vuoksi tulisi tarkastella uusia vaihtoehtoja. Yksi kokeilemisen arvoinen vaihtoehto on kotiaresti.

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy toimikunnan näkemykseen matkustuskiellon käyttökelpoisuudesta. Matkustuskielto sopii hyvin yhteen lastensuojelulain mukaisten toimenpiteiden kanssa.

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan poliisin määräämän matkustuskiellon käytön lisääminen nuoren rikoskierteen katkaisemisessa on kannatettava ajatus. Tärkeää on myös se, että määrättyä matkustuskieltoa valvotaan tehokkaasti ja sen rikkomisesta seuraavat laissa säädetyt sanktiot.

Rikosseuraamusviraston mukaan matkustuskielto saattaa olla yksi keino nuoren rikoskierteen katkaisemisessa ja se saattaa vähentää nuorten vangitsemisten määrää. Rangaistus voidaan panna täytäntöön vasta, kun tuomio on täytäntöönpanokelpoinen tai lainvoimainen.

Kriminaalihuoltolaitoksen mukaan matkustuskieltoa ja muitakin pakkokeinolain mahdollisuuksia on syytä toimikunnan ehdotuksen mukaisesti suosia erityisesti tutkintavankeuden vaihtoehtona.

Kouvolan hovioikeus pitää matkustuskiellon määräämistä hyvänä ja nopeana puuttumistapana rikoskierteen katkaisussa. Yhtä nopeaan puuttumiseen on hyvin vaikea päästä seuraamusjärjestelmän piirissä. Matkustuskiellon käyttöä on laajennettava ja huomiota kiinnitettävä erityisesti kiellon määräämisessä esiintyvien paikkakuntakohtaisten erojen tasaamiseen.

Turun käräjäoikeus pitää nuoreen kohdistuvaa matkustuskieltoa erittäin käyttökelpoisena.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäosaston mukaan matkustuskielto saattaa jossakin tapauksissa katkaista rikoskierteen. Kun kuitenkin nuoret tekevät rikoksensa usein ryhmässä ja päihteiden vaikutuksen alaisena, ei matkustuskiellolla pakkokeinona ole suurtakaan vaikutusta rikosten estämisessä. Totaalisella lyhytaikaisella vapaudenmenettämällä saavutetaan usein parempia tuloksia.

Turun kihlakunnan syyttäjänvirasto korostaa matkustuskiellon käyttökelpoisuutta rikoskierteen katkaisemisessa. Pakkokeinon käyttämisestä on saatu hyviä kokemuksia.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos katsoo, että matkustuskielto soveltuu erinomaisen hyvin sellaisille nuorille, joilla ei ole juurikaan rikollista taustaa ja joiden rikoskierte on vasta alussa. Rikoksiin toistuvasti syyllistyvät nuoret eivät piittaa matkustuskiellosta. Matkustuskiellon käytettävyyttä vähentää myös se, että nuoret yleensä tekevät rikoksia ryhmässä. Useat epäillyt on voitava eristää toisistaan. Eristämiskeinoina kysymykseen tulevat pidättäminen ja vangitseminen. Matkustuskielto saattaisi kuitenkin olla tehokas keino käytettäväksi ehdollisen vankeuden ja siihen liittyvän valvonnan tehosteena.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunnan mukaan matkustuskielto on ilmeisesti useissa tapauksissa käyttökelpoinen. Nuoren liikkumisen estäminen vapaudessa on kuitenkin vaikeaa.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä – PÄIVYT katsoo, että matkustuskielto ei ole välttämättä oleellinen keino nuorten kohdalla.

4.4.2. Käsittelyn nopeuttaminen

Kriminaalihuoltolaitoksen mukaan rikosprosessin vitkastelematon sujuminen on arvokasta iästä riippumatta. Erityisen tärkeää se on lasten ja nuorten asioissa, mikäli lapsiin kohdistettaisiin täysi-ikäisistä poikkeavia seuraamuksia ja aikuisten seuraamuksista poikkeavia täytäntöönpanomuotoja. Nopeus sinällään ei voine olla itseisarvo.

Rovaniemen hovioikeuden mukaan keskeistä on, että nuoren asian käsittely saadaan vireille ja hoidetuksi mahdollisimman nopeasti koko rikoshoidon ketjussa viranomaisten ja muiden tahojen toimivan ja laadukkaan yhteistyön pohjalta.

Turun käräjäoikeus toteaa olleensa mukana nopeuttamiskokeilussa. Käräjäoikeus pitää erityisen tärkeänä lyhyttä aikaa teosta oikeuskäsittelyyn. Nopeuttamiskokeilu on kohdistunut liikaa yksinomaan ensimmäisen oikeusasteen käsittelyyn.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäsoston mukaan pelkästään ehdotetuilla lainmuutoksilla ei nuorten juttujen kokonaiskäsittelyaikaa saada lyhennettyä. Velvoittavien säännösten lisäksi tarvitaan oikeaa asennetta ja tahtoa.

Turun kihlakunnan syyttäjänviraston mukaan nuorten tekemien rikosten käsittelyn nopeuttaminen on ensiarvoisen tärkeää. Nopeuttamisen tulisi kuitenkin perustua prosessin kaikissa vaiheissa lainsäädäntöön ja erityisesti tulisi tehostaa kunnallisten viranomaisten osallistumista rikosasian käsittelyyn.

Suomen Lakimiesliitto katsoo nuorten rikosasioiden nopeutettua käsittelyä koskevan kokeilun pohjalta, että käsittelyn nopeuttamista eivät ole niinkään omiaan edistämään laissa asetetut määräajat vaan nuorten rikosasioiden käsittelyssä mukana olevien tahojen työn ja ennen kaikkea yhteistyön järjestäminen niin, että asia saadaan mahdollisimman nopeasti käsitellyksi. Asian käsittelyn nopeuttamista edistetään selkeillä menettelytapasäännöksillä erityisesti nuoren rikoksentekijän tilanteen selvittämisen yhteydessä. Voidaan perustellusti kysyä, onko käräjäoikeuskäsittelylle asetettu kahden viikon määräaika tarpeellinen.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä – PÄIVYT herättää kysymyksen siitä, eikö nopeutetun käsittelyn kokeiluista olisi löytynyt jotakin lainsäädäntöön vietävää.

4.4.3. Huoltajan osallistuminen nuoren rikosasian käsittelyyn

Valtiovarainministeriö yhtyy toimikunnan näkemykseen, jonka mukaan vanhempien tai lapselle läheisen henkilön vapaaehtoinen osallistuminen rikoksen käsittelyyn on käsittelyn vaikuttavuuden lisäksi myös prosessiekonomiselta kannalta parempi vaihtoehto kuin pakkokeinojen käyttö.

Sosiaali- ja terveysministeriö näkee tärkeäksi rikoksesta epäiltyjen alle 18-vuotiaiden lasten ja nuorten vanhempien saamisen entistä enemmän osallistumaan lapsensa rikosasian käsittelyyn. Onnistunut ei kuitenkaan ole toimikunnan ehdotus vähävaraisten vanhempien tukemisesta toimeentuloetuella matkakustannusten osalta. Kaikkia vanhempia tulisi avustaa samalla tavalla ja avustusta pitäisi myöntää yhdenmukaisin perustein koko maassa.

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan nuoren vanhempien osallistuminen pääkäsittelyyn olisi nuoren kannalta erittäin tärkeää. Molempien vanhempien kutsuminen pääkäsittelyyn on kannatettava ajatus samoin kuin se, että vanhempien tulisi ilmoittaa tuomioistuimelle syy mahdolliselle poisjäännilleen. Samanlaista ilmoitusvelvollisuutta voisi kehittää myös nuorta koskevien kuulustelujen kohdalla.

Rikosseuraamusviraston mukaan toimikunnan ehdotukset vanhempien saamiseksi mukaan heidän lapsensa rikosasian käsittelyyn ovat kannatettavia, vaikka joissakin tapauksissa vanhemman läsnäolo saattaa myös haitata asian käsittelyä.

Kriminaalihuoltolaitoksen mukaan lasten vanhempien ja huoltajien osallistuminen rikosprosessin eri vaiheisiin on tärkeää ja toimikunnan ehdotukset kannatettavia.

Rovaniemen hovioikeus pitää erityisen tärkeänä vanhempien osallistumista poliisikuulusteluun ja tuomioistuinkäsittelyyn. Tulisi säätää mahdolliseksi tietyissä tilanteissa ja tietyin edellytyksin sanktioiden käyttäminen vanhempien velvoittamiseksi osallistumaan lapsensa rikosprosessiin sen eri vaiheissa kuultavana ja tukihenkilönä.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan käräjäoikeuden pääkäsittelyyn kutsutaan se huoltaja, joka on kutsuttu poliisikuulusteluun. Asian nopean käsittelyn turvaamiseksi voitaneen lähteä siitä, että käsittelystä tiedon saanut vanhempi saattaa asian myös mahdollisen toisen yhteishuoltajan tietoon. Vanhemman paikalle saamisen kannalta tehokasta olisi harkinnan mukaan ilmoittaa kutsussa, että vanhempien läsnäolo istunnossa saattaa olla lapselle eduksi asiaa käsiteltäessä.

Turun käräjäoikeus pitää erittäin tärkeänä, että vanhemmat saataisiin mukaan oikeusprosessiin.

Vantaan käräjäoikeuden mukaan ongelmana on erityisesti se, että ne vanhemmat, joiden pitäisi tulla paikalle käräjäoikeuteen, eivät sitä tee. Tästä huolimatta on varsin pitkälle menevä ajatus, että käräjäoikeuden tulisi kutsussa pyytää vanhempaa ilmoittamaan syy poisjäämiselleen. Tällaisen pyynnön tehoa voidaan vakavasti epäillä.

Raahen kihlakunnanviraston syyttäjäsoston mukaan huoltajan tiedonsaamisen vuoksi hänen läsnäolonsa tuomioistuinkäsittelyssä on tärkeä. Jos huoltajalla on velvollisuus huolehtia lapsen ja nuoren koko elämästä, miksi ei olisi velvollisuutta olla käräjillä. Raha ei saa olla este. Ainakin oikeuden päätös tulee toimittaa huoltajalle viran puolesta.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäsoston mukaan nuortensa asioista aidosti kiinnostuneet vanhemmat osallistuvat rikosprosessin eri vaiheisiin ilman velvoittavaa lainsäädännöstä tai rahallista korvausta.

Turun kihlakunnan syyttäjänviraston mukaan toimikunnan näkemys huoltajan osallistumisesta rikosasian käsittelyyn vastaa viraston näkemyksiä.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan huoltajia ei voida pakottaa osallistumaan kuulumisiin. Jos vanhemmat tulevat kuulumisiin vain sen vuoksi, että siitä saa korvauksen tai että poissaolo on sanktioitu, heidän motiivinsa aidosti paneutua lapsen ongelmiin tuskin on kovinkaan korkea.

Jämsän kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan ei ole täysin poissuljettu ajatus, että myös Suomessa vanhemmat voitaisiin määrätä erityistapauksissa erityiseen ohjaukseen lasten kasvatustehtävän parantamiseksi ja tukemiseksi. Lisäksi saattaisi olla perusteltua velvoittaa vanhemmat jollakin mekanismilla valvomaan lastensa ulkona liikkumista ja seuraamaan sitä, kenen kanssa lapset ovat tekemisissä. Englannin Parenting order – järjestelmän tavoin voitaisiin käyttää sakon uhkaa. Vanhempia ei ole kaikissa tapauksissa mahdollista saada osallistumaan kuulumisiin. Vanhempien piittaamattomuus ja kiire ovat suurimpia syitä tähän. Erityisesti ongelmanuorten kohdalla vanhempien halukkuus osallistua tutkintaan ei ole kovin suurta.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunta katsoo, että vanhemman tai muun huoltajan osallistumista rikoksen käsittelyyn tulisi korostaa. Alaikäisten lasten edunvalvoja tulisi lailla velvoittaa osallistumaan asioiden käsittelyyn. Vastahakoisten vanhempien velvoittaminen esimerkiksi sakon uhalla osallistumaan tuomioistuinkäsittelyyn ei ole varmaankaan tarkoituksenmukaista. Vanhemmille lähetettävä oma haaste osallistua oikeudenkäyntiin saattaa lisätä osallistumista. Sosiaalityöntekijää voitaisiin hyödyntää vanhempien saamisessa paikalle. Toisaalta on tilanteita, joissa vanhempien mukanaololla ei ole merkitystä tai se jopa pahentaa tilannetta. Englannissa käytössä olevaa Parenting order –järjestelmää tulisi kokeilla Suomessakin.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto pitää tärkeänä toimikunnan esityksiä siitä, että vanhempien osallistumista nuorten tekemän rikoksen poliisikuulumisiin ja tuomioistuinkäsittelyyn edistetään.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä – PÄIVYT toteaa, että vanhempien tuomioistuinkäsittelyyn osallistumisen suhteen toimikunta nostaa kätensä pystyyn mutta varsin realistisen tuntuisin perustein. On parempi, että haluton vanhempi ei osallistu käräjäoikeuden istuntoon. Ajatus, että tuomioistuinkäsittelystä pois jääneeltä vanhemmalta pyydetään ilmoitus poisjäämisen syystä, on hyödytön, jos järjestämällä ei ole keinoja ja halua osaltaan käsitellä syitä.

4.4.4. Oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus

Sosiaali- ja terveysministeriö on yhtä mieltä toimikunnan kanssa siitä, että seuraamusselvitys- ja sosiaaliselvitysasiakirjoissa tulee lähtökohtaisesti aina olemaan arkaluonteisia tietoja. Mainitut asiakirjat tulisi nimenomaisesti määrittellä salaisiksi siten, ettei salassapito edellytä erillistä tuomioistuimen määräystä.

Rikosseuraamusvirasto katsoo, että sosiaaliselvityksen ja seuraamusselvityksen salassapitoon ja ei-julkiseen tuomioistuinkäsittelyyn liittyen on kuitenkin huomattava se, että tuomioistuimella on velvollisuus perustella nuorelle määrättävän seuraamuksen valintaa.

Kriminaali- ja huoltolaitoksen mukaan toimikunnan esitys, että sosiaaliselvityksen ja seuraamusselvityksen tiivistelmät ja lausunnot olisivat salassa pidettäviä ja että mainittujen asiakirjojen ja niihin sisältyvien tietojen käsittelyn osalta asian käsittely tuomioistuimessa ei olisi julkista, on erittäin tärkeä ja kannatettava.

Vantaan käräjäoikeuden mukaan oikeudenkäynnin julkisuustoimikunnan ehdotus on riittävä nuorten rikoksentehtävien tietosuojan turvaamiseen. Se on oikeudenkäynnin avoimuusperiaatteen mukainen.

4.5. Seuraamusjärjestelmä

4.5.1. Yleistä

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan, jos Suomen lainsäädäntöön ei lisätä ehdollista syyttämättä jättämistä sen käytännön toteuttamisvaikeuksien ja nuoren tekemän rikoksen käsittelyajan huomattavan pidentymisen vuoksi, puhuttelumenettelyn laajentaminen koskemaan alle 18-vuotiaan ensikertalaisen tekemiä muitakin rikoksia kuin huumausaineen käyttörikoksia saattaisi olla kehittämisen arvoinen vaihtoehto. Puhuttelumenettely ei tällöinkään olisi tarpeen esimerkiksi sovitteluun menneissä tapauksissa.

Rikosseuraamusvirasto muistuttaa ehdottoman vankeusrangaistuksen ja vankilasta vapautumisen osalta siitä, että Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 37 artiklan c kohdan mukaan vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta on kohdeltava inhimillisesti ja synnynnäistä ihmisarvoa kunnioittaen ottamalla huomioon hänen ikäistensä tarpeet.

Kriminaalihoitolaitoksen mukaan rangaistusjärjestelmän tulee säilyttää ennustettavuus ja selkeys. Rikoksesta tulee edelleenkin rangaista myös nuoren kohdalla rikollisen teon törkeyden ja tekijän syyllisyysasteen mukaisesti. Rangaistusten täytäntöönpanossa voidaan sen sijaan huomioida tekijän ominaisuudet ja olosuhteet. Lapsia koskeva seuraamusjärjestelmä tulee irrottaa kokonaan täysi-ikäisiä koskevasta seuraamusjärjestelmästä sisällyttämällä 15-17-vuotiaina rikoksiin syyllistyneitä koskevat seuraamukset ”lakiin lapsiin sovellettavista rangaistuksista”. Siihen sisältyviltä rangaistuksilta ei edellytetä, että ne voidaan sijoittaa samalle ankaroituvalla asteikolla täysi-ikäisiä koskevien rangaistusten kanssa. Lapsia ja nuoria koskeva seuraamusjärjestelmän uudistaminen tulee jakaa kahteen osaan, joista ensimmäisessä säädetään lapsia koskeva osuus (rangaistukset) ja toisessa niistä tekijän ominaisuuksista (kypsymättömyys, normien puutteellinen ymmärtäminen yms.), jotka voivat olla rangaistuksen lieventämisperusteita ja nuorilla aikuisilla perusteena rangaistuksen täytäntöönpanon poikkeavaan muotoon tai sisältöön. Kriminaalihoitolaitoksen mukaan toimikunnan näkemys siitä, että vankeuslakikomitean ehdotukset kattavat myös nuorten vankien erityistarpeet, on oikea.

Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitos katsoo komitean työn jäävän eräiltä osin keskeneräiseksi, mistä aiheutuu uudistuksen vaikutuksen jääminen lähinnä kosmeettiseksi. Valmistelun yhteydessä uusia mahdollisina seuraamuksina esitetyt keinot (aresti, ehdollinen tuomitsematta jättäminen ja suojelevalvonta) on mietinnössä sivuutettu liian kevyesti ja tyydytty korjausehdotuksiin, joiden osalta mitä ilmeisimmin on ollut kaikkein helpointa saada aikaan yhteisymmärrys toimikunnassa edustettuina olleiden tahojen välillä. Yhteiskunnalla tulisi olla käytössään nykyaikaisia joustavia nopeita täsmämetodeja. Mietinnön jaksossa 6.3.5. julkituotu näkemys vankeusrangaistuksen sisältöön ja täytäntöönpanoon sekä vankilasta vapautumiseen liittyvistä kysymyksistä on sellaisenaan kannatettava.

Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan useat mietinnön II osan kansainvälisessä vertailussa esitellyt ratkaisumallit voivat olla käyttökelpoisia myös Suomessa. Ruotsin seuraamusjärjestelmässä tuomioistuimien voi määrätä lapsen tai nuoren sosiaalipalvelun toimenpiteiden kohteeksi. Lisäksi Ruotsissa nuori tuomitaan ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta suljettuun nuorisohoitoon. Norjassa lakiin on ehdotettu alaikäisen ja hänen vanhempansa tapaamista poliisin kanssa sekä syyttäjän määräämää oleskelukieltoa alle 15-vuotiaalle. Tanskassa on nuorille rikoksentekeijöille tarkoitettu hoito-seuraamus. Hollannissa on käytössä Halt- ja Stop -ohjelmat. Englannin porrastettuihin varoituksiin perustuva järjestelmä on selkeä ja toimiva.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunnan mukaan Norjassa esitetty oleskelukieltoa koskeva ehdotus on mielenkiintoinen ja pohtimisen arvoisen. Tanskan nuorisosopimuksen tyyppisten toimintamuotojen kokeilua tulisi kehittää osana seuraamusjärjestelmää. Kognitiivisiin taitoihin ja suuttumuksen hallintaan liittyvät ohjelmat ovat erittäin tarpeellisia. Norjassa käytettävä multisysteemitapia on mielenkiintoinen ehkäisevä terapia.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry toteaa, että toimikunnan olisi odottanut esittävän joitakin ajatuksia sakkorangaistuksen ja/tai vahingonkorvausmenettelyn soveltuvuudesta nuoriin, varsinkin alle 18-vuotiaisiin rikoksiin syylliseksi todettuihin henkilöihin. Varsin harvoin näissä ikäryhmissä on ansiotuloja, etenkin polarisaatioryhmillä, joille suurin osa rikoksista kasautuu. Eräiden ulkomaisien menettelytapojen soveltamista suomalaisessa järjestelmässä on syytä pikaisesti selvittää tarkemmin. On etsittävä ja toteutettava mahdollisimman välittömiä asianomaisen nuoren liikkumisvapautta rajoittavia ja yhteiskunnan tarkoituksenmukaisuuteen ohjaavia menettelyjä.

Käräjäoikeustuomarit ry:n mukaan olisi voinut toivoa, että toimikunta olisi esittänyt enemmän muualla, erityisesti muissa pohjoismaissa käytettyjen keinojen (kuten Ruotsin suljettu nuorisohoito) käyttämisestä Suomessa. Rikosoikeudellisen järjestelmän ja tuomioistuinten toimintamahdollisuudet ovat kylläkin sangen rajoitettuja. Toimikunnalla olisi tullut olla rohkeutta pohtia nykyisin sosiaaliviranomaisten käytössä olevien keinojen (esimerkiksi huostaanotto, erityinen huolenpito ja suljettu nuorisohoito) uskomista tuomioistuimen käyttöön rikosperusteisena. Kyseenalaista oikeusvaltioajattelun kannalta on, että kunnallinen elin päättää keinojen käytöstä. Tuollaisella seuraamuksella olisi tuomioistuimen määräämänä suuri yleisestävä merkitys.

Käräjäoikeustuomarit ry:n mukaan mietinnössä on jäänyt liian vähälle pohtiminen vaikuttamisesta siihen suhteelliseen pieneen ryhmään, johon ehdollinen vankeus ei vaikuta. Myös seuraamuksen yleisestävyyteen tulisi kiinnittää huomiota, jotta rikosoikeudellista järjestelmää ei koettaisi ”hampattomaksi” tuohon ryhmään nähden. Ehdoton vankeus pääsääntöisesti sopii huonosti alle 18-vuotiaiden rikosten seuraamukseksi. Nykyinen lainsäädäntö on asianmukainen.

Suomen Asianajajaliiton mukaan tarpeellista on uusien rangaistusvaihtoehtojen perusteellinen harkinta ja koko järjestelmän laajempikin tarkastelu.

Suomen Lakimiesliiton mukaan ongelmat nuorten kohdalla eri maissa ovat hyvin samantyyppisiä. Jo syyttämisen vaiheessa ja myöhemmin tuomitsemisen vaiheessa seuraamusvaihtoehtoja on muualla selvästi enemmän kuin Suomessa. Ehdollisiin rangaistuksiin pitäisi voida liittää Norjan ja Tanskan tapaan ehtoja ja mahdollinen korvausvelvollisuus.

Suomen Syyttäjäjyhdistys ry:n mukaan mietinnössä on pidetty itsestään selvänä sitä, että nykyinen vankeusrangaistusjärjestelmä on huono. Samalla on unohdettu se, että tutkimuksen mukaan vankilaan palaavien joukko on yllättävän pieni. Nykyjärjestelmä on parempi kuin huonosti toteutettu u-

distus. Entistä nuoremmat syyllistyvät vakaviin rikoksiin samalla kuin lievempien sanktioiden käyttöä ollaan laajentamassa vanhempiin rikoksenteijöihin.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton mukaan nykyisellä rikosoikeudellisella seuraamusjärjestelmällä ei ole käytettävissään riittävästi keinoja, jotka soveltuisivat nuorille edistään heidän sosiaalista selviytymistään ja ehkäisten nuorisorikollisuutta. Nuorille räätälöityjen seuraamusten osuus on tällä hetkellä kovin vaatimaton. Seuraamusjärjestelmään on sisällytettävä nuorille tarkoitettuja seuraamuksia, joilla on mahdollista edistää nuoren psykososiaalista toimintakykyä. Elämänhallintaa tukevien ja hoidollisten seuraamusten on oltava keskeisessä asemassa nuorten seuraamusjärjestelmässä.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä – PÄIVYT pitää Tanskan ja Norjan nuorisopimusjärjestelmää kiinnostavana myös suomalaisesta näkökulmasta. Hollantilainen Halt -järjestelmä toimii varmasti siksi, että se on kunnolla resursoitu. Myös Englannin varoitusjärjestelmä on kiinnostava. Ruotsin suojeluvalvonta on siinä mielessä hyvä, että se on selkeästi hahmottuva mutta samaan aikaan joustava. Myös Ruotsin suljetulle nuorisohoidolle saattaisi olla käyttöä suomalaisessa järjestelmässä. Ruotsin suljetun nuorisohoidon ja Tanskan nuorisorangaistuksen pohjalta lakiin oltaisiin voitu ehdottaa pykälää, joka mahdollistaa ehdottomaan vankeuteen tuomittujen nuorten rangaistusaikaisen hoitoyksikön perustamisen.

4.5.2. Ehdollinen vankeus

Valtiovarainministeriö toteaa, että valvonnan tarpeellisuus pystytään nuoren rikoksenteijän tilanteen selvittämällä arvioimaan tuomioistuimessa aikaisempaa tarkemmin ja siten voidaan välttyä tarpeettomilta valvonnoilta ja säästää kustannuksissa.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää nuorisorangaistuksen suorittamiseen motivoitumisen kannalta ongelmallisena sitä, että nuorisorangaistuksen keskeyttämisen seurauksena on ehdollisen vankeuden tuomitseminen.

Rikosseuraamusvirasto pitää nykyistä ehdollista vankeusrangaistusta toimivana suurimmalle osalle siihen tuomituista. Toimikunnan pohdinnoista ja perusteluista huolimatta jää epäselväksi, miten ehdollisen vankeuden valvontaan määrittämisen ja nuorisorangaistukseen tuomitsemisen edellytykset poikkeavat toisistaan.

Kriminaalihuoltolaitos esittää, ettei alle 18-vuotiaana rikoksensa tehneitä tuomittaisi ehdollisen vankeusrangaistuksen tehosteeksi valvontaan. Rikoslain 2 b luvun 2 §:n 2 momenttia tulisi muuttaa vastaavasti. Lisäksi valvonta-aika tulisi lyhentää nykyisestä 1-3 vuodesta esimerkiksi 6 kuukauteen - yhteen vuoteen, jolloin valvonta-aika voitaisiin suunnitella intensiiviseksi kokonaisuudeksi ja valvottavaa olisi todennäköisesti helpompi motivoida valvontatapahtumiin. Tämäkin muutos edellyttäisi edellä mainitun lainkohdan muuttamista. Koeaika voitaisiin säilyttää nykyisellään. 3 §:n 1 momenttiin tarvittaisiin valvonta-ajan alkamisen ajankohtaa (valvontasuunnitelman tiedoksiänto) koskeva lisäys. Joka tapauksessa tarvitaan sääntelyä valvonta-ajan alkamisesta. Henkilötutinnan korvaavat sosiaaliselvitykset ja seuraamusselvitykset antavat nykyistä paremmat edellytykset tuomioistuimille valvonnan tarpeen arvioimiseen nuoren rikoksenteijän ehdollisen vankeusrangaistuksen tuomitsemisen yhteydessä.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäosaston mukaan valvontaan tulisi määrätä vain ne nuoret, jotka sitä tosiasiallisesti tarvitsevat ja jotka siitä hyötyvät.

Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan ehdollista rangaistusta ei ongelmanuorten ja nuorten rikoksenuusijoiden keskuudessa yleensä mielletä rangaistukseksi. Rikoskierteen katkaisemiseen ei ehdollisella rangaistuksella ole toivottavaa vaikutusta. Tämä on osaltaan vaikuttamassa siihen, että kumuloitumisen kautta nuoret rikoksenteikijät pitävät saamaansa ensimmäistä ehdotonta ja konkreettista tuomiota täysin kohtuuttomana ja ylimitoitettuna. Ongelmanuoret tekevät huomattavan osan rikoksista. Jollakin tavalla ennustetta näiden nuorten osalta pitäisi pystyä parantamaan niin, että heidän toimiinsa voitaisiin puuttua jo aikaisemmassa vaiheessa.

Käräjäoikeustuomarit ry:n mukaan mietinnössä on jäänyt liian vähälle pohtiminen vaikuttamisesta siihen suhteelliseen pieneen ryhmään, johon ehdollinen vankeus ei vaikuta. Myös seuraamuksen yleisestävyyteen tulisi kiinnittää huomiota, jotta rikosoikeudellista järjestelmää ei koettaisi ”hampaattomaksi” tuohon ryhmään nähden. Ehdollisen vankeusrangaistuksen ilmeneminen rikosrekisteristä saattaa suuresti vaikuttaa nuorten tulevaan syrjäytymiseen ollen syrjäytymisen alku. Jossain yhteydessä tulisi selvittää, voitaisiinko rikosrekisterin käyttöä viranomaistoiminnassa rajoittaa tai alle 18-vuotiaina tehtyjen rikosten merkintöjen poistamista nopeuttaa.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä – PÄIVYT toteaa, että ehdollisen rangaistuksen valvontaa rikkovat eniten sitä tarvitsevat. Tapaamiseen nouto ei ole hyvä ehdotus, pelkkä huomautus taas tuntuu pelleilyltä. Arestirangaistusta voitaisiin käyttää tapaamisen hoitamatta jättämisen sanktiona.

4.5.3. Sakko

Sisäasiainministeriön mukaan nuorelle annettava sakkorangaistus on ongelmallinen niiden nuorten kohdalla, joilla ei ole rahaa. Vaihtoehtoja tulisi selvittää, koska nuori olisi usein halukas sovittamaan rikoksensa esimerkiksi työllä.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää sakkoa huonosti soveltuvana varattomien nuorten seuraamukseksi. Tältä osin toimikunnan ehdottamat ehdollinen syyttämättä jättäminen ja puhuttelu sakkorangaistuksen sijaan ovat askeleita oikeaan suuntaan. Ne saattavat painokkaina varoituksina olla hyödyllisempiä ja tarkoituksenmukaisempia kuin sakko.

Rikosseuraamusvirasto pitää sakkoa huonosti sopivana seuraamuksena nuorille.

Turun käräjäoikeuden mukaan päiväsakon rahamäärän korottaminen oli virheellinen toimenpide erityisesti varattomien nuorten osalta. Pienenkin rikkeen kokonaissakko nousi liian korkeaksi.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäosaston mukaan sakolta puuttuu toimikunnan toteamalla tavalla seuraamukselta vaadittava tuntuvuus. Nuori pystyy harvoin itse sakkoa maksamaan, ja alle 18-vuotiaalle tuomittua sakkoa ei käytännössä muunneta vankeudeksi. Sakolla ei ole minkäänlaista ennalta ehkäisevää vaikutusta.

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston mukaan ehdollinen syyttämättä jättäminen sekä toimikunnan ehdottamalla puhuttelulla vahvistettu nykytuotoinen tuomitsematta jättäminen saattavat painokkaina varoituksina olla hyödyllisempiä ja tarkoituksenmukaisempia seuraamuksia kuin sakko,

jota nuorella rikoksenteijällä ei ole varaa suorittaa ja jolta sen vuoksi puuttuu tuntuvuus seuraamuksena.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:n mukaan sakkoa ei tulisi määrätä lapselle, joka käy vielä koulussa ja jonka työllistyminen koulun jälkeen ei ole varmaa.

Käräjäoikeustuomarit ry ei suhtaudu sakkoon yhtä epäilevästi kuin toimikunta. Sakko on konkreettinen rangaistus, joka saatetaan kokea jopa ehdollista vankeutta ankarampana seuraamuksena. Sakkorangaistus ei näy rikosrekisterissä. Sitä ei myöskään nykyisin muunneta vankeudeksi. Sakko soveltuu erinomaisesti nuorten ainutkertaisten, vähäisten rikosten seuraamukseksi.

Suomen Asianajajaliitto korostaa sitä, että sakkorangaistus on erittäin huonosti nuorelle soveltuva seuraamus. Sakon maksaa varsin usein tuomitun sijasta muu henkilö, jolloin rangaistus ei palvele aiotussa tarkoituksessaan.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä – PÄIVYT pitää omituisena sitä, että toimikunta pitää sakkoa epätarkoituksenmukaisena rangaistuksena nuorille mutta säilyttää rikesakon ja sakon varsinaisessa lakiesityksessään.

4.5.4. Uudet seuraamusvaihtoehdot

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan Ruotsin kokemukset ehdottoman vankeusrangaistuksen suorittamisesta elektronisena intensiivivalvontana ovat myönteisiä. Toimikunnan ajatus teknisesti valvotun kotiarestin selvittämisestä erillisessä työryhmässä on kannatettava.

Rikosseuraamusviraston mukaan laitosarestia ei nykyisen oikeusturva-ajattelun mukaan voida pitää käytännössä varteenotettavana seuraamuksena. Aresti ei ole vastaus rikoskierteen katkaisemiseen, koska sen osalta on odotettava tuomion lainvoimaiseksi tai täytäntöönpanokelpoiseksi tulemista ennen kuin rangaistus voidaan panna täytäntöön. Teknisesti valvottu kotiaresti on yksi vaihtoehto pakkokeinoilla tavoiteltuun uusien rikosten estämistarpeeseen. Kotiaresti edellyttää kuitenkin, että siihen tuomitulla nuorella on koti tai paikka, jossa hän saa oleskella arestinsa edellyttämän ajan. Perustetta rangaistusvaroituksen, ehdollisen tuomitsematta jättämisen tai erityisen valvontaseuraamuksen ottamiseen rangaistusjärjestelmään ei ole.

Kriminaalihuoltolaitoksen mukaan tässä vaiheessa ei tarvita rangaistusvaroitusta, ehdollista tuomitsematta jättämistä tai itsenäistä valvontaseuraamusta. Toimikunta tiivistää arestia koskevat ongelmat oikein. Arestivaihtoehdon jatkokäsittely vaatisi vähintään perusteellista lisäselvittelyä muun ohessa arestirangaistuksen tehokkuuden selvittämiseksi. Laitosarestin ongelmat on mietinnössä tiivistetty hyvin. Kotiarestiin liittyen erilaisten kotien olosuhteissa voi olla eroja, jotka vaikuttavat arestin toimivuuteen ja vaikuttavuuteen.

Itä-Suomen hovioikeus toteaa, että laitosarestiin liittyy mietinnössä selostettuja ongelmia, joiden vuoksi laitosarestia ei ole syytä liittää nuoria koskevaan seuraamusjärjestelmään. Teknisesti valvotun kotiarestin toteuttamisen edellytyksiä olisi sen sijaan syytä jatkossa selvittää.

Kouvolan hovioikeus katsoo toimikunnan tavoin, että perustetta rangaistusvaroituksen tai ehdollisen tuomitsematta jättämisen ottamiseen rangaistusjärjestelmään ei ole. Suomen rikosoikeudelliseen

järjestelmään ei sovi se, että seuraamuksen määrääminen jätetään syyksi lukemisen yhteydessä avoimeksi mahdollista uutta oikeudenkäyntiä varten. Rangaistusvaroitusta myös sijoittuisi rangaistuskenttään liian epämääräisesti. Myös erillisen valvontaseuraamuksen lisääminen nuorten seuraamusjärjestelmään on tarpeellista. Se olisi toimikunnan esittämien perusteiden lisäksi omiaan vaarantamaan seuraamusjärjestelmän selväpiirteisyyttä ja yksinkertaisuutta. Samoihin tarpeisiin vastaavat toimikunnan mietinnön I osassa ehdotetut valvontaseuraamukset.

Kouvolan hovioikeus yhtyy laitosarestin osalta toimikunnan kielteiseen kantaan ja sen perusteisiin. Kotiaresti on monella tapaa ongelmallinen. Tästä huolimatta olisi jatkoselvittelyn kautta harkittava teknisesti valvotun kotiarestin lisäämistä seuraamusjärjestelmään. Nopeasti toteutettuna se olisi tehokas tapa rikoskierteen katkaisemiseksi. Kotiaresti olisi tuntuva seuraamus vapaa-aikanaan ulkona liikkumiseen tottuneiden nuorten kohdalla. Uudelle sakkorangaistusten ja ehdollisten vankeusrangaistusten rinnalle vaihtoehdoksi sijoittuvalle rangaistusmuodolle on selkeästi tarvetta. Tekniikan kehittyminen helpottaa rangaistusmuodon toteuttamista. Tulee myös kiinnittää huomiota Ruotsin myönteisiin kokemuksiin ehdottoman vankeusrangaistuksen suorittamisesta elektronisena intensiivivalvontana.

Rovaniemen hovioikeuden mukaan arestin mahdollisuudet tulisi jatkovalmistelussa vielä selvittää. Aresti voisi tuoda nuorten seuraamusjärjestelmään uuden keinon, jolla voitaisiin ripeästi puuttua nuoren rikoskierteeseen.

Helsingin käräjäoikeus yhtyy mietinnössä esitettyyn kielteiseen kantaan laitosarestista. Sen sijaan sähköisesti valvotun kotiarestin tarvetta, mahdollisuuksia ja toimivuutta tulisi selvittää. Aresti tulisi nuorten kohdalla nopeana ja välittömänä puuttumisena parhaiten kyseeseen pakkokeinomuotoisena sähköisesti valvottuna kotiarestina. Se soveltuisi joissakin tapauksissa tuomioistuimen määräämän vangitsemisen tilalle. Sillä voisi olla nuoreen välitön rikoskierteen katkaiseva vaikutus. Sähköisesti valvotun kotiarestin käyttö edellyttäisi nuoren omaa pyyntöä ja alle 18-vuotiaiden kohdalla myös omaisten suostumusta.

Turun käräjäoikeus kannattaa elektronisesti valvotun kotiarestin käyttöönottoa. Erityisesti viikonvaihteeseen kohdistettu kotiaresti voisi olla hyvinkin toimiva rangaistusmuoto. Olisi syytä tutkia, voidaanko kotiarestia käyttää Englannin ja Walesin tapaan myös 10-14-vuotiaisiin.

Vantaan käräjäoikeuden mukaan laitosarestia ei voida pitää Suomen oloissa vakavasti varten otettavana seuraamusvaihtoehtona. Arestin kohdalla tulee kuitenkin esiin se painava seikka, että nuoren rikosprosessin ja seuraamuksen täytäntöönpanon tulisi olla nopeata. Esimerkiksi matkustuskiellon käyttömahdollisuudet ovat rajatut, eikä sitä pidä mieltää myöskään rangaistukseksi. On syytä erikseen selvittää sähköisesti valvotun kotiarestin käyttökelpoisuus.

Raahen kihlakunnanviraston syyttäjäosaston lausunnossa katsotaan, että vahingon korvaaminen muun seuraamuksen sijasta voisi olla joskus oikein. Korvaus voisi olla soviteltu maksukyvyn mukaan ja se voisi olla muutakin kuin rahaa. Myös arestirangaistus olisi joskus sopiva keino nuorelle. Pelätty teon ja seurauksen yhteys ei katkea edes monen kuukauden aikana, koska nuori on väliaikana tekemisissä poliisin ja sosiaaliviranomaisen kanssa. Lisäksi joissakin tapauksissa asia voidaan nopeasti käsitellä käräjillä. Arestin ei tarvitse kestää kerrallaan edes päiviä.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäosaston mukaan uusista seuraamusvaihtoehdoista rangaistusvaroitusta, ehdollinen tuomitsematta jättäminen, valvontaseuraamus, korvaus ja aresti eri muodoissaan on jätetty perustellusti esittämättä rangaistusjärjestelmään otettaviksi.

Turun kihlakunnan syyttäjänviraston mukaan arestityyppisen lyhyen vapaudenmenetyksen käyttöön ottamisen mahdollisuuksia ei ole riittävästi selvitetty. Aresti ei olisi mikään uusi seuraamus suomalaisessa rikosoikeusjärjestelmässä. Sitä on vuosikymmeniä käytetty sotilasoikeudenkäyntiasioissa eivätkä kokemukset ole yksinomaan huonoja. Vahingonkorvausasian pois erottamisella, päivyystuomarijärjestelmällä ja ainakin lähes välittömästi täytäntöön pantavissa olevalla lyhyen vapaudenmenetyksen käsittävällä seuraamuksella voitaisiin käytännössä säilyttää teon ja seuraamuksen välinen konkreettinen yhteys. Arestityyppiseen seuraamukseen liittyvä muutoksenhakumahdollisuus olisi turvattavissa säätämällä hovioikeudelle velvollisuus ratkaista kantelutyypinen muutoksenhaku viipymättä. Ellei arestirangaistukselle katsota olevan käyttöä yleisenä seuraamuksena, sen käyttöön ottamista tulisi vakavasti harkita nuorisorangaistuksen sijaan tuomittavan rangaistuksena.

Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitos katsoo komitean työn jäävän eräiltä osin keskeneräiseksi, mistä aiheutuu uudistuksen vaikutuksen jääminen lähinnä kosmeettiseksi. Valmistelun yhteydessä uusina mahdollisina seuraamuksina esitetyt keinot (aresti, ehdollinen tuomitsematta jättäminen ja suojelevalvonta) on mietinnössä sivuutettu liian kevyesti ja tyydytty korjausehdotuksiin, joiden osalta mitä ilmeisimmin on ollut kaikkein helpointa saada aikaan yhteisymmärrys toimikunnassa edustettuina olleiden tahojen välillä. Yhteiskunnalla tulisi olla käytössään nykyaikaisia joustavia nopeita täsmämetodeja.

Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan laitosaresti on varteenotettava vaihtoehto. Laitosarestin etuna on se, että usein nuoren rikosentekijän kotiolut ja sosiaaliset olosuhteet ovat sellaiset, että hänen lyhytaikainenkin irrottamisensa tästä piiristä saattaa edesauttaa hänen selviämistään kaidalle tielle. Matkustuskiellon käyttäminen ”kotiarestinomaisena” vaikutuskeinona on osoittautunut Oulun poliisilaitoksen kokeilussa tehokkaaksi rikoskierteen katkaisemisessa. Tekniikan kehittyminen ja erilaiset elektroniset valvontakeinot antavat huomattavan hyvät mahdollisuudet kehittää erilaisia arestimuotoja. Arestirikkomus tulisi sanktioida niin, että se tukisi arestirangaistuksen nuhteetonta suorittamista.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunnan mukaan laitosaestia ei voida pitää varteenotettavana seuraamusvaihtoehtona kuten mietinnössä todetaankin. Sitä ei ilmeisesti myöskään ole teknisesti valvottu kotiarestikaan. Kotiarestin ehtoja tultaisiin rikkomään. Rikoksia tehneiden nuorten vanhemmat eivät usein pysty valvomaan lapsiaan.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:n mukaan teknisesti valvotun kotiarestin jatkoselvittelyä ei tarvitse antaa erillisen työryhmän tehtäväksi. Asiasta on kansainvälisiä kokemuksia koskeva laaja aineisto. Siitä on myös Suomessa keskusteltu useissa eri yhteyksissä. Tältä pohjalta asiassa voitaisiin edetä hieman nopeammin virkamiesvalmistelun, lausuntokierroksen ja niihin perustuvan säädöstyön kautta.

Käräjäoikeustuomarit ry yhtyy toimikunnan käsitykseen siitä, että perusteita rangaistusvaroitukseen, ehdollisen tuomitsematta jättämisen ja erillisen valvontaseuraamukselle käyttöön ottamiselle ei ole. Lyhyt tuntimääräinen (esimerkiksi enintään 120 tuntia) poliisin pidätettyjen säilytystiloissa suoritettava arestirangaistus saattaisi olla sopiva seuraamus ryhmälle, jolle kertyy lukuisia ehdollisia vankeusrangaistuksia. Käytännössä pakkokeinolain mukainen vangitseminen rikoskierteen estämiseksi jo nykyisin muodostaa eräänlaisen arestirangaistuksen. Kun nuorisoprosessi on nopeutettu niin, että pääkäsittely on pidettävä kahden viikon kuluessa haastehakemuksen saapumisesta, käräjäoikeuksilla olisi mahdollisuus toteuttaa teon ja rangaistuksen yhteyden korostaminen. Täytäntöönpano voitaisiin myös järjestää nopeasti, jolloin tuomitulla voisi olla käytössään täytäntöönpanokantelu. Teknisesti valvotun kotiarestin lisäksi voitaisiin perusteellisesti selvittää myös laitosaresti. Kotiarestin tehokkuuteen on suhtauduttava varauksellisesti. Esimerkiksi matkustuskieltoon määrättyjen

elämänhallintakyky ei ole riittänyt matkustuskiellon noudattamiseen. Lisäksi riskiryhmän kotiolo-suhteet usein estävät oleskelun kotona.

Suomen Asianajajaliitto esittää vakavasti harkittavaksi arestirangaistuksen käyttöönottoa. Nopeasti tuomittava ja täytäntöön pantava arestirangaistus olisi muistutus seuraamusjärjestelmän todellisesta toimivuudesta ja voisi estää uusien rikosten tekemisen. Koska nuorten kohdalla valtaosa rikoksista on tunnustettuja, muutoksenhaku hovioikeuteen ei tulisi eräitä aivan harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta koskemaan näyttökysymystä. Vain seuraamusta koskeva muutoksenhaku voitaisiin käsitellä hovioikeudessa pikaisesti. Arestirangaistukseen liittyen tulisi tutkia teknisten seurantavälineiden käyttöönottomahdollisuudet ja harkita näitä hyväksikäyttäen tapahtuvan kotiarestinkin käyttöönottoa.

Suomen Lakimiesliiton mukaan toimikunnan kannanottoon laitosarestin ongelmista voidaan yhtyä. Kotiarestiin ei liity samanlaisia ongelmia, joten sitä voidaan pitää varteenotettavana vaihtoehtona. Asiaa pitäisi selvittää perusteellisemmin. Ruotsissa toteutettu ehdottoman vankeusrangaistuksen suorittaminen elektronisen intensiivivalvonnan kautta kotona vaikuttaa käyttökelpoiselta.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry suhtautuu kielteisesti vankilatyypiseen arestiin. Sen sijaan voisi olla mahdollista toteuttaa arestirangaistus henkilön kotona. Tällöin olisi ilmeisesti mahdollista pyrkiä yhdistämään se matkustuskiellon käyttämiseen.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton mukaan uusien seuraamusvaihtoehtojen (aresti, rangaistusvaroitus, ehdollinen tuomitsematta jättäminen ja erityinen valvontaseuraamus) käyttöönottoa pitäisi kuitenkin harkita. Uudet seuraamukset parantaisivat mahdollisuutta käyttää kunkin rikosentekijän kohdalla mahdollisimman hyvin tilanteeseen sopivaa seuraamusta. Myös eri rangaistusten yhteiskäytön joustavuuden parantaminen on tärkeää.

Suomen Vanhempainliitto ry:n mukaan arestin mahdollisuuksia olisi vielä selvitettävä, vaikka nuorisorikostoimikunta onkin torjunut arestirangaistuksen varsin asiallisin perustein.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä PÄIVYT viittaa siihen, että toimikunnan ehdotus hallituksen esitykseksi ei sisällä esityksiä sellaisiksi uusiksi seuraamuksiksi kuten aresti, rangaistusvaroitus, ehdollinen tuomitsematta jättäminen tai valvontaseuraamus, joita toimikunta käsittelee mietinnön II osassa. Järjestelmälähtöinen uudistustyö voi jäädä näköalattomaksi. Nuorten rikosentekijöiden seuraamusjärjestelmä tulisi rakentaa ensisijaisesti todetuista tarpeista lähtien. Olisi tarvittu nuorten seuraamusjärjestelmän kokonaisarvioita ja siitä nousevaa uudistustyötä.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä – PÄIVYT toteaa nykytekniikan mahdollistavan arestirangaistukseen valvonnan. Se olisi myös joustava rangaistusmuoto keston, liikkuma-alueen, sosiaaliviranomaisten puuttumisen ja vastaavien seikkojen suhteen. Toimikunnan mukaan sähköisesti valvotun kotiarestin suurimmaksi huolenaiheeksi näyttää muodostuvan arestin ehtojen rikkominen. Samalla logiikalla voisi ajatella, että vankiloita on turha rakentaa ja ylläpitää, koska niistä kuitenkin karataan ja annettuja sääntöjä rikotaan. Arestin rikkomisen aika luonteva seuraus olisi nuorisorangaistus tai yhdyskuntapalvelu.

Suomen Mielenterveysseura pitää hyvinä vaihtoehtoina arestia, rangaistusvaroitusta, ehdollista tuomitsematta jättämistä, erityisvalvontaseuraamusta ja matkustuskieltoa. Näiden pikaista valmistelua pitäisi kiirehtiä. Tämä onkin jo otettu hallituksen ohjelmassa huomioon. Myös nuorten kotoa noutamiset ja uudet valvontakäytännöt ovat hyviä rangaistuksen toteuttamisen ratkaisuja. Olisi hyvä, että tuomitsematta jättäminenkin voitaisiin tehdä ehdollisena, jolloin nuoren syyllistyessä lyhy-

en ajan sisällä uusiin rikoksiin käsittelyyn voitaisiin ottaa myös aiempi rikos ja ottaa huomioon mahdollinen rikoskierteen kokonaisuus seuraamusta määriteltäessä.

4.6. Rikosoikeudellinen vastuukäraja

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö yhtyy toimikunnan kantaan rikosvastuukärajan säilyttämisestä ennallaan.

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan toimikunnan kannanotto nykyisen rikosoikeudellisen vastuukärajan pysyttämisestä on seikkaperäisesti analysoitu ja perusteltu.

Rikosseuraamusviraston mukaan syytä rikosoikeudellisen vastuukärajan muuttamiseen ei ole.

Kriminaalihuoltolaitoksen kanta rikosoikeudelliseen vastuukärajaan on sama kuin toimikunnan.

Itä-Suomen hovioikeus yhtyy toimikunnan näkemykseen nykyisen rikosoikeudellisen vastuukärajan säilyttämisestä. Alle 15-vuotiaan rikollisen teon osalta mietinnössä esitetyt teon tutkintaan liittyvät esitutkinta- ja pakkokeinolain muutokset ja lastensuojelulain tarjoamat puuttumiskeinot ovat riittäviä.

Kouvolan hovioikeus yhtyy toimikunnan näkemykseen nykyisen vastuukärajan pysyttämisestä.

Rovaniemen hovioikeus hyväksyy toimikunnan kannanoton ja perustelut vastuukärajan pysyttämisestä entisellään. Mietinnössä laajasti käsitellyt vastuukärajaa nuorempiin lapsiin kohdistuvat toimenpiteet ovat onnistuneita ja kannatettavia.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan vastuukärajaa ei ole syytä alentaa 15 vuodesta.

Vantaan käräjäoikeuden mukaan toimikunta on varsin kattavasti ja hyvin perustellen käynyt läpi olennaiset vastuukärajaa koskevaan sääntelyyn liittyvät näkökohdat. Toimikunnan vakuuttavasti perusteleman käsityksen mukaisesti ei ole aihetta muuttaa vastuukärajaa.

Turun kihlakunnan syyttäjänvirasto asettuu rikosoikeudellisen vastuukärajan suhteen varovaisesti toiselle kannalle kuin toimikunta. Esimerkiksi käytännön mukaan autovarkauksiin syyllistyy usein alle 15-vuotiaita, jotka ovat täysin tietoisia jäämisestään rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän ulottumattomiin. Ongelma olisi poistettavissa luopumalla kiinteästä vastuukärajasta. Rikosvastuun toteuttamisedellytyksiksi voitaisiin ottaa vaikka riittävä kehitystaso ja muut tekoon liittyvät olosuhteet.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen lausunnossa todetaan 11- ja 12-vuotiaiden tiedostavan tarkasti, että he ovat vielä rikosoikeudellisten säännösten ulottumattomissa. Nykyinen vastuukäraja on 1894 voimaan tulleesta rikoslaista. Tuolloin täysi-ikäisyyden ikäraja oli 24-25 vuotta. Ihmisen nopeamman kehityksen ja henkisen kypsymisen vuoksi täysi-ikäisyyden ja –valtaisuuden rajaa on vaiheittain laskettu lopulta 18 vuoteen. Rikosoikeudellisen vastuun ikäraja ei ole vastaavasti muuttunut. Erittäin toivottavaa olisi, että lastensuojelun voimavarat olisivat määrällisesti ja laadullisesti riittävät. Poliisi joutuu nuorten kanssa tekemisiin sitä enemmän mitä tehottomampia lastensuojelujärjestelmän toimenpiteet ovat. Siinä vaiheessa, kun poliisi joutuu selvittämään nuorten ongelmia, tilanne on usein päässyt niin pahaksi, että asioiden korjaaminen alkaa jo olla erittäin vaikeaa ellei

jopa liian myöhäistä. Erityisen tärkeää on, että lasten ongelmiin puututaan välittömästi niiden ilmeessä eikä vasta sitten, kun ongelmasta on tullut poliisiasia.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan seuraamusjärjestelmän voisi porrastaa siten, että 12-14-vuotiaisiin voitaisiin kohdistaa tietynlaisia seuraamuksia. Kysymyksessä pitäisi olla jotain konkreettista vapaa-aikaan vaikuttavaa. Kysymykseen saattaisivat esimerkiksi tulla elektronisesti valvottu kotiaaresti tai osallistuminen yhteiskunnassa pärjäämistä edistävään toimintaan.

Jämsän kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan rikosoikeudellinen vastuuikäraja on onnistuneesti määritelty.

Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan rikosoikeudellisen vastuuikärajan alentamiseen ei liene tarvetta.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:n mukaan rikosoikeudellinen vastuuikäraja tulee pitää 15 vuodessa.

Käräjäoikeustuomarit ry:n mukaan kysymys rikosoikeudellisesta vastuuikärajasta on juuri ollut eduskunnan perusteellisessa käsittelyssä (rikosoikeuden yleiset opit). Rikosoikeudellisen vastuujärjestelmän lähtökohta on henkilön kykeneminen asianmukaiseen henkiseen päätöksentekoon. Nykyinen rikosoikeudellinen järjestelmä ei sovellu alle 15-vuotiaiden asioiden käsittelyyn. Ajatus rikosoikeudellisen vastuuikärajan poistamisesta tai alentamisesta on lainsäätäjän taholta torjuttu.

Suomen Lakimiesliiton mukaan rikosoikeudellisen vastuun alkamisikärajan oikean paikan kannalta ratkaisevaa on seuraamusjärjestelmän sisältö. Alle 15-vuotiaita lapsia ei voida saattaa rangaistusvastuun piiriin, jollei ole heille soveltuvia rangaistuksia. Lapsiin on sovellettava lastensuojelullisia toimenpiteitä, joita ei ole syytä siirtää rikosoikeuden alle. Mitään perusteltua syytä vastuuikärajan alentamiselle ei ole esitetty.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry:n mukaan rikosoikeudellista vastuuikärajaa ei tule muuttaa.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry pitää hyvänä ratkaisuna rikosoikeudellisen vastuuikärajan pitämistä nykyisellään.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto katsoo, että rikosoikeudellista vastuuikärajaa ei ole syytä alen-
taa nykyisestä 15 vuodesta. Lastensuojelun tehtäviä ei tule siirtää rikosoikeudelliselle seuraamusjärjestelmälle.

Suomen Vanhempainliitto ry pitää nykyistä rikosoikeudellista alaikärajaa oikeana. Alle 15-vuotiaiden osalta on tärkeää, että nuorille kasvatuksessa korostetaan muita seuraamuksia eli poliisin tutkintaa ja rikolliseen tekoon liittyvää vahingonkorvausvastuuta sekä esityksessä olevaa uutta säännöstä alle 15-vuotiaan rikollisesta teosta epäillyn kiinniottamisesta. Leimautumisen ehkäisemiseksi ja nuoren vastuuseen kasvattamiseksi on syytä painottaa tukihenkilötoiminnan ja sovittelun merkitystä.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT katsoo, että vastuuikärajan säilyttäminen nykyisellään on enemmän kuin järkevää nykyisessä tilanteessa ja keskusteluilmapiirissä.

Suomen Mielenterveysseuran mukaan rikosoikeudellisen vastuun pitäminen 15 vuodessa on hyvä.

4.7. Sovittelu

Sisäasiainministeriön mukaan rikosten sovittelu tulisi saada koko maan kattavaksi toiminnaksi. Sovittelun yhteydessä selvitetään hyvin seikkaperäisesti rikos ja siitä aiheutuneet haitat.

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan sovittelu on osoittautunut käytännössä toimivaksi keinoksi kehittää nuorten vastuuntuntoa ja ehkäistä uusintarikollisuutta. Sovittelutoiminnan lakisääteistäminen sekä palvelujen saatavuuden ja laadun turvaaminen koko Suomessa ovat ensiarvoisen tärkeitä. Toiminnan valtakunnallistaminen on kirjattu nykyisen hallituksen ohjelmaan ja sitä koskevaa lainsäädäntöä valmistellaan parhaillaan sosiaali- ja terveysministeriössä.

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan sovittelumenettelyn lisääminen erityisesti nuorten rikoksissa on kannatettavaa. Käytännössä pitäisi nopean puuttumisen takia pyrkiä siihen, että jo poliisi ohjaa nuorta koskevan rikosasian sovitteluun.

Kriminaalihuoltolaitos kannattaa toimikunnan kannanottoja ja ehdotuksia sovittelusta. Sovittelun avulla voidaan osa rikosten käsittelystä jättää varsinaisen rikosprosessin ulkopuolelle, mikä on toiminnallisesti järkevää ja resurssinäkökulmasta edullista. Sovittelussa tekijän on myös mahdollista kohdata tekonsa seuraukset. Sovittelun tulee olla varsinaisesta rikosprosessista ja seuraamusjärjestelmästä irrallaan toimiva ensisijainen järjestelmä, joka kuitenkin toimii yhteistyössä virallisen järjestelmän kanssa.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus toteaa, että sovittelun resursointi, käytännöt ja viranomaisyhteistyö ovat kovin eri tasoisesti järjestetty ja kahdessa kolmasosassa kunnista tyystin järjestämättä. Toimikunnan esitykseen sisältyy sovittelun kannalta varsin keskeinen ehdotus, jonka mukaan syyttäjä voisi lykätä syyteratkaisuaan alle 18-vuotiaana rikokseen syyllistyneen kohdalla esimerkiksi sovintoneuvottelujen vuoksi. Ehdotusta voidaan pitää merkittävänä sovittelun aseman painottamiselle rikosprosessissa. Rikosten sovittelun määrittämistä seuraamukseksi tai seuraamuksen luonteiseksi toimenpiteeksi olisi jatkossa harkittava, vaikka sovittelu on alun perin koettu rikosoikeudellisen seuraamuksen vaihtoehtoksi ja rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän täydentäjäksi.

Kouvolan hovioikeus pitää sovittelua yleisesti onnistuneena keinona puuttua nuorten, myös alle 15-vuotiaiden rikollisiin tekoihin. Sovittelulla voidaan toteuttaa nopeaa ja varhaista puuttumista. Sitä voidaan käyttää sen tavoitteiden mukaisena keinona täydentää rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää. Kansalaisten yhdenvertaisuus edellyttää kuitenkin, että sovittelu on kaikkien käytössä asuinpaikasta riippumatta ja että sovittelumenettely on yhdenmukaista. Lisäksi sovitteluun liittyvän tiedon tulisi olla kaikkien nuoren tekemän rikoksen käsittelyyn osallistuvien tahojen tiedossa.

Rovaniemen hovioikeus pitää erittäin kannatettavana sovittelun edelleen kehittämistä ja alueellista laajentamista.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan asian sovinnollinen ratkaiseminen on yleensä kaikkien asianosaisten edun mukaista. Loppuunvietyä rikosprosessia nopeampana menettelynä sillä voidaan myös paremmin edesauttaa nuoren rikoskierteen katkaisemista.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäosaston mukaan varsinaisen seuraamusjärjestelmän ulkopuolelle jäävänä rikosten sovittelumenettelyä on pidettävä kaikkien osapuolten kannalta hyödyllise-

nä ja kannatettavana. Kansalaisten yhdenvertaisuus edellyttäisi pikaista lain aikaansaamista. Sovittelun kautta voidaan ennalta estävästi puuttua myös alle 15-vuotiaiden tekemiin rikoksiin.

Turun kihlakunnan syyttäjänvirasto yhtyy toimikunnan näkemyksiin sovittelusta ja korostaa tarvetta sovittelun aseman lainsäädännöllisin toimin tapahtuvaan selkeyttämiseen ja sovittelun saattamiseen kaikkien sitä tarvitsevien käytettäväksi.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan sovittelu on hyvä vaihtoehto kaikenikäisille rikosentekijöille. Erilaisen sovittelun mahdollisuuksia tulisikin tutkia ja kehittää lisää. Ensiarvoisen tärkeää on saada vanhemmat aina mukaan sovitteluun, jolloin heidän vastuunsa korostuu nuoren kasvatuksessa. Sovitteluprosessi tulisi saada hyvin nopeaksi ja muodoiltaan sujuvaksi lähinnä suulliseksi tapahtumaksi.

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto kannattaa sitä, että sovittelu tulee kaikkien kansalaisten käyttöön asuinpaikasta riippumatta ja että sovittelu on yhdenmukaista toiminnoiltaan. Poliisin tulee entistä enemmän ohjata tapauksia sovitteluun nopean käsittelyn varmistamiseksi ja vastuunoton selkiyttämiseksi. Sovittelun osalta on harkittava tekijän kypsyys. Todennäköistä ei ole sovittelun vuoksi tapahtuva rikosentekijäksi leimautuminen. Sovittelijoiden erikoistuminen lasten ja nuorten sovitteluun on kannatettavaa. Vaatimuksen huoltajan suostumuksesta sopimukseen ei tulisi olla ehdoton. Sovittelun tuloksen tulisi myös olla kaikkien niiden käytössä, joiden toimenpiteillä ja ratkaisuilla on merkitystä nuoren tekemän rikoksen käsittelyssä. Nämä tahot on syytä määritellä. Sovittelua ei ole tule käyttää rikosoikeudellisena seuraamuksena vaan täydentävänä palveluna.

Käräjäoikeustuomarit ry yhtyy toimikunnan sovittelusta lausumaan. Sovittelua jatkossa kehitettäessä tulee erityisesti kiinnittää huomiota toimikunnan yhteenvedon (s. 237) kohdissa 2, 5 ja 8 mainittuihin seikkoihin.

Lastensuojelun Keskusliitto kannattaa sovittelua yhtenä keinona vaikuttaa nopeasti nuorten rikosentekijöiden elämään. Sovitteluun soveltuvissa tapauksissa nuori voidaan nopeasti saada ottamaan vastuu tekemästään rikoksesta.

Suomen Vanhempainliitto ry painottaa sovittelun merkitystä nuoren vastuuntunnon kasvattamisessa.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä - PÄIVYT toteaa, että sovittelun mahdollisuuksia käsitellään toimikunnan mietinnössä varsin vähän eikä nähdä riittävässä määrin mahdollisuuksia kehittää siihen liittyen paremmin nuorille soveltuvaa välitöntä seuraamusjärjestelmää. Tulisi tutkia mahdollisuuksia kehittää nuorten osalta viranomaisaloitteista sovittelu- tai seurantaprosesseja. Sovittelua voisi pohtia myös ehdollisten ja ehdottomien vankeusrangaistusten sisältönä eikä pelkästään rangaistusten vaihtoehtona.

Suomen Mielenterveysseuran mukaan sovittelun käyttö on eduksi nuorten kohdalla, joskin sovittelun sisällöllisiä painotuksia ja velvoitteita tulisi korostaa.

4.8. Viranomaisyhteistyö nuoren rikosasian käsittelyssä

Valtiovarainministeriö pitää viranomaisyhteistyötä perustellusti tärkeänä keinona käsitellä nuorten rikollisuutta ja ehkäistä nuorten syyllistymistä uusiin rikoksiin. Valtiovarainministeriö yhtyy toimi-

kunnan näkemukseen, ettei yhteistyön edistäminen välttämättä edellytä kalliita tai monimutkaisia ratkaisuja eikä suuria muutoksia lainsäädäntöön. On ilmeistä, että viranomaisten yhteistyön kehittäminen lisää tehokkuusetuja asioiden käsittelynopeuden kasvaessa ja mahdollisuuksia voimavarojen uudelleenkohdentamiseksi.

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan nuoren rikosentekijän asiaa käsittelevien viranomaisten säännöllinen yhteydenpito on tärkeää. Sujuva yhteydenpito ja nopea tiedonkulku eivät välttämättä ryhmissä tapahtuvaa työskentelyä. Tärkeämpää on se, että nuorten asiaa hoitavat viranomaiset ovat milloin tahansa toistensa tavoitettavissa. Menettelytavat pitää jättää paikkakuntakohtaisesti sovittaviksi.

Kriminaalihuoltolaitoksella ei ole huomautettavaa toimikunnan ehdotuksiin viranomaisyhteistyöstä. Toimikunta ei ole kuitenkaan käsitellyt vieraista kulttuureista lähtöisin oleviin, huonosti kieltä taitaviin lapsiin ja nuoriin liittyviä kysymyksiä. Ratkaisu näitä henkilöitä koskeviin ongelmiin voitaisiin löytää verkostotyöstä tekemällä yhteistyötä esimerkiksi eri vähemmistöjen omien yhdistysten kanssa.

Turun käräjäoikeuden mukaan viranomaisyhteistyö ei toimi edes nykyisen lainsäädännön puitteissa. Käräjäoikeus vaatii, että oikeusministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö yhdessä selvittävät, miten nykyisin voimassa oleva lastensuojelua koskeva lainsäädäntö saadaan toimivaksi. Tämä koskee muun ohessa lastensuojeluilmoitusten tekemistä ja sosiaalilautakunnan edustajan osallistumista käräjäoikeuskäsittelyyn. Viranomaisyhteistyötä ei saada parannettua pelkillä uusilla lainsäädännöksillä. Koko kulttuuri pitäisi saada muutettua niin, että asioita ei ”pallotella” toisille.

Vantaan käräjäoikeuden mukaan toimikunnan ajatukset viranomaisyhteistyön tehostamisesta ovat luonnollisesti lähtökohtaisesti kannatettavia. Toimenpiteiden samanaikaisuus on nopeuttamisen kannalta välttämättömyys. Näiltä osin mietintö ei ole niin selkeä ja konkreettinen kuin varsinkin käräjäoikeuden näkökulmasta on lupa odottaa.

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäsoston mukaan nuorten rikosasioiden nopea käsittely edellyttää paikallisviranomaisten saumatonta yhteistyötä. Toimiva viranomaisyhteistyö ei käynnisty pelkästään mietinnössä esitetyillä lainsäädäntöehdotuksilla. Tarvitaan myös mietinnössä ehdotettua paikallista ryhmätyöskentelyä. Kun viranomaisten yhteistyö ja yhteydenpito ovat muutenkin tiivistyneet, esteitä viranomaisyhteistyön käynnistämiseksi ei pitäisi olla. Yleinen ohjeistus lienee kuitenkin tarpeellinen.

Jämsän kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan ryhmätyöskentelyä on pidettävä kannatettavana asiana, joka tulisi huomioida paikallistason turvallisuus suunnittelussa. Tarvitaan monialaista yhteispeliä. Parhaimmillaan ryhmätyöskentelyllä voidaan aikaansaada katkeamaton eri toimijoiden tukitoimien sarja, jolla nuori saadaan erityisen jatkuvan sosiaalisen kontrollijärjestelmän piiriin ilman huomion notkahduksia.

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto esittää, että viranomaisyhteistyötä edelleen kehitetään niiden kesken, jotka työskentelevät nuorten rikosentekijöiden kanssa. Rakenteiden tulee tukea ja mahdollistaa yhteistyötä. Organisoituvastuu tulee aina säilyttää paikallistasolla. Esimerkkinä mahdollisesta toimintamallista on Englannissa käytössä oleva YOT -järjestelmä (Youth offending teams).

Käräjäoikeustuomarit ry yhtyy ajatukseen viranomaisyhteistyön kehittämiseksi.

Suomen Lakimiesliiton mukaan viranomaisten välinen yhteistyö on erittäin tärkeää. Nuorten rikosasioiden nopeutettua käsittelyä koskevan kokeilun yhteydessä työryhmistä saatiin myönteisiä kokemuksia. Paikallista työryhmätyöskentelyä on syytä jatkaa, kun käsitellään nuorten rikollisuutta ja kun pyritään ehkäisemään nuorten syyllistymistä uusiin rikoksiin. Yhteistyön lakisääteistämiseen ei ole tarvetta, kun on otettava huomioon paikalliset olosuhteet. Yhteistyössä on myös oltava jouston varaa.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä – PÄIVYT katsoo, että toimikunnan esittämät viranomaisyhteistyön kehittämistä koskevat ehdotukset ovat paikallaan. Nykyisen yhteistyön vaikeuksien analysointi olisi kuitenkin varmasti paljastanut vakavia voimavarapuutteita ja sektorityönjaoista johtuvia ongelmia, jotka nimenomaan vaikeuttavat nuorten rikosasioiden käsittelyn pitkäjänteistä ja kokonaisvaltaista kehittämistä.

4.9. Rikosoikeudellista vastuukärajaa nuoremmat lapset

4.9.1. Varhainen puuttuminen

Sisäasiainministeriön mukaan varhaisen puuttumisen merkitystä tulisi painottaa muun muassa kuntien turvallisuussuunnitelmissa ja tulisi etsiä uusia yhteistyömuotoja, jotta yhä useammin voitaisiin vaikuttaa rikosten tekemistä edistäviin syihin. Kunnassa tulisi olla työntekijä, joka voisi yksilökohtaisesti huolehtia nuoren rikoksentehtävien asioista. Tehtävä voitaisiin uskoa myös vapaaehtoisjärjestölle tietyin edellytyksin. Kokonaisvaltaiseen auttamiseen tarvitaan suunnitelma, johon nuori sitoutuu. Suunnitelma voisi sisältää päihdehoidon, koulutus- ja urasuunnittelun sekä asumiseen ja työpaikkaan liittyvät asiat.

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston mukaan monien nuorten kohdalla rikosoireiluun johtava epäsuotuisa kehitys alkaa jo varhain kasvuolojen puutteellisuuden, turvattomuuden ja riittämättömän huolenpidon vuoksi. Tarvitaan tuntuvasti lisää voimavaroja ja osaamista varhaiseen puuttumiseen tilanteissa, joissa esiintyy perheväkivaltaa, lasten tarpeiden tunnistamattomuutta, päihde- ja/tai mielenterveysongelmia sekä muita lapsen sosiaalista kehitystä vaurioittavia tekijöitä.

4.9.2. Vanhemmuuden ja kodin edellytysten tukeminen

Rovaniemen hovioikeus korostaa vanhempien tärkeää roolia lapsen ja nuoren rikosuran torjumisessa.

Jämsän kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan saattaisi olla syytä yhteiskunnan taholta ryhtyä toimiin sosiaalisen kontrollin nostamiseksi ja tulevien vanhempien nykyistä voimakkaammaksi opastamiseksi lapsen kasvatukseen ja hyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä. Esimerkiksi neuvolaverkosto tarjoaisi toteuttamismahdollisuuden tähän.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunnan lausunnossa korostetaan sitä, että päihderiippuvaisten äitien vuoksi vuosittain syntyy erittäin suuri määrä vammautuneita lapsia. Tarvitaan sikiönsuojelulakia, jolla päihderiippuvainen äiti voidaan määrätä pakkohoitoon raskauden ajaksi. Lapsiperheiden toimeentuloa tulee parantaa, jolloin lasten eriarvoisuus vähenee. Työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen tulee ratkaista. Suomalaisessa yhteiskunnassa pieniä alle 3-vuotiaita lapsia laitostetaan ryhmiin iässä, jolloin he eivät vielä hyödy ryhmän kasvattavasta vaikutuksesta vaan tarvitsisivat yksilöllisen kasvatuksen kehittyäkseen yksilöllisiksi persooniksi.

Suomen Vanhempainliitto ry:n mukaan vanhemmuuden ja kodin edellytysten tukeminen sekä vastuun korostaminen lasten ja nuorten kehityksessä kohti aikuisuutta ovat parasta ennaltaehkäisyä.

4.9.3. Koulun merkitys

Rovaniemen hovioikeus korostaa koulun tärkeää roolia lapsen ja nuoren rikosuran torjumisessa.

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunnan mukaan koulu tavoittaa kaikki ikäluokat. Koulun merkitys yleisen ilmapiirin ja nuorisokulttuurin luojana on etenkin pienellä paikkakunnalla merkittävä. Lasten ja nuorten syrjäytymistä ehkäisevänä toimintana riittävän pienet luokat, riittävä tukiopeus viivytyksettä ja riittävän pitkään annettuna sekä kerhotoiminta ovat normaalia, ei-asiakkuutta tuottavaa toimintaa koulussa.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:n lausunnon mukaan kouluviranomaisilla tulee olla käytettävissä terveyshuollon riittävämääräinen tuki ja apu pystyäkseen vaikuttamaan ja puuttumaan kohtaamiinsa yksittäistapauksissa.

4.9.4. Lastensuojelujärjestelmän merkitys

Sisäasiainministeriön mukaan esitys lastensuojelulain täydentämisestä siten, että kunnan sosiaaliviranomaisen pitäisi eräissä tapauksissa järjestää neuvottelutilaisuus, jos alle 15-vuotiaan epäillään syyllistyneen rikolliseen tekoon, on katsottava tarpeelliseksi.

Sosiaali- ja terveysministeriö viittaa lastensuojelulain 16 §:n asettamaan velvoitteeseen liittyen toimikunnan ehdotukseen, jonka mukaan kunnan sosiaaliviranomaisten pitäisi järjestää neuvottelutilaisuus alle 15-vuotiaan syyllistyessä rikolliseen tekoon. Neuvottelutilaisuuksien järjestäminen eri yhteistyötahojen kesken on olennainen osa kuntien lastensuojelutyötä.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus yhtyy pitkälti toimikunnan näkemykseen lastensuojelujärjestelmän kehittämistarpeista. Kysymys on pitkälti kuntien lastensuojelun voimavarojen laadullisesta ja määrällisestä riittävyydestä. Sosiaalihuollon kehittämissuunnitelmassa on syytä ottaa huomioon myös nuorten rikoksenteijöiden aiheuttamat resurssitarpeet sosiaalihuollon palveluille. Lastensuojelujärjestelmän uudistaminen on tarpeellista, varsinkin pakkotoimien käytöstä ja erityisestä huolenpidosta tulisi säätää lailla sijaishuollon pakkotoimityöryhmän esittämällä tavalla. Tyydytyksellä todettavaa on, että toimikunta ehdottaa läheisneuvonpidon vahvistamista, sisällön selkiyttämistä ja ulottamista koko maahan lainsäädäntöteitse.

Rovaniemen hovioikeus korostaa lastensuojelupalvelujen keskeistä asemaa ja merkitystä lasten ongelmakäyttäytymiseen puuttuessa.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen lausunnossa todetaan olevan erittäin tärkeää, että lastensuojelun voimavarat olisivat määrällisesti ja laadullisesti riittävät. Lastensuojeluviranomaisille tarvitaan tehokkaita keinoja senkin vuoksi, että rikosoikeudelliset keinot ovat olemattomat rikosoikeudellista vastuukärajaa nuorempien lasten ongelmiin puuttumisessa. Sen vuoksi erityisen tärkeää on, että lasten ongelmiin puututaan välittömästi niiden ilmetessä eikä vasta sitten, kun ongelmasta on tullut poliisiasia.

Jämsän kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan toimikunnan ehdottama alle 15-vuotiasta rikoksesta epäiltyä koskeva sosiaaliviranomaisten neuvottelutilaisuus on varmasti aiheellinen uudistus.

Etelä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus toteaa, että nykyinen lastensuojelulaki mahdollistaa sosiaalipalvelujen monimuotoisen toiminnan rikoksiin syyllistyneiden alle 15-vuotiaiden lasten osalta. Toimikunnan esityksen mukaan sosiaalitoimelle säädettäisiin velvollisuus järjestää neuvottelutilaisuus, kun sen tietoon tulee alle 15-vuotiaan tekemäksi epäilty vähäistä huomattavampi rikollinen teko tai rikollisen teon jatkaminen. Näiden toimenpiteiden järjestäminen edellyttää kuitenkin sitä, että kuntien sosiaalityöllä on käytettävissään riittävästi resursseja. Pääkaupunkiseudun kuntien sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus on suuri ja kelpoisuusehdot täyttämättömiä sosiaalityöntekijöitä on viroissa olevista noin 27 prosenttia.

Etelä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen mukaan lastensuojelulain muutostarpeet tulee ottaa huomioon käsiteltäessä nuoria rikoksenteijöitä koskevia toimenpide-ehdotuksia. Yhtenä uudistuksena lastensuojelulakiin on ehdotettu säädettäväksi erityisestä huolenpidosta. Sijaishuollossa järjestettävä erityinen huolenpito soveltuisi seuraamusjärjestelmään siten, että yksittäisen nuoren tarpeet uusintarikollisuuden ehkäisemisen näkökulmasta sekä palveluketjun saumattomuus tulisivat arvioitavaksi sosiaalityön näkökulmasta. Ennalta ehkäisevästä näkökulmasta on tärkeää kehittää yhteistoimintaa eri viranomaisten kesken entistä joustavammaksi. Maahanmuuttajien palvelutarpeet on erityisesti otettava huomioon.

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen lausunnossa todetaan nuorisorikostoimikunnan ehdottamaan alle 15-vuotiasta rikoksenteijää koskevaan sosiaaliviranomaisen järjestämään neuvotteluun liittyen, että mietinnössä ei tarkemmin selosteta, mitä ehdotus tarkoittaa ja mikä kyseisen toimintatavan tarkoituksena olisi. Jo nykyisellään lastensuojelutyössä tilanne, jossa nuori on syyllistynyt vakavaan rikokseen, synnyttää luonnostaankin tarpeen eri viranomaisten yhteistyölle. Yhteistyökumppanit ja yhteistyön tavat määrittyvät kulloisenkin tilanteen mukaan. Toimintatavan määrittäminen lailla voi johtaa siihen, että toimitaan lain eikä yksittäisen tilanteen edellyttämällä tavalla.

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto toivoo, että mietinnön ehdotukset johtavat omalta osaltaan aktiiviseen lastensuojelun kehittämiseen. Tarvitaan selkeästi lisää resursseja.

Seinäjoen kaupungin perusturvakeskuksen lausunnon mukaan lastensuojelun näkökulmasta on kiinnitetty huomiota tärkeään asiaan eli sosiaaliviranomaisen tiedonsaantiin rikosoirehtivasta lapsesta. Olisi myös selvitettävä, muodostavatko rikollisilla teoilla oireilevat lapset ja nuoret erityisen ryhmän, joka tulisi eritellymmän huomioida lastensuojelulaissa. Mietinnössä merkittävään asemaan nostettu läheisneuvonpito on lastensuojelun työväline, jonka avulla on saatu hyviä tuloksia. Toisaalta lasta koskevien ongelmien hoitaminen on monitahoista ja yksilöllistä. Erityisillä hoito-ohjelmilla on tärkeä merkitys rikosoirehtivien lasten kohdalla.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:n mukaan ongelmana on, että eri puolilla maata on eri syistä syrjäytyneitä henkilöitä ja assosiaalisoituneita koteja. Niiden huomioiminen ennalta ehkäisevässä toiminnassa edellyttäisi sosiaalityön tähänastista parempaa vaikuttavuutta. Sosiaaliviranomaisilla tulee olla käytettävissään terveydenhuollon riittävämääräinen tuki ja apu pystyäkseen vaikuttamaan ja puuttamaan kohtaamiinsa yksittäistapauksiin.

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä – PÄIVYT pitää ehdotusta alle 15-vuotiaan rikollisen teon käsittelystä sosiaaliviranomaisen aloitteesta pidettävässä neuvottelussa paikallaan olevana. Muuten lastensuojelulaki mahdollistaa monipuolisen toiminnan rikokseen syyllistyneiden lasten ja nuorten auttamiseksi ja yhteiskuntaan sopeuttamiseksi. Näitä keinoja on vain käytetty riittämättömästi. Eräs keino havahduttaa kuntia lastensuojelun toimenpiteiden tärkeyteen on siirtää alle 18-vuotiaiden rikosten selvittelystä, tuomioistuinkäsittelystä ja seuraamusten täytäntöönpanosta aiheutuvia kustannuksia kunnan kannettavaksi. Valtiovallan on huolehdittava, että kunnan sosiaalihuolto erityislakien mukaisesti täyttää lastensuojelun, päihdehuollon ja muun sosiaalihuollon velvoitteet erityisesti syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kohdalla.

4.9.5. Mielenterveys- ja päihdeongelmien hoitaminen

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen mukaan mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat nuorisorikollisuuden taustatekijöitä. Niiden varhainen toteaminen ja hoito ontuvat kuitenkin pahasti. Lainsäädännön ajantasaisuus päihdeongelmista kärsivien nuorten pakkohoitomahdollisuuksien osalta tulee selvittää toimikunnan esityksen mukaisesti.

Rovaniemen hovioikeus korostaa päihde- ja mielenterveystyön keskeistä asemaa ja merkitystä lasten ongelmakäyttäytymiseen puututtaessa.

Turun käräjäoikeus puoltaa pakkohoidon ottamista käyttöön lapsen rikosoirehdintaan liittyvissä tapauksissa. Tämän päivän ongelmana on se, että vapaaehtoinen hoitoon ohjautuminen ei toimi. Hoitoon pyrkivä joutuu jonottamaan.

4.9.6. Maahanmuuttajataustaiset lapset

Rikosseuraamusviraston mukaan rangaistuslaitoksissa on tällä hetkellä myös rikoksiin syyllistyneitä maahanmuuttajalapsia ja –nuoria. Tästä syystä Rikosseuraamusvirasto kannattaa erityistoi-menpiteitä maahanmuuttajaperheiden lasten ja nuorten tukemiseen.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen mukaan maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten osuus rikollisista teoista on noussut. Ilmiö on tuttu myös valtion koulukodeissa, joihin heitä on ohjattu yhä enenevässä määrin. Maahanmuuttajien kotouttamistoimien tehostaminen olisi tarpeellinen ennaltaehkäisevä toimenpide.

Rovaniemen hovioikeus korostaa maahanmuuttajalasten ja –nuorten suomalaiseen yhteiskuntaan kotouttamisen tärkeyttä.

Seinäjoen kaupungin perusturvakeskuksen mukaan maahanmuuttajanuorten ja –lasten rikollista käyttäytymistä torjuvat toimenpiteet on syytä nostaa erityisesti asiana esiin. Koululla on lasten sosiaalistamisessa erityinen merkitys myös tältä osin, samoin kuin myös suvaitsevaisuuskasvatuksen suhteen.

LIITE LAUSUNNONANTAJISTA

Lausunnon nuorisorikostoimikunnan mietinnöstä antoivat seuraavat 54 tahoa:

Sisäasiainministeriö (I ja II osa)

Valtiovarainministeriö (I ja II osa)

Sosiaali- ja terveysministeriö (I ja II osa)

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies (I osa)

Valtakunnansyyttäjänvirasto (I ja II osa)

Rikosseuraamusvirasto (I ja II osa)

Kriminaalihuoltolaitos (I ja II osa)

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (I ja II osa)

Suomen Kuntaliitto (I osa)

Tietosuojavaltuutetun toimisto (I ja II osa)

Päihdeasiamies (I osa)

Terveydenhuollon oikeusturvakeskus (I ja II osa)

Helsingin hovioikeus (I osa)

Itä-Suomen hovioikeus (I ja II osa)

Kouvolan hovioikeus (I ja II osa)

Rovaniemen hovioikeus (I ja II osa)

Helsingin käräjäoikeus (I ja II osa)

Hämeenlinnan käräjäoikeus (I osa)

Lappeenrannan käräjäoikeus (I osa)

Oulun käräjäoikeus (I ja II osa)

Rovaniemen käräjäoikeus (I osa)

Turun käräjäoikeus (I ja II osa)

Vantaan käräjäoikeus (I ja II osa)

Helsingin kihlakunnan syyttäjänvirasto (I osa)

Keski-Uudenmaan kihlakunnanviraston syyttäjäosasto (I osa)

Raahen kihlakunnanviraston syyttäjäosasto (I ja II osa)

Rauman kihlakunnanviraston syyttäjäosasto (I ja II osa)

Turun kihlakunnan syyttäjänvirasto (I ja II osa)

Vaasan kihlakunnan syyttäjänvirasto (I osa)

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos (I ja II osa)

Jämsän kihlakunnan poliisilaitos (I ja II osa)

Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitos (I ja II osa)

Turun kihlakunnan poliisilaitos (I osa)

Etelä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (pääkaupunkiseudun yksikkö; I ja II osa)

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Oulun toimintayksikkö; I osa)

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto (I ja II osa)

Joensuun kaupungin peruspalveluvirasto (I osa)

Piikkiön kunnan sosiaalilautakunta (I ja II osa)

Seinäjoen kaupungin perusturvakeskus (I ja II osa)

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry (I ja II osa)

Julkiset Oikeusavustajat ry (I osa)

Käräjäoikeustuomarit ry (I ja II osa)

Suomen Asianajajaliitto (I ja II osa)

Suomen Lakimiesliitto (I ja II osa)

Suomen Syyttäjäyhdistys ry (I osa)

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry (I ja II osa)

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry (I osa)

Lastensuojelun Keskusliitto (I osa)

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (I ja II osa)

Suomen Vanhempainliitto ry (I ja II osa)

Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä – PÄIVYTT (I ja II osa)

Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry (I osa)

Suomen Mielenterveysseura (I ja II osa)

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry (I osa)

Lausuntoa eivät antaneet

Opetusministeriö

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

Turun hovioikeus

Vaasan hovioikeus

Kauhajoen käräjäoikeus

Kuopion käräjäoikeus

Tampereen käräjäoikeus

Jyväskylän kihlakunnan syyttäjänvirasto

Kotkan kihlakunnan syyttäjänvirasto

Espoon kihlakunnan poliisilaitos

Joensuun kihlakunnan poliisilaitos

Kemin kihlakunnan poliisilaitos

Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Lahden kaupungin sosiaali- ja terveysturva

Oulun kaupungin sosiaali- ja terveystoimi

Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry

Pelastakaa Lapset ry

Aseman Lapset

Yksinhooltajien ja yhteishuoltajien liitto

Elatusvelvollisten liitto

Terveyden edistämisen keskus ry
Mielenterveyden Keskusliitto ry
Silta - Valmennusyhdistys